ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ

ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಐಯಂಗಾರ್

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮ
ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ
೧೯೩೬

ಬೆಲೆ ೧೨ ಆಣೆ

ಮುನ್ನುಡಿ

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಣ್ಣ ಒಂದು ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಬಹು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇದ್ದಿದೆ. ಗುರುವಿನ ಜನ್ಮದ ಶತಮಾನೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆಶ್ರಮದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು, ಉಪನ್ಯಾಸ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಸ್ವಾಮಿ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿ ರಂಗನಾಥಾನಂದರು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಸಣ್ಣ ಲೇಖನ ಹೋಗಿ ಇದು ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪುಸ್ತಕದ ವಿಷಯವಾದ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ದೀರ್ಘವಾಯಿತೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳಲಾರರೆಂದು ನಂಬಿದೇನೆ.

ಪರಮಹಂಸನ ಜೀವನ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಿವೆ. ಆದರೂ ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿದೆಯೆಂದು ಓದುವವರಿಗೆ ತೋರೀತೆಂದು ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಮೊದಲೇ ಗುರುವನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಹಿರಿಯರು ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಪರಮಹಂಸನ ಬಾಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ನನಗೇನೋ ಬಹು ಹೆಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿ ಲೇಖಕನದು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತು ಕಾಣಬಹುದು; ಅಂಥ ಮಾತು ಹಿಂದೂ ಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಇತರ ಮತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಮಾತು ಅರ್ಧ ಮಾತು ಬಂದಿರಬಹುದು; ಅಂಥ ಮಾತು ಆ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವ ನಾಲಗೆ ಯಾವ ಮತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಗೌರವದ ನುಡಿಯನ್ನು

ನುಡಿಯಲಾರದು. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನೂ ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವುದೇ ಈ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಮನೋಧರ್ಮ. ಮತಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ನಿಲುವು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಒಟ್ಟು ನೋಟದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂದೇಹವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆವುಳ್ಳ ಜನರು ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಲೇಖಕನು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಂಬುವಂತೆ ವಿಚಾರ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ತಾಳ್ಮೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಮಧ್ಯದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ತಾಳ್ಮೆ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪಯೋಗ ಆಗಬಹುದು.

ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಅಚ್ಚಿನ ಕರಡನ್ನು ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀವಾಸಾನಂದರವರು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಓದಿ ಬಹಳ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು. ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾನಂದ ರಂಗನಾಥಾನಂದರಿಗೂ ಅಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀವಾಸಾನಂದರಿಗೂ ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಪುಸ್ತಕ ಅಚ್ಚಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಕಾಲವಿಲ್ಲದೆ ಎಂದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏರ್ಪಾಡು ಅವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಏರ್ಪಾಡನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು. ಈ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಅವರನ್ನೂ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕುರಿತ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಿಗಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯಾದರೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅಥವಾ ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಇದರ ಅವಶ್ಯಕವಾದಷ್ಟು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟಬಂದ ಬೆಲೆಗೆ ಅಥವಾ ಉಚಿತವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದು.

ಬೆಂಗಳೂರು, ಧಾತು ಸಂವತ್ಸರ,
ಕಾರ್ತಿಕ ಬಹುಳ ತೃತೀಯೆ.

ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಐಯಂಗಾರ್

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ

ಚಿತ್ರಗಳು

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ

ರಾಮಕೃಷ್ಣನೆಂದೂ ಪರಮಹಂಸನೆಂದೂ ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂದೂ ಆಮೇಲೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದ ಮಹಾಪುರುಷನು ವಂಗದೇಶದ ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕರ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈಗ ನೂರು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದನು. ಅವನ ತಂದೆ ಖುದೀರಾಮ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು; ಅವನ ತಾಯಿ ಹೆಸರು ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿ. ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕರವು ಸಣ್ಣದೊಂದು ಹಳ್ಳಿ; ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಖುದೀರಾಮನು ಬೇರೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜಮೀನ್‌ದಾರನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಖುದೀರಾಮನನ್ನು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವನಂಥ ಮನುಷ್ಯನು ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಹೇಳಿದರೆ ಅಧಿಕಾರಿ ತನ್ನನ್ನು ನಂಬುವನು, ಇವನಿಂದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ತಾನು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲಬೇಕು, ಎಂದು ಜಮೀನ್‌ದಾರನ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಖುದೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು; ಅವನು ಜಮೀನ್‌ದಾರನಿಗಾಗಿ ಆ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಜಮೀನ್‌ದಾರನು ಆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅದನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ತನಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವನೆಂದೂ ಖುದೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅವನು ಜಮೀನ್‌ದಾರನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಾನೇ ಅದರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೂ ಅವನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿಗೂ ಮೂವರು

ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಆದರು. ಮೂರನೆಯ ಮಗನೇ ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸ ದೇವನು.

ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಮಗುವಿಗೆ ಗದಾಧರನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಅವನನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿ ತಾನು ಪೂಜಿಸುತಲಿದ್ದ ಶಿವಾಲಯದ ಮೂರ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂತೆ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡಳಂತೆ. ಆಗ ಖುದೀರಾಮನು ಗಯೆಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅವನಿಗೆ ಗಯೆಯ ವಿಷ್ಣುಮೂರ್ತಿ ನಾನು ನಿನ್ನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಪ್ನವಾಯಿತಂತೆ. ಆ ವರ್ಷ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿಗೆ ಗದಾಧರನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂಬಂತೆ ಆಮೇಲೆ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿದ ಈ ಮಗುವಿನ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಕೆಲವರು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಖುದೀರಾಮನ ದೇಹದ ಪುತ್ರನಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಧ್ವನಿಸಿಕೊಡುವ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಆಸೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಬಾಳೇ ವಿಚಿತ್ರ; ಆದರೆ ದಿನವೂ ಕಾಣುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದು ವಿಚಿತ್ರವೆಂಬುದು ನಮಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ನಾವು ದಿನವೂ ಕಾಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಚಿತ್ರವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಗದಾಧರನ ಜನ್ಮ ಅಲೌಕಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತೆಂದು ನಾವು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ ನಂಬಬಹುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಿಡಬಹುದು. ಜನ್ಮ ಅಲೌಕಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಆ ಜೀವ ಅಲೌಕಿಕ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ನಿಜ, ಬೆಳಗಿತೆನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಭಕ್ತನಾದ ಖುದೀರಾಮನೂ ಭಕ್ತೆಯಾದ ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿಯೂ ತಮ್ಮ ದಿನದ ಪೂಜೆಯ ದೈವ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿತೆಂದು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾಗಲಿ ತಿಳಿದದ್ದಾಗಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ದೈವಭಕ್ತಿನಿರತರಾದ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಹಲವರು ಈ ರೀತಿಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದುಂಟು; ತಾವು ಹೋಗಿದ್ದ ಯಾತ್ರೆ ತೀರ್ಥಗಳ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಆ ವರ್ಷ ಹುಟ್ಟಿರುವ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ಗದಾಧರನು ದೈವಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗಿದ್ದ ಎರಡು

ಬಾಳಿನ ಮುಗು ಎನ್ನುವುದು. ಆ ಎರಡು ಜೀವನದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಇವನ ಬಾಳುವೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದರಿದು ಬೆಳೆದುವು.

ಖುದೀರಾಮ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯನು ಸಂಸಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾತರನಾಗಿದ್ದದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗದಾಧರನು ಹುಟ್ಟುವ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಅವನು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದದ್ದು ದೇವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲೇ. ಈ ಮನೋಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಮನೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಈ ಮಾತು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಒಬ್ಬ ಮಗಳ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆ ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕರದಿಂದ ಒಂದು ಗಾವುದ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಒಂದು ಸಲ ಖುದೀರಾಮನು ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟನು. ಒಂದು ಹರಿದಾರಿ ನಡೆದಮೇಲೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಒಂದು ಬಿಲ್ವವೃಕ್ಷ ಕಂಡಿತು. ಅದರ ತುಂಬ ಚಿಗುರೆಲೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ತುಂಬ ಪತ್ರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ಬಿಲ್ವದ ತಳಿರನ್ನು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕುಯ್ದುಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ದೇವರ ಪೂಜೆಮಾಡಿ ಆನಂದಿಸಿದನು. ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಹುಚ್ಚೆಂದು ಕಾಣಬಹುದು; ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಇದೇ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವು ಎಂದೂ, ಮಗಳು ಹೇಗಿರುವಳೋ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಖುದೀರಾಮನು ಮಗನ ಓದು ಬರಹದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತೂ ಅಷ್ಟೇನೂ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಗದಾಧರನು ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಮಡಿಲು ಅಣ್ಣಂದಿರ ನೆರೆ ಊರಮಂದಿಯ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾದನು.

ಖುದೀರಾಮನ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಾದರೂ ಬದುಕು ಇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ದೇವರೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಸುವಾಸಿತವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಮನೆಯ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಊರದೇವರೂ ನಿಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಮಗುವನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕು, ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಕಾಮಾರ

ಪುಷ್ಕರವು ವಂಗದೇಶದಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥಪುರಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಜಮೀನ್‌ದಾರರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಛತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತ ಉದ್ರೇಕವಾದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಊರುಗಳಿಗೆ ಸಾಗುವ, ಅನೇಕ ಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು ಬಾಲಕನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಬೇಕು. ಜಗನ್ನಾಥವು ಚೈತನ್ಯದೇವನು ಮುಕ್ತನಾದ ಸ್ಥಳ. ಗದಾಧರನು ಚೈತನ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ ಕೇಳಿದನು. ಬಂಗಾಳದ ಭಕ್ತರು ರಚಿಸಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಶಾಕ್ತ ಗೀತೆಗಳು ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವನು ಈ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತನು. ಹುಡುಗನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದನಂತೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ಮನೆಯವಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಹುಡುಗನೂ ಆದದ್ದರಿಂದ ಗದಾಧರನು ಊರ ಜನಕ್ಕೇ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು. ನೆರೆಹೊರೆಯ ಹೆಂಗಸರು ಇವನನ್ನು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕರೆಯುವರು, ಇವನಿಂದ ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ಕೇಳುವರು. ಗದಾಧರನಿಗೆ ಮೃತ್ತಿಕೆಯಿಂದ ದೇವಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಬಹಳ ಇಷ್ಟ; ಅವನ್ನು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಇದ್ದನು. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಥೆ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಇವನು ಆನಂದದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದನು; ತಾನೂ ಆ ಕಥೆಗಳಂತೆ ಕಥೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪಂಡಿತರು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಕುಳಿತು ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದಾಗ ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ಇವನು ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಗ್ರಾಮದ ಜಮೀನ್‌ದಾರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರ ಸದಸ್ಸು ಸೇರಿದ್ದಾಗ, ಇಬ್ಬರು ಪಂಡಿತರು ವಾದಮಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ, ಈ ಬಾಲಕನು ಮಧ್ಯೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ ಒಂದು ತೊಡಕನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದನಂತೆ. ಮಹನೀಯರ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇಂಥ ಕಥೆ ಇರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥವರ ಬುದ್ಧಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಇಂಥ ಮಕ್ಕಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ; ಹುಡುಗನು ದೊಡ್ಡವ

ನಾಗಿ ಮಹನೀಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಜನರು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಸಹಜವೇ. ಪೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಗದಾಧರನು ಆಟ ಪಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಟುವಟಿಕೆಯಿಂದ ಸೇರುತ್ತ, ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿ ಸತ್ಯವಂತನಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದನು.

ಈ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತ ಎರಡು ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಬಾಲಕನ ಚೇತನದ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಕೇಳಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಶಿವನ ವೇಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಪಾತ್ರ ವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ ರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇವನು ತಾದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ಏನಾಯಿತೋ ಎಂದು ಹೆದರಿ ಜನ ಇವನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದರು. ಸಭಾ ಕಂಪದಿಂದ ತರುಣನಾದ ನಟನು ಕಕವಿಕನಾಗಬಹುದು; ಗದಾಧರನಿಗೆ ಆದದ್ದು ಇಂಥ ತ್ರಾಸವಲ್ಲ; ನೋಡುವವರಿಗೆ ಮೂರ್ಛೆಯಂತೆ ಕಾಣುವು ದಾಗಿತ್ತು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದು ಸಮಾಧಿ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಇವನು ಹೊಲದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಕ್ಕರೆಗಳ ಪಂಕ್ತಿಯೊಂದು ನೀಲವಾದ ಗಗನಪಟದಮೇಲೆ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು; ಕಂಡಹಾಗೆ ಆ ನೋಟದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆ ತನು. ಹೇನಿ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜರ್ಮನ್ ಕವಿ ತರುಣನಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದವೇಳೆ ಎದುರಿ ಗಿದ್ದ ತರುಣಿಯೊಬ್ಬಳ ಚೆಲುವಿಗೆ ಮನಸೋತು ಮೂರ್ಛೆಗೊಂಡನಂತೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಚೆಲುವನ್ನು ನೋಡಿ ಮರುಳಾದನೆಂದು ಮಾತು ಇದೆ; ಕೆಲವರು ಮರುಳು ಆಗಲೂ ಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲುವ ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವವರು ಚೆಲುವನ್ನು ಕಂಡವೇಳೆ ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಗದಾಧರನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಇಂಥದು. ಹೀಗೆ ಇವನಿಗೆ ಭಾವದ ಆವೇಶವೂ ಅಂಥ ಆವೇಶದಿಂದ ಸಮಾಧಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮತ್ತೆ ಮರಳುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದುವು.

ಹುಡುಗನ ಏಳನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತೀರಿಹೋದರು. ಮಕ್ಕಳು ಹೇಗೋ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹುಡುಗನಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯು ಅವನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಮಣಿ ದೇವಿಗೆ ಮನೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತ ಧನಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಶೂದ್ರ ಹೆಂಗಸು ಇದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಗದಾಧರನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ; ಇವನೂ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಪನಯನದ ದಿನ ಮೊದಲ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಒಂದು ಮರ್ಯಾದೆಯ ಕೆಲಸ; ಯಾರಾದರೂ ಕುಲವಂತ ಪುಣ್ಯವಂತರಿಗೆ ದೊರೆಯತಕ್ಕದ್ದು. ಗದಾಧರನು ತನಗೆ ಆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಧನಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಮಾಡಿದನು. ಧನಿಗೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗದ ಗೌರವ ಕೈಸೇರಿತು. ವಟುವಿನ ಈ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಯಿತಂತೆ; ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ನಮಗಾದರೂ ತೋರತಕ್ಕದ್ದೇ. ಆದರೆ ಅವನು ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಖುದೀ ರಾಮನು ತೀರಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಕಳೆಯಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಕಳೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಲು ಅಣ್ಣ ರಾಮಕುಮಾರನು ಕಲಿಕತೆಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿದನು. ಕೆಲವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ಅವನು ತಮ್ಮನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಅದು ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ ಇದ್ದಿರಬೇಕು; ಏಕೆಂದರೆ ಕೊನೆಗೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವಲ್ಪವೇ. ಈ ಅರ್ಧಮರ್ಧದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಗದಾಧರನಿಗೆ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಯಿತು.

ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕತಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಣಿ ರಾಸಮಣಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಜಮೀನ್‌ದಾರಿಣಿ ಇದ್ದಳು. ಅವಳು ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರವೆಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೈವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಳು. ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಶಿವಮಂದಿರ; ಒಳಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಭವತಾರಿಣೀ ರೂಪದ ಕಾಳಿಯ ಮಂದಿರ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ರಾಧಾ ಮಾಧವ ಮಂದಿರ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಧನ ವೆಚ್ಚವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ರಾಣಿ ತಕ್ಕ ಭಿತ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಳು. ರಾಣಿ ಶೂದ್ರ ಕುಲದವಳು; ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಲಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದರೆ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕನು ಬರಲಾರನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಶಂಕೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ಬಂಗಾಳದ ಆಗಿನ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅರ್ಚಕನಾಗಿ ಬರುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ತೋರಿತು. ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕೂಡದೆಂದು, ಕೆಲವರು ಆಗಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ರಾಮಕುಮಾರನು ಕಾಳಿಕಾ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಇದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ದಿನ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಸಂತರ್ಪಣೆಯ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವನ್ನು ಉಂಡು ಸುಖಪಟ್ಟರು; ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತಾನು ತಂದಿದ್ದ ನೆಲ್ಲಿನ ಅರಳು ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ತಿಂದು ಗಂಗೆಯ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಆದರೂ ಅಣ್ಣನ ಮೇಲೆ ಮಮತೆಯಿಂದ ಆಮೇಲೆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಇವನಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ದೇವಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾಯಿತು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾದ ತರುಣನು. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಹೋಗುತ್ತ ಬರುತ್ತ ಇರುವಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯೂ ಅವಳ ಅಳಿಯ ಮಥುರಾನಾಥ ವಿಶ್ವಾಸನೂ ಇವನನ್ನು ನೋಡಿದರು. ನಿಷ್ಠನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಈ ತರುಣನನ್ನು ಆಲಯದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮೊದಲು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ರಾಧಾಗೋವಿಂದ ಮಂದಿರದ ಪೂಜಾರಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ನೇಮಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ರಾಮಕುಮಾರನು ಇವನಿಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಅಣ್ಣನ ಮಾತಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇರಲಾಗಿ ರಾಮಕುಮಾರನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ತಪ್ಪಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೇ ಕಾಳಿಕಾ ಮಂದಿರದ ಪೂಜೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮಕುಮಾರನು ತೀರಿಹೋದನು; ಭವತಾರಿಣಿಯ ಪೂಜೆಯ ಕೆಲಸ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿತು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವಭಾವತಃ ಶ್ರದ್ಧಾಳು, ನಿಷ್ಠಾವಂತನು, ಆತ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಯ ಉಳ್ಳವನು. ಇದು ಈ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು; ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇವನ ಭಾವನೆಯ ಪಾಟವವಾದರೂ ಅಸಾಧಾರಣವಾದದ್ದು ಎನ್ನುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮನುಷ್ಯರು ಎಷ್ಟು ನಿಜವಾಗಿ ಇರುವರೋ ದೇವರೂ ಅಷ್ಟು ನಿಜ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ತಂದೆತಾಯಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದನು. ಈಗ ಇವನ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ, ನಿಷ್ಠೆಗೆ, ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಭವತಾರಿಣೀ ಮಾತೆ ಬಂದು ನಿಂತಳು. ಹೀಗೆ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತ ಮಂದಿರದ ದೈವ ಇವನ ತೀವ್ರವಾದ ಭಾವನೆಗೆ ಬರಿಯ ಪೂಜೆಯ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ದೇವರನ್ನು ಅನೇಕರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅವನು ಇದ್ದಾನೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯೂ ಉಂಟು; ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ತಾವು ಪೂಜೆಮಾಡುವ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ವಿಶ್ವಾಸ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವನು ಆ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಒಬ್ಬ ಎದುರಾಳಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವನೆಂದೂ ತಮ್ಮ ಮನೋಗತವನ್ನು ಅರಿಯುವನೆಂದೂ ತಾವು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತ ಕಾಣಬೇಕೆಂದರೆ ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೆ ಕೈಹಿಡಿಯುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವನೆಂದೂ ಯಾರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಮಾಡದ ಈ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮಾಡಿದನು. "ತಾಯೇ ನನಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕೊಡು. ನನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗು. ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡು" ಎನ್ನುವುದು ಈ ಪೂಜಾರಿಗೆ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾಯಿತು. ಉಳಿದವರು ದೇವರ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ದನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಚಕನಾದವನು ಇದರ ಜೊತೆಗೋ ಅಥವಾ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟೋ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಣ್ಣನಿಗಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ಅದನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪೂಜಾರಿಯ ಕೆಲಸ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಅಥವಾ ಎಂದಿಗೋ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ

ಬೇರೆಯ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪೂಜಾರಿತನ ಇವನ ಪಾಲಿಗೆ ಸಾಧನದ ಮಾರ್ಗವಾಯಿತು.

ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದಂತೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಅವನ ಪೂಜೆಗೆ ಹೊತ್ತುಗೊತ್ತಿನ ನಿಯಮವಿರಲಿಲ್ಲ. ಪೂಜೆಯ ಉಪಸ್ಕರಗಳೊಡನೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಕುಳಿತು ಅವನು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟನಾಗಿ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ಮೊದಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಲೆಗೆ ಒತ್ತಿಕೊಂಡ ಹೂವನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೈಮರೆಯುವನು. "ನೀನು ನನಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡು" ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತ ತಾಯ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುವನು. ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೈವವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ, ತಾಯಿಗೆ ಉಪಚಾರಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸುವನು. ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ಇವನ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪೂಜಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡರು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಇದು ತಪ್ಪೆಂದೇ ತೋರಿತು; ಅವರು ಧರ್ಮಕರ್ತರಿಗೆ ಚಾಡಿ ಹೇಳಿದರು. ರಾಣಿಯೂ ಅಳಿಯನೂ ಬಂದು ಈ ಪೂಜೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಹೊಸ ಅರ್ಚಕನ ಪದ್ಧತಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಪ್ಪಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು. ಅವರು ಚಾಡಿ ಹೇಳಿದವರಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಪೂಜೆಮಾಡಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಿ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಅರ್ಚಕನಿಗೆ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು, ದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅವನು ಉನ್ಮತ್ತನಾದನು. ದೇವಿಯಾದರೂ ಇವನನ್ನು ಸಂದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ; ಇವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಯೋಚನೆ ತನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದನ್ನೂ ತಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಕೊಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದಳು. ಇದೇನು ಬರಿಯ ವಿಗ್ರಹವೇ ಇಲ್ಲವೆ ನಿಜವಾಗಿ ಕಾಳಿಕಾ ಮಾತೆಯೇ ಎಂದು ಇವನು ಒಂದು ಸಲ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೂಗಿನ ಬಳಿ ಒಂದು ದಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದನಂತೆ. ಎದುರಿಗಿರುವುದು ಬರಿಯ ವಿಗ್ರಹವಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೇವಿಯಾದರೆ ಅವಳ ಶ್ವಾಸದಿಂದ ದಾರ ಆಡಬೇಕು ಎಂದು ಇವನ ಯೋಚನೆ. ದಾರ ಮೂರ್ತಿಯ ಶ್ವಾಸದಿಂದ ಅಲುಗಿತು.

ನಂಬಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾದ ನಮಗೆ ಇದು ಬರಿಯ ಕತೆ ಎಂದು ಕಾಣುವುದು; ಆದರೆ ನಂಬಿದ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಆ ನೂಲು ಆಡಿದ್ದೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆಯಿತೆನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಏನು ಕಂಡಿತು ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಈ ನಡವಳಿಕೆ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ, ಆ ಪೂಜಾರಿಗೆ. ಅವನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದನ್ನು ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ದೇವಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದನು.

ದೇವಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇವನು ಒಂದು ಸಲ ಜೀವವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಲಯದಲ್ಲಿ ಗೋಡೆಗೆ ಒಂದು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ನೇತುಹಾಕಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಇರಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಇವನು ಅದನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಉತ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞೆತಪ್ಪಿತು. ಅವನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಮೈಮರೆತು ಬಿದ್ದಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತನು. ಆಗ ಆದ ಅನುಭವವನ್ನು ಆಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ಇವನ ಜೀವ ಒಂದು ಆನಂದಸಾಗರದ ಮಹದಾವರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಆತ್ಮದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿತ್ತೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಗೋಡೆ, ನೆಲ, ಬಾಗಿಲು, ಚಾವಣಿ, ಎಲ್ಲವೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೂರವಾಯಿತು. ಜೀವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೂ ಗೋಚರವಿಲ್ಲ. ಅನಂತವಾದ ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾದ ಚಿದಂಬುಧಿ ಒಂದು: ಅದರಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುವ ಅನುಭವ. ಅಂಬುಧಿಯ ತೆರೆಗಳು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಮುಂಬರಿದುವು. ಭೀಷಣ ಘೋಷದಿಂದ ಘೂರ್ಣಿಸುತ್ತ ಮುಂಚಿ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಇವನನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡುವು. ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ತಾಯ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಿರುಗಿದಾಗ ಇವನು 'ತಾಯೇ, ತಾಯೇ' ಎನ್ನುತ್ತ ದೇವಿಯನ್ನು ಕೂಗುತ್ತ ಎಚ್ಚತ್ತನು. ಇದರಿಂದಾಚೆಗೆ ಇವನಿಗೆ ಆಗಾಗ ತಾಯನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಸಲ ಅವಳು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇಳೆ ಎದ್ದು ತನ್ನ ಮಂದಿರದ ಬಿಸಿಲ

ಮಚ್ಚನ್ನೇರಿ ಗಂಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಬರುವ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಮೈಗೊಟ್ಟು ಹೆರಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ತಾಯಿ ಮಚ್ಚಿಗೆ ಏರುವಾಗ, ಮಚ್ಚಿನಿಂದ ಇಳಿಯುವಾಗ, ನೂಪುರದ ಗೆಜ್ಜೆಯಿಂದಾದ ಸದ್ದೂ ಇವನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಮರೆಯ ದೈವ ಇವನ ಹಠದ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಎದುರಿಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಭವತಾರಿಣೀ ಮಾತೆ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ ಪೂಜಾರಿಗಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದಳು; ಕಾತರವಾದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಅರ್ಚಕನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದನು; ಅವಳನ್ನು ಕರುಣಾಮಯಿ ಎಂದು ತಿಳಿದನು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೇತನನಲ್ಲ. ದೇವಿಯ ಈ ವ್ಯಕ್ತ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಸದಾ ಕಾಲ ದೊರೆತ ಹೊರತು ಅವನಿಗೆ ಆಸೆ ತೀರುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಅವನು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ಆ ಪ್ರದೇಶ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಟ್ಟವಾದ ಒಂದು ಕಾಡಾಗಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸ್ಮಶಾನ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆಲಯದ ಪಕ್ಕದ ಈ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವನು. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ಇವನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಅಳಿಯ ಹೃದಯರಾಮನು ಮಾವನು ತಿಳಿಯದಂತೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಜನಿವಾರವನ್ನೂ ಒಂದುಕಡೆಗಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಅವನು ಮಾವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಇದೇನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೀಯೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಕುಲದ ಹೆಮ್ಮೆ, ಮೈಯ್ಯ ನಾಚಿಕೆ, ಇವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಾದ ಭೇದಗಳ ಅರಿವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಮನುಷ್ಯನು ಇವುಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅದೇ ಜ್ಞಾನ, ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೇನೆ, ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅಳಿಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಸಾಧನದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ತನ್ನೊಳಗಿಂದ ತಮೋಮಯಮೂರ್ತಿ ಒಂದು ಮೊದಲು ಹೊರಟಂತೆ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ತೇಜೋಮಯ ಮೂರ್ತಿ ಹೊರಟು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಹೊರಟ

ಕರಿಯ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ತ್ರಿಶೂಲದಿಂದ ಇರಿದು ಕೊಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಆ ಕರಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಪಾಪಪುರುಷನೆಂದೂ ಆ ತ್ರಿಶೂಲಧಾರಿ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಅವನು ಆಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಾಧನ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಭಾವನಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡುವ ಸಂಕೇತ ತತ್ವಗಳು ಈ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮೈಕೈಯುಳ್ಳ ನಿಜವಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳಾದುವು. ಇವನ್ನು ಎರಕ ಹುಯ್ಯುವುದರಲ್ಲಿ ಇವನ ಚೇತನ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅದರಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳು ಮುಖವಿಟ್ಟುವು. ಅನುಭವದ ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡ ಅರ್ಧ ಮೂರುಪಾಲು ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಸುತ್ತ ಇದ್ದ ಜನರು ಇವನ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹುಚ್ಚು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಇದು ಹುಚ್ಚಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ನಿದರ್ಶನ ದೊರೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಪೋಣಿಸಿ ಸಾಧಕನ ದಿನದಿನದ ಉನ್ಮಾದಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉನ್ಮಾದವಲ್ಲ ಸಾಧನೆ ಎಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಆದರೆ ಮೊತ್ತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ತನ್ನ ದಾರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ಸೇವೆಗೆ ನಿಂತ ಅಳಿಯ ಹೃದಯನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಪನಂಬಿಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ದೇವಾಲಯದ ಧರ್ಮಕರ್ತರೂ ಸಂದೇಹಪಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೇ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯವಿದ್ದರೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೇ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಇದು ಏನು ಬರಿಯ ಅವಿವೇಕವೋ ಎಂದುಕೊಂಡದ್ದೂ ಉಂಟು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸನ್ನೆಯಿಂದ ದೇವಿ ಸಂದೇಹವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವಳು. ಒಂದು ದಿನ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ಈ ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಹುಚ್ಚು ಎನ್ನುತಿದಾರೆ. ನಾನೋ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದೇನೆ. ರಾಣಿ ರಾಸಮಣಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಬಂದು ನನಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದರೆ, ಇದು ಹುಚ್ಚಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ನಂಬಿಯೇನು' ಎಂದುಕೊಂಡನಂತೆ. ರಾಣಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಕೊಂಚದರಲ್ಲಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವವರಲ್ಲ, ಬಂದರೂ ಇವನಿಗೆ ಕಾಣುವವರಲ್ಲ,

ಪಂಚವಟಿ

ಇವನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವವರಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಬಂದು ಇವನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಭವವಾದ ಮಾತು. ಸಾಧಕನು ಈ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಅದು ಅಸಂಭವವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಇವನು ಕಾಡಿನ ಒಳಗಡೆ ತನ್ನ ವಾಡಿಕೆಯ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ರಾಣಿಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದರಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದು ತಾವೇ ಅವನಿರುವ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು 'ನೀವು ಚಿಂತೆಮಾಡಬೇಡಿ. ತಾಯಿ ನಿಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ' ಎಂದರಂತೆ. ಇದು ಒಂದು ಪವಾಡವೆಂದು ನಾವು ನೆನೆಯಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಣಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಆಸೆಯಾಯಿತಂತೆ, ಅವರು ಬಂದರು. ಆಮೇಲೆ ನಡೆದುದೆಲ್ಲಾ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಮಾತು. ಆದರೆ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಧೈರ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಣ ಹೂವಿನ ತೋಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೇಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಇವನು ಗಳಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದು, ಯಾರನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆ ದಿನವೋ ಮಾರನೇ ದಿನವೋ ಗಳದ ಒಂದು ಕಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗದೊಡನೆ ಒಳಗೆ ಒಂದು ಚೂರಿಯೊಡನೆ ಗಂಗಾನದಿಯ ಅಲೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಂದು ತೋಟದ ಬಳಿ ಬಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ದೇವರ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಮಧುರಬಾಬು, ದೇವರಾದರೂ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು, ಈ ಬಿಳಿಯ ಗುಲಾಬಿ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಹೂವಾಗುತ್ತದೆಯೆ, ಎಂದು ಒಂದು ಗಿಡವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನಂತೆ. 'ದೇವರು ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದು ದೇವರಿಗೆ ಒಂದು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಹೂ ಬಿಡುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ' ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಇದಾದ ಒಂದೆರಡು ದಿನದಲ್ಲಿ ಆ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿಳಿಯದು ಒಂದು ಕೆಂಪಿನದು ಆಗಿತ್ತು. ಮಧುರಾನಾಥನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟನು; ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಸಾಧನವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಅತ್ತ ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕುರದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿಗೆ ಮಗನ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟಿ ಬಹಳ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಆಕೆ ಮಗನಿಗೆ ಊರಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಆದರೆ ಸ್ಥಳ ಅವನಿಗೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಸೊಗಸಲಿಲ್ಲ; ಜನ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬೇಕೆನ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದ ತಾಣವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ, ಹೆತ್ತ ತಾಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ ತಂಪಿನಿಂದಲೋ ಅವನ ದೇಹದ ಕ್ಷೋಭೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಆಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಪ್ರಾಯ ಬಂದಾಗ ಹೆಂಡತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮಿಸಬಹುದೆಂದು ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮಿಸಿರುವ ತರುಣರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಮಾಧಾನವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಇವನ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇನೋ ಎಂದು ಚಂದ್ರಾದೇವಿ ಹಿರಿಯ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದಳು. ಈ ಬಡವರ ಮನೆಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡುವವರಿರಲಿಲ್ಲ; ಕೊಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸುವವರು ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಕೇಳುವರು; ಅದನ್ನು ತೆರಲು ಇವರಿಗೆ ಉಪಪತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇವರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಸಮೀಪದ ಗ್ರಾಮದ ಒಬ್ಬರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರ ಮಗಳು ತನಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟಳಾದ ಗೃಹಿಣಿ ಎಂದೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸಂಬಂಧದ ಮಾತನ್ನು ಆಡುವುದೆಂದೂ ತಾಯಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಈ ಸಂಬಂಧ ಸರಿಹೋಯಿತು; ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಆಯಿತು. ಹುಡುಗಿಗೆ ಆಗ ಐದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು; ಅವಳ ಹೆಸರು ಶಾರದಾ. ಹುಡುಗಿಗೆ ಅತ್ತೆ ಮದುವೆಯ ದಿನ ಅವರಿವರಿಂದ ಕೇಳಿ ಎರವಲು ತಂದು ಕೆಲವು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಳು. ಮದುವೆಯ ಉತ್ಸವವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಡೆಂದು ಹೇಗೆ ಕೇಳುವುದೆಂದು ಆಕೆಗೆ ಸಂಕೋಚವಾಯಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹೆಂಡತಿ ಮಲಗಿದ್ದವೇಳೆ ಆ ಒಡವೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದು ತಾಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆ ಅವನ್ನು ಎರವಲು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದವರಿಗೆ

ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಇದರಿಂದ ಸಂಬಂಧಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಾಧಾನ ವಾಯಿತಂತೆ. ಅವರು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಹೀಗಾಯಿತೇ ಎಂದು ತಾಯಿ ಖಿನ್ನಳಾಗಿರಲು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನಗುತ್ತ, 'ಇದಕ್ಕೇನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ, ಮದುವೆಯನ್ನು ಅವರು ಮುಳ್ಳು ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಸುಮ್ಮನಿರು' ಎಂದನಂತೆ. ಇದು ಭರತವರ್ಷದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮ: ಅವತಾರ ಪುರುಷನಿಗಾದರೂ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭ ದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಡವೆಯ ಜಗಳ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಇದಾದ ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು; ಮತ್ತೆ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದನು. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಯಾದ ಮೊದಲು ಈ ಐದಾರು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರವು ಅನೇಕ ಸಾಧು ಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಹೋಗುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ರಾಣಿ ರಾಸಮಣಿ ಹಲವುಸಲ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಮಾಡಿ ಅನುಕೂಲಿಸದೆ ಪೇಚಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ 'ನೀನಿರುವಲ್ಲೆ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ಆಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು, ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತೇನೆ,' ಎಂದು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಪ್ನ ವಾಗಿ ಅವಳು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ಆಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಳು; ಈ ಆರು ವರುಷ ದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನು ಅವಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದನೆನ್ನುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಬಂದವರಿಗೆ ಧರ್ಮಕರ್ತೆ ರಾಣಿ ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಆದದ್ದರಿಂದ ಬಂದವರು ಕೆಲವು ದಿನ ನಿಲ್ಲುವರು. ಇದರಿಂದ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬಹು ರೀತಿಯ ಸಾಧುಸಂತರ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು; ಇವನ ಸಾಧನ ವಿಶ್ವತೋಮುಖವಾಯಿತು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದು ರೀತಿಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದಾರೆ: ಇವು ಜ್ಞಾನದ ಭಕ್ತಿ, ದಾಸ್ಯದ ಭಕ್ತಿ, ಸಖ್ಯದ ಭಕ್ತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರೇಮದ ಭಕ್ತಿ. ಇದುವರೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದೇವರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದನು. ಈಗ ದಾಸ್ಯದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹನುಮಂತನಂತೆ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮರವನ್ನೇರುತ್ತ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ತಿನ್ನುತ್ತ 'ರಘುವೀರ, ರಘುವೀರ' ಎಂದು ರಾಮನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತ ಕೆಲವು ಕಾಲ

ವನ್ನು ಕಳೆದನು. ಒಂದು ದಿನ ಇವನ ಎದುರಿಗೆ ಅನುಪಮ ಲಾವಣ್ಯ ದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀ ಮೂರ್ತಿಯೊಂದು ಕಂಡುಬಂದಿತಂತೆ. ಈಕೆ ಯಾರಿರಬಹುದೆಂದು ಸಾಧಕನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು, ವಾನರ ಮೂರ್ತಿ ಯೊಂದು ಬಂದು ಅವಳ ಕಾಲ ಬಳಿ ನಿಂತಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅವಳು ಸೀತೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಇವನು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ, ಆನಂದದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರಲು ಮೂರ್ತಿ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಇವನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿ ಸಿತು. ಇದು ಆದದ್ದು ನಿದ್ರೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಲ್ಲ, ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಲ್ಲ; ಎಚ್ಚತ್ತು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಿದ್ದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಒಬ್ಬ ಸಾಧು ರಾಮಚಂದ್ರನ ಬಾಲಕಾವಸ್ಥೆಯ ಉಪಾಸಕನು. ಅವನು ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ರಾಮಲಾಲ ಎಂದು ಬಾಲರಾಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನೊಂದಿಗೆ ಆಡುತ್ತ ಹಾಡುತ್ತ ಪ್ರೇಮ ವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ತಾನೂ ರಾಮಲಾಲನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಬಾಲರಾಮನು ಆ ಸಾಧುವಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಿಂತ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೇಮ ವನ್ನು ತೋರಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಆ ಸಾಧು 'ರಾಮಲಾಲನಿಗೆ ನಿನ್ನಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಯಿದೆ, ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ನೀನು ನೋಡಿಕೊ' ಎಂದು ಅವನನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ರಾಮಲಾಲನಿಗೆ ಮುಖ ತೊಳೆಯುತ್ತ ಊಟಮಾಡಿಸುತ್ತ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ, ಕೌಸಲ್ಯೆಯಂತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ತಾನು ರಾಧೆ ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದೆರಡು ವರುಷ ಮಥುರಾನಾಥನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೆಣ್ಣಿನಂತೆ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಮಧುರಭಾವವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದನು; ರಾಧೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಕೃಷ್ಣನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ, ಎಂದು ಮನಗಂಡನು. ಮಧ್ಯೆ ಇವನಿಗೆ ಇತರ ರೀತಿಯ ಭಕ್ತಿಯೂ ಸಾಧನೆಗೆ ಬಂದಿತು.

ಹೀಗಿರುತ್ತ ಒಂದು ದಿನ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿ ಬಂದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣದೇವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಭೈರವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ಳಾಗಿದಾಳೆ. ಅವಳು ಕುಳಿತಿದ್ದ ದೋಣಿ ದಡಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದನು; ಅವಳು ದೋಣಿಯಿಂದ ಇಳಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ತಾನು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂದು ಹೃದಯನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದವಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ, 'ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಷ್ಟು ದಿನ ಹುಡುಕಿದೆ, ಈಗಲಾದರೂ ಸಿಕ್ಕಿದೆಯಲ್ಲ' ಎಂದು ಬಹು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದಳು. ಅವನೂ ಅವಳನ್ನು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಗು ತಾಯಿಗೆ ಹೇಳುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ತನ್ನನ್ನು ಜನರು ಹುಚ್ಚನೆಂದು ಹೇಳುವರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದಳು. 'ಭಕ್ತಿಯ ಉತ್ಕಟಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉನ್ಮಾದ ಸಹಜವಾದದ್ದು, ಹಿಂದೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಆದದ್ದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ, ನೀನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ' ಎಂದಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಿನವೂ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಳು. ಭೈರವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯಿಂದ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನೆಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಗಿಸಿದನು. ಕೆಲವುಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಭೈರವಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದೇವರ ಅವತಾರವೇ ಎಂದು ಸಾರಿ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವವರಿಗೆ ತಾನು ಉತ್ತರ ಹೇಳುವುದಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದಳು. ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ಇಬ್ಬರು ಪಂಡಿತರು ಬಂದು ಇವಳು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನು ಅವತಾರ ಪುರುಷನೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದರು. ತನ್ನನ್ನು ದೇವರ ಅವತಾರವೆನ್ನುವರೋ ಹುಚ್ಚನೆನ್ನುವರೋ ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಉಬ್ಬಸಪಡಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯೂ ಪಂಡಿತರೂ ಮಾಡುವ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತ ನಿನಗೆ ಹೀಗಾಯಿತೆ ಹಾಗಾಯಿತೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಏನಾಯಿತೆನ್ನುವುದೆನ್ನುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತ ಎಂದಿನಂತೆ ಎಲೆ ಅಡಕೆಯನ್ನು ಅಗಿಯುತ್ತ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು

ಇನ್ನು ಯಾರ ವಿಷಯವೋ ಎಂಬಂತೆ ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಚಿತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ನೂರಾರು ಜನರು; ಚರ್ಚೆಮಾಡುತ್ತ ಪಂಡಿತವರೇಣ್ಯರು; ಇವನನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ವ್ಯಾಘ್ರಿಯಂತೆ ಭೈರವಿ; ಮಧ್ಯೆ ಕಳವಳವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಸಿಂಹ ಶಾಬ. ಚರ್ಚೆ ನಡೆದದ್ದು ಭವತಾರಿಣಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ; ಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷೆ ಸಭೆಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಗೆ ಇವನು ಅವತಾರ ಪುರುಷನು ಅಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಯಿತು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಭೈರವಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವನನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಐತಂದನೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋತಾಪುರಿ ಎಂಬ ಅದ್ವೈತ ಸಾಧು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅವನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹುದೂರ ನಡೆದಿರುವ ಸಾಧಕನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ 'ನಿನಗೆ ಮುಂದಣ' ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವನಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸಾಧನೆಗೆ ನಿಂತನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅದುವರೆಗೆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಂತರ್ಯವನ್ನು ಕಾಳಿಕಾ ಮಾತೆಯ ಭಾವ ತುಂಬಿರುವುದು. ಅದ್ವೈತದ ಪರಮ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದಲೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಂತೆ. ತೋತಾಪುರಿ ಅದ್ವೈತ ಸಾಧನವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಾಯಭಾವದ ಸಮಾಧಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೋದನು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ; ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಾಯಿ ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುವಳು. ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ಗುರುವಿಗೆ ಈ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ತೋತಾಪುರಿ ನಿನ್ನ ತಾಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಖಡ್ಗದಿಂದ ಕಡಿದು ಕೆಲಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗು ಎಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದನು; ಮುಟ್ಟಿ ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟನು. ತೋತಾಪುರಿ ಹತ್ತಿರವೇ ಕುಳಿತು ಶಿಷ್ಯನು ಬೇಗನೆ ಮರಳುವನೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ

ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲ, ಒಂದು ಯಾಮವಲ್ಲ, ಒಂದು ದಿಸವಲ್ಲ, ಮೂರು ದಿನವಾಯಿತು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ. ತೋತಾಪುರಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ತಾನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ವರ್ಷಾಂತರ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆಗಲೂ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿರಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಶಿಷ್ಯನಾದರೆ ಉಪದೇಶವಾದ ದಿನವೇ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಮೂರು ದಿನ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇದು ಅವಧೂತನಿಗೆ ಅದ್ಭುತವೆಂದು ಕಂಡಿತು. ಅವನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡನು; ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಅವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತನು.

ಅದ್ವೈತದ ಸಾಧನ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಫಕೀರನೊಬ್ಬನಿಂದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆ ಧರ್ಮದ ಸಾಧುಗಳ ಸಾಧನದ ಕ್ರಮವೇನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ತಾನೂ ಮುಸಲ್ಮಾನನಂತೆ ಇದ್ದು ಆ ಮತದ ಸಾರವನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳಾದಮೇಲೆ ಒಂದು ದಿನ ತುಂಬ ಬೆಳೆದ ದಾಡಿಯ ಗಂಭೀರಾಕೃತಿಯ ಮಹಾಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಎದುರಿಗೆ ಒಂದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಅನುಭವವಾಯಿತು; ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ತನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂತೆ ತೋರಿತು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತನು ತನ್ನ ಪರಿಚಯದ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಎಂಬ ಗೃಹಸ್ಥನಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಬೈಬಲ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿಸಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಏಸು ಕ್ರೀಸ್ತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವಬುದ್ಧಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುತ್ತ ಒಂದು ಸಲ ಈತನು ಹೋಗಿದ್ದ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಾದ ಏಸು ಕ್ರೀಸ್ತನನ್ನು ಅವರ ತಾಯಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ಬರೆದಿದ್ದ ಚಿತ್ರ ಒಂದು ಇವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಭಾವ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಇವನು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಸು ಕ್ರೀಸ್ತನ ಆಕೃತಿಯೊಂದು ಇವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾಯಿತು; ಮೆಲ್ಲನೆ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇವನನ್ನು

ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿತು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ದೇವಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಜ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಕರನ್ನು ಧ್ಯಾನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನವರನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ರಾಣಿ ರಾಸಮಣಿ ತೀರಿಹೋದಳು. ಅವಳು ದೈವಭಕ್ತೆಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಊಹಾವಂತಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಆದಕಾರಣ ಅವಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬೇಗನೆ ಮನಗಂಡು ಅವನನ್ನು ಗುರುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಳು. ಒಂದು ಸಲ ಇವನನ್ನು ದೇವರನಾಮ ಹಾಡೆಂದು ಹೇಳಿ ಇವನು ಹಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾನು ಅನ್ಯಮನಸ್ಕಳಾಗಿದ್ದಳಂತೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೋಪಗೊಂಡು ಇವಳನ್ನು ಗದರಿದನು. ತಾನು ಧರ್ಮಕರ್ತೆ, ಇವನು ಅರ್ಚಕ; ಆದರೂ ಅವಳು ಅಸಮಾಧಾನ ಪಡಲಿಲ್ಲ; ತನ್ನದು ತಪ್ಪೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಳು. ರಾಣಿ ತೀರಿಹೋದ ಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕಷ್ಟಸುಖಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಳಿಯ ಮಥುರಾನಾಥನು ಗುರಿಯಾದನು. ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ಒಂದು ಸಲ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತಾಯನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಈ ಸಲ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸಲ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಇದ್ದಂತೆ ಅರ್ಧಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಊರು ಸೊಗಸಿತು, ಊರ ಜನ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಬೇಕಾದವರಾಗಿ ಕಂಡರು. ಮಗನು ಬಂದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಚಂದ್ರಾದೇವಿ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆಕೆಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕಂಡನು; ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಚಂದ್ರಾದೇವಿಯೂ ಮಗನೊಂದಿಗೆ ಬಂದಳು. ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಣ ವಾಸದ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಥುರಾನಾಥನು ಮನೆಮಂದಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರೆದುಕೊಂಡು ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟನು. ಜೊತೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅವನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಮಥುರಾನಾಥನಿಗೆ ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಗುರು, ತಂದೆ, ದೈವ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸಲ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕೊಠಡಿಯ ಮುಂದುಗಡೆ ಜಗುಲಿಯ ಮೇಲೆ

ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಮಥುರಾನಾಥನಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಶಿವನಾಗಿಯೂ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಕಾಳಿಕಾ ಮಾತೆಯಾಗಿಯೂ ಕಂಡ ನಂತೆ. ಇಂಥ ಅದ್ಭುತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗುರುವಿನ ಜೀವನದ ನೈರ್ಮಲ್ಯವೂ ಮಥುರಾನಾಥನನ್ನು ಅವನಿಗೆ ದಾಸನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತ್ತು. ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತ ಇವರು ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು. ಆ ಸಲ ಕ್ಷಾಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ನರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮಥುರಾನಾಥನನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಮಥುರ ಬಾಬುವಿಗೆ ಆಗ ಹಣ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಮಾತನ್ನು ತೆಗೆಯಲಾರದೆ ಮಥುರಬಾಬು ಆ ಜನರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನು. ವಾರಣಾಸಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹಲವು ಪಂಡಿತ ರನ್ನು ನೋಡಿದನು, ಅವರ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು; ಗಂಗಾ ತೀರದ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಕಳೇಬರಗಳ ದಹನದ ಧೂಮರಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಕಂಡನು. ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಅವನ ದಿವ್ಯ ಲೀಲೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದು ಆನಂದಿಸಿದನು; 'ಕೃಷ್ಣಾ, ಕೃಷ್ಣಾ'ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಓಡಿಯಾಡಿ ಕೃಷ್ಣನು ಇಲ್ಲದೆಹೋದನೆ ಎಂದು ನೊಂದನು. ಆಗ್ಗೆ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಮಾಯಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧೆ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಅವಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮಗನಂತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಕಂಡಳು. ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಕೊನೆಗೆ ಮಥುರಾನಾಥನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಡು ವಾಗ್ಯೆ ಗಂಗಾಮಾಯಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಜೊತೆಗೇ ಇದ್ದುಬಿಡ ಬೇಕೆಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಿದಳಂತೆ. ಅವನಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ತೋರಿತು; ಆದರೆ ತನ್ನ ತಾಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು. ಯಾತ್ರೆಯೆಲ್ಲ ಮುಗಿದು ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ನಂತರ ಮಥುರಾನಾಥನು ತೀರಿಹೋದನು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಮಥುರಾನಾಥನಿಗೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದ್ದ ಭಕ್ತಿವಾತ್ಸಲ್ಯ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಮಥುರಾ ನಾಥನು ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದ ತರುಣನು; ರಾಣಿ

ರಾಸಮಣಿಯ ಅಳಿಯನಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಲಕ್ಷ ಧನದ ಆಸ್ತಿಗೆ ಕರ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವನ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಣಿ ದೈವಭಕ್ತೆಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಇವನು ದೈವಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಇವನನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತನು ಎನ್ನಬಹುದು. ಒಂದೇ ಗುಲಾಬಿಯ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಣ್ಣದ ಹೂ ಬಿಟ್ಟ ಮಾತು; ಇವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಶಿವನಂತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಳಿಯಂತೆ ಕಂಡನೆನ್ನುವ ಮಾತು, ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಇವನು ಖರ್ಚಿಗೆ ಹಣ ಸಾಲದೆಹೋದೀತೆನ್ನುವ ಭಯವಿದ್ದರೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಲಾರದೆ ದಾರಿಯ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟನೆಂಬ ಮಾತು, ಇವು ಈ ಮೊದಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ ಪರಮಹಂಸನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಇತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮಥುರಾನಾಥನನ್ನು ಧರ್ಮಕರ್ತನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕಂಡರೂ ಭಕ್ತನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸಲ ಮಥುರಾನಾಥನು ಹೊಸ ಗಾಡಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ಗುರುವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ ಕಲಿಕತೆಗೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕು ಎಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು. ಗುರು ಬೇಡವೆಂದನಂತೆ; ಮಥುರ ಬಾಬು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಟರು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದಮೇಲೆ ಕುದುರೆ ಎಡವಿಬಿತ್ತಂತೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಇಳಿದರು. ಮಥುರಾನಾಥನು ಹೀಗೇಕೆ ಆಯಿತು ಎಂದು ಗುರುವನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಗುರು 'ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು, ನಿನ್ನ ಮೀಸೆ, ನಿನ್ನ ದರ್ಪ ಇದರಿಂದೆಲ್ಲ ನನಗೆ ರಾವಣನ ನೆನವು ಬಂದಿತು. ನಾನು ಸೀತೆ, ನನ್ನನ್ನು ಬಲವಂತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದೀಯೆ, ಎಂದು ಎಣಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಭಯವಾಯಿತು ಆ ಭಯ ಎಲ್ಲೋ ಕುದುರೆಗೆ ತಟ್ಟಿ ಅದು ಮುಗ್ಗುರಿಸಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ' ಎಂದನಂತೆ. ಮಥುರ ಬಾಬು ದೊಡ್ಡ ಮುಖ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ತೀಡಿದ ಹುಬ್ಬು ಮೀಸೆಯ ಜರ್ಬಿನ ಮನುಷ್ಯ.

ಗುರುವಿನ ಮಾತಿಗೆ ಅವನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡನೋ, ನಕ್ಕನೋ ತಿಳಿಯದು. ನಕ್ಕನೆಂದು ಎಣಿಸುವುದು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮಾತು ಕುದುರೆ ಭಯಪಟ್ಟದ್ದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಾಸ್ಯಪರನೆಂಬುದನ್ನೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದ ಮಥುರಾನಾಥನನ್ನು ಕುರಿತು ಅವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಲಿಗೆ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿದರೂ ಸಾಕು. ಗುರು ಬಹಳ ಸಲ ಸಮಾಧಿ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಥುರಾನಾಥನಿಗೆ ತಾನೂ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಂಡಿತು. ತನಗೆ ಸಮಾಧಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಗುರುವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಸಮಾಧಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಖವಲ್ಲ, ನಿನಗೆ ಬೇಡ ಸುಮ್ಮನಿರು, ಎಂದು ಗುರು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಮಥುರಾನಾಥನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಗುರು ಅವನನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಧಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಇಷ್ಟವಾದರೆ ಹೋಗು ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನು. ಮಥುರಬಾಬುವಿಗೆ ತಲೆ ತಿರುಗಿತು; ಜೀವದ ಕೀಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆದಂತಾಯಿತು; ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅರ್ಧ ಭ್ರಮೆ ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ಏನೋ ಆಗಿಹೋಗುತ್ತಿದೇನೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಅವನು ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ರುಚಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅನ್ನ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ, ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ, ಆಸ್ತಿ ಆಡಳಿತ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ, ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲ: ಜೀವಕ್ಕೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅರೋಚಿಕವಾಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಅವನು ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೀಗಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಗುರು 'ಇದು ಸಮಾಧಿಯ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಲು. ಇನ್ನೂ ಇಳಿಯೋಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಮೇಲೆ ಏರೋಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆಯೋ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಮಥುರಾನಾಥನು 'ನಿಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ, ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಧಿ ನಿಮಗಿರಲಿ, ನಾನು ಹೀಗಾದರೆ ಈ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು ಯಾರು?' ಎಂದನು. ಗುರು ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಇನ್ನೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಬಿಡು ಎಂದನು. ಮಥುರಾನಾಥನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು; ಜೀವದ ತಲ್ಲಣ ಹೋಯಿತು; ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿತು.

ಆಮೇಲೆ ಹಲವು ವರ್ಷ ಅವನು ಗುರುವಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ಪರಮಹಂಸರಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾಧಿ ಈಪ್ಸಿತವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಧನದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಪರಮಹಂಸನೊಬ್ಬನ ಸಮಾಧಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನ ದೇಹದ ಪೋಷಕನಾಗಿರುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಪುಣ್ಯ. ಈ ಪುಣ್ಯ ಮಥುರಾನಾಥ ವಿಶ್ವಾಸನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು; ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದನು.

ಇದಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾರದಾ ದೇವಿ ಗಂಡನ ಬಳಿ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಜನರು ಅವಳನ್ನು ಹುಚ್ಚನ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಆಕೆಯೇನೋ ಗಂಡನು ಹುಚ್ಚನೆಂದು ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಜನ ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಅಲುಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ಅವಳು ನಾಚಿಕೆಯನ್ನು ಬತ್ತಿಟ್ಟಿಗಿಟ್ಟು ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಲಿಕತ್ತೆಗೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ಜನರೊಂದಿಗೆ ಗಂಡನಿರುವಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಬರುತ್ತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜೊತೆ ತಪ್ಪಿ ಕಿರಾತ ದಂಪತಿ ಇಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಳಂತೆ. ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಜೀವಿಸುವರಾದರೂ ಈ ತರುಣಿಯ ಸರಳ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಕರಗಿ ಅವಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದವರೆಗೆ ಕರೆತಂದು ಬಿಟ್ಟುಹೋದರು. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಲಹಿ ಕರೆತಂದ ಅವರನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ಮಾವ, ಅತ್ತೆ' ಎಂದು ಕರೆದು ಉಪಚರಿಸಿದನಂತೆ. ಶಾರದಾ ದೇವಿ ಆಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ವರುಷ ಗಂಡನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತ ಅವನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ ವಿರಕ್ತಿಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಹಾನಿತಟ್ಟದಂತೆ ಅನುಕೂಲೆಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡಳು; ಗುರುವಿನಿಂದ ಕಲಿಯುವಂತೆ ಅವನಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಸೊಗಸುಗೊಳಿಸುವ ನೂರು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಆಮೇಲೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ವರ್ಷದ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಬಂದಳು. ದೇವಿಗೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಅತ್ತೆಯ ಕೋಣೆಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಕೋಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅತ್ತೆಗೂ ಗಂಡನಿಗೂ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಆಕೆಯೂ ವೈರಾಗ್ಯದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಳು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಭೈರವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದೆಯೇ ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ದೇವಿ ಯೆಂದು ಪೂಜಿಸುವುದು ಆ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯಾಂಶ. ಈ ಸಾಧನದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತುಂಬುಪ್ರಾಯದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಅವಳಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪೂಜೆ ಯೊಂದು. ಪೂಜೆಯನ್ನು ಷೋಡಶೀ ಪೂಜಾ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತುಂಬು ಜನ್ಮದ ತನ್ನ ಸತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಮ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆ ಸಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಬರಲು ಸಾಧಕನು ರಾಶಿರಾಶಿ ಹೂವನ್ನು ತರಿಸಿ ಸ್ರಕ್ಚಂದನಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಗದ್ದಿಗೆ ಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ತನ್ನ ಆಸೆ ತೀರುವಂತೆ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡಿದನು. ಶಾರದಾಮಣಿಯು ದೇವಿಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಗಂಡನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅವಳಿಗೂ ದಾಂಪತ್ಯದ ಈ ವಿಶುದ್ಧ ಸಂಬಂಧ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಹಿಂದೆ ಅವಳು ಗಂಡನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನು ಅವಳಿಗೆ ನೀನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲರಂತೆ ನಾನೂ ಸಂಸಾರದ ಪಥದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವನಿಗೆ ವಿರಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟವಿರುವಾಗ ಅವನು ತನಗಾಗಿ ಸಕ್ತಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಳು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇವನು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಅರ್ಥ ವಾಗದೆಯೋ, ಅರ್ಥವಾದರೂ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವನಿಂದ ತಿಳಿಯೋಣ ವೆಂತಲೋ, ದೇವಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು "ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ" ಎಂದಳಂತೆ. "ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿ ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ನೀನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದಾಳೆ" ಎಂದು ಅವನು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಹೆಂಡತಿ ದೇವಿ ಎನ್ನುವುದು ಇವನಿಗೆ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಾದರೂ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಬರಿಯ ಗೌರವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆಲಸ್ಯವಾದಾಗ ತನ್ನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಿ ಜ್ವರ ಇಳಿಯುವವರೆಗೆ ತಾನೇ ಉಪಚಾರಮಾಡಿದನು; ಜ್ವರ ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನು ಅವಳ ಕೋಣೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಒಂದು ಸಲ ಆಕೆ

ಎಲೆ ಅಡಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಲಾಸದಿಂದ ತಂದಿಡಲು ಇವನು ಪರಿಹಾಸ ಮಾಡಿದನು. ತರುಣಿ ಸರಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದೆ ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹತ್ತಿರಿದ್ದ ಹೃದಯನಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದು ತರಹೇಳಿ, ತಾನು ಅವಳನ್ನು ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡಬಾರದು, ಅವಳ ಕಣ್ಣಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿದ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ನೀರು ನೆಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ತನ್ನ ಸಾಧನವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಹೀಗೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿತ್ತು, ಸಮಗ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಪರಮಹಂಸನಾಗಿದ್ದನು. ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸಮಸ್ತ ಚರಾಚರವಸ್ತುನಿಕರ; ಅದು ಒಂದೇ ನಿಜ, ಶಾಶ್ವತ; ಇದೆ ಎಂಬ ಸೊಲ್ಲು ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಲ್ಲುವುದು ಅದು ಒಂದಕ್ಕೇ; ಅದರ ಹೊರತು ಇನ್ನು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ; ಇರುವುದೆಲ್ಲ ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಮಾತ್ರ; ಇದೆ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿರಾತಂಕ ನಿರಾಕ್ಷೇಪವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ವಸ್ತುನಿಚಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವು ಶಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಆ ಶಕ್ತಿ ಕಾಳಿ; ಚೇತನಗಳನ್ನು ಹೆರುವುದು, ಹೊರುವುದು, ನುಂಗುವುದು ಈ ಶಕ್ತಿ, ಈ ಮಾತೆ. ನಾನು ಎಂಬ ವಸ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದು; ಈ ದ್ವೈತ ತೋರಿಕೆಯದು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಭೇದ ಕಾಣುತ್ತದೆ: ಮಣ್ಣು ಬೇರೆ, ಹೊನ್ನು ಬೇರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಬೇರೆ, ಗಂಡು ಬೇರೆ, ಮೇಧ್ಯ ಅಮೇಧ್ಯಗಳು ಬೇರೆ, ಮೌಲ್ಯ ಅಮೌಲ್ಯಗಳು ಬೇರೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ತೋರಿಕೆಯ ಭೇದವೇ. ನಾನು ಎಂಬುದು ಇರುವಾಗ ಈ ಭೇದ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ; ನಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತೊಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಭೇದಬುದ್ಧಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಳಿಯುವುದು ಅದ್ವೈತ ಒಂದೇ. ಅದ್ವೈತ ಬರಿಯ ಒಂದು ಊಹೆಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ; ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಅವಸ್ಥೆ. ಅದೆಲ್ಲದರ ಫಲ ಜೀವರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ತಾನು ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗುವ ಅಲ್ಪ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು, ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಶುದ್ಧ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಸಿ ವಿಶ್ವಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಬೆರೆದು ಹರಿಯುವುದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತವನ್ನು

ಸಾಧಿಸಿದನು. ಆ ಸಾಧನೆಯ ಫಲ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಾಗಲೂ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿಯಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಈಸುವುದು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಿತವಾದಾಗಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಹಂಸವು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇಷ್ಟಬಂದರೆ ಒಳಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೊರಗೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೀರನ್ನು ಬಿಡದೆ ನೆಲವನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಇರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವನ ಚೇತನ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತ ಬಾಳುವೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ತಾಯಮಡಿಲ ಮಗುವಿನಂತೆ ನಿಶ್ಚಿಂತವಾದ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಾತಂಕವಾದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಸದಾ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ನೇಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಧರ್ಮದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊಡಬಾರದ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗುರಿಯನ್ನು ಸೇರುವ ಆಸೆಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಹುಚ್ಚನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ಭಕ್ತನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ದೇವರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಗದಾಧರನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಲೋಕದ ಗುರುವಾಗಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು.

ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಗ್ಗೆ ಒಬ್ಬ ಗುರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದನು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕದ ಪರವಾಗಿ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲಾದರೂ ಭರತವರ್ಷದ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ; ಆದರೆ ಆಗಿನಷ್ಟು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಟ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದ ಎಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಮತಾಚಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಯಲಲ್ಲಿ ಹರಡುವ ನದಿಯಂತೆ ಆಯಿತು; ಮನುಷ್ಯಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಮುಖವನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಸಾವಿರ ರೀತಿಯ ಜನತೆಯನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ವರ್ಣ ಉಪ ವರ್ಣಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿತು; ಧರ್ಮದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಮಾಡಿ, ಕಥೆ ಯಾವುದು ಚರಿತೆ ಯಾವುದು ಎಂದು ತಾನೇ ತಿಳಿಯದೆ

ಹೋಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಈ ಧರ್ಮ ಭರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತ ಒಂದ ಆರಂಭದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಗ್ರ ತಾಡನಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಯಿತು; ಅದಾದಮೇಲೆ ಭರತವರ್ಷದ ರಾಜರಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನತೆಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮೋತ್ಸಾಹದ ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಯಿತು. ರಂಧ್ರವಾದರೂ ಅನ್ವೇಷಿಸದೆ ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುವಂತೆಯೇ ಇತ್ತು. ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು, ನಿಜವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಜಾತಿ; ದೇವರೊಬ್ಬ ನೆಂದು ವೇದಾಂತ ಹೇಳೋಣ, ಹರಿಗೆ ಹರನಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಭಾವಿಸೋಣ; ಶಿವನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಹರಿಯ ಹೆಸರು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಕಿವಿಯ ಒಳಿ ಗಂಟೆಯಿರ ಬೇಕು, ಹರಿಭಕ್ತನು ಅದ್ವೈತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು; ಎಲ್ಲ ಜೀವದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ತತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಇವರಿಗಿಂತ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಅವರಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬ ಸಮಾಜದ ನಿಯಮ; ಆರೋಗ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನೈರ್ಮಲ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮವೂ ಅವನ್ನು ತಪ್ಪಿದರೆ ಜಾತಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವಂಥ ಕಠಿಣ ಸೂತ್ರಗಳಾಗೋಣ; ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಒಂದೊಂದು ದೇವಾಲಯದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಬೇರೆ ದೇವರಾಗಿ ಮಾಡೋಣ; ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು ಬರಿಯ ಅವುಗಳ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡೋಣ; ಅದರ ಫಲ ವಾಗಿ ಆ ವರ್ಗದ ಅನೇಕ ಜನ ಹೆಮ್ಮೆ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡು ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲೆಯುತ್ತಿರೋಣ: ಇಂಥ ಸಮಾಜವನ್ನೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಕಂಡೆವೆಂಬ ಪರದೇಶೀಯರು ಭಾರತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದ್ದು ಏನು ತಪ್ಪು? ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಪರದೇಶೀ ಯರು ನಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವರಿಂದ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ ಭಾರತೀಯರೂ ಈ ದೋಷಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸರಗೊಂಡರು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಸಹಗಮನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸರಗೊಂಡ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು

ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ದೋಷಗಳನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿಷನರಿಗಳು ಜನರನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಇದನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸಹಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರನು ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮವನ್ನು ಸೇರದಿದ್ದರೂ ಸಮಾಜದ ಹಲವು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ವಿಧವಾ ವಿವಾಹ ಮೊದಲಾದ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ಆಚಾರವಂತ ಜನರ ನಿಷ್ಠೂರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದನು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ ಕೃಷ್ಣನು ಭಾಗವತದ ನೀತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಿರಲಾರನೆಂದು ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರನಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಾಸಕನು ಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತೆಯ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣದ ತುಮುಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿಂದ ಬಂದ ಕೆಲವು ಜನರು ಪರದೇಶದ ಪ್ರೇತಧರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನೂ ಬುದ್ಧಧರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ದೇಶೀಯ ಪ್ರಮುಖರು ಕೆಲವರನ್ನು ಜೊತೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಥಿಯಾಸಫಿ ಎಂಬ ಒಂದು ಪಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಕೆಡುತ್ತಿರುವುದು ಬಹುವರ್ಣ ಬಹು ಪುರಾಣಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ, ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸ್ವಾಮಿ ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ ಸನಾತನಧರ್ಮವು ವೇದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದು ಮೂಲಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆರ್ಯಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಸಮಾಜದ ನೇತೃಗಳು ಹೀಗೆ ಹತ್ತುಮುಖವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲು ದಾರಿ ಯಾವುದೆಂದು ಕಾಣದೆ ದೇಶವು ತೊಳಲುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ತೊಳಲಿಕೆ ಈಗಲೂ ಹೋಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಆಗ್ಗೆ ಅದು ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷೋಭೆಯುಳ್ಳದ್ದ ದೇಶಕ್ಕೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಬಹಳವಿತ್ತು.

ತಾನು ಏನಾದರೂ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅದುವರೆಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದ ಚಿಕಿತ್ಸಕರ ಪರಿಚಯ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಇವನು ಹುಟ್ಟುವ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆಯೇ ತೀರಿಹೋಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸಮಾಜವು ಇವನ ಸಾಧನ ಮುಗಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತನಗೆ ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ಹೊಸ ದೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬರಬರುತ್ತ ಈ ಸಮಾಜದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿದನು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಸೇವಾ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ 'ಧ್ಯಾನಮಾಡೋಣ' ಎಂದು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಎರಡು ನಿಮಿಷದಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜಿಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವೆವೆಂದು ಎರಡು ನಿಮಿಷ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ತೆಗೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಇವನಿಗೆ ಚೋದ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಇಂಥ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನ ಒಬ್ಬನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೈವ ತತ್ವ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಈತನು ಹೇಳಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮ ಧರ್ಮದ ದೇವರಿಗೆ ತಲೆಯಿದೆ, ಕಾಲಿದೆ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇವನು ನಗೆಯಿಂದ ಅವರ ಭಾವನೆಯ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದನಂತೆ. ಮಹರ್ಷಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾದ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನನ್ನು ಇವನು ಒಂದು ಸಲ ಹೋಗಿ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅವನ ಸಿದ್ಧಿ ನಿಜವೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಎದೆಯನ್ನು ತೆರೆಸಿ ನೋಡಿದನಂತೆ. ಠಾಕೂರರು ಸಿದ್ಧರು ನಿಜ; ಅವರ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವರ್ಣವೂ ವರ್ಚಸ್ಸೂ ಇದ್ದವು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು; ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಳ್ಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಇನ್ನೂ ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದುವು. ತೊಡುವ ದಾರಿ, ಬಿಡುವ ದಾರಿ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಇವನನ್ನು ಪರಮಹಂಸನು ಈಗಣ ಕಾಲದ ಜನಕನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿ ಹೊಗಳಿದನು. ಆದರೂ ಇವನ ಬಿಡುವಿಕೆ ತಿಳಿವಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಕ್ತಿ ಕಡಮೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ಬಂದದ್ದೆಂದು ಇವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ

ದುರ್ಗಾಪೂಜೆಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ತುಂಬ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲು ತ್ತಿದ್ದಿರಿ, ಈಗ ಏಕೆ ಕಡಮೆಮಾಡಿದಿರಿ, ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನನ್ನು ಕೇಳಲು, 'ನನಗೆ ಈಚೆಗೆ ಹಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು, ಆಗಿನಷ್ಟು ಮಾಂಸ ವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆ' ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಠಾಕೂರನ ಭೋಗವರ್ಜನ ಇದರಂಥದು ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನಕ್ಕನು. ಇವನು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಉತ್ಸವ ನೀವು ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕರೆದನಂತೆ; ಈ ಮಾತಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೈ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದನಂತೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಈ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗಾಗ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನು ನೀವು ಬರುವ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದನಂತೆ. ಈ ಕಥೆ ನಿಜವೇ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಪ್ಪಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡನು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದ ದಾರಿ ಸರಿಯಾದದ್ದೆಂದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನನ್ನೂ, ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾ ಧ್ಯಾಯನನ್ನೂ ಕಂಡು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟನು. ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನನ್ನು ಕಂಡಾಗ 'ನಾನು ಇದುವರೆಗೆ ಕೊಳವನ್ನೂ ಕೆರೆ ಯನ್ನೂ ಸರೋವರವನ್ನೂ ನೋಡಿದೆ. ಸಾಗರವನ್ನು ಇಂದು ಕಂಡೆ' ಎಂದನಂತೆ. ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು 'ಸಾಗರದಿಂದ ಒಂದಷ್ಟು ಉಪ್ಪು ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಅದು ನಿಮಗೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವಿದ್ಯೆಯ ಸಾಗರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರು ತ್ತಿತ್ತು, ನಾನು ಬಂದಿರುವುದು ವಿದ್ಯೆಯ ಸಾಗರಕ್ಕೆ' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ನಿನ್ನನ್ನು ಬಾಗಿಸಿದ್ದು ಏನು' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಬಂಕಿಂ ಎಂದರೆ ಬಾಗಿರ ತಕ್ಕದ್ದು. ಬಂಕಿಮನು ನಗುತ್ತ, 'ಪರಂಗಿಯವರ ಕಾಲ ಒದೆತ' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ, ನಾನು ಆಡಿದ್ದು

ಆ ಮಾತನ್ನಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬಾಗಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದು' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಬಹು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ತವ್ಯದ ವಿಚಾರ, ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷ ವಿಚಾರ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಗುರು ಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸಲುಗೆಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತನಾಡಿ, ಇವನು ಬುದ್ಧಿವಂತನು, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಆದರೆ ವೇದದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸುಲಿಚಿ ತನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟನು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ವಿದೆಯೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿರಬೇಕು. ಶಿಷ್ಯರು ಬಂದಾರೇ ಎಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಸೆ ತಲೆಯಿಟ್ಟಿತು.

ತನ್ನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಜನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಬಹುದೆನ್ನುವ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಈ ಮೊದಲು ಕೇಶವ ಚಂದ್ರಸೇನನು ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡ ರೀತಿ ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಆಂಗ್ಲೇಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ತರುಣನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಅವನಿಗೆ ದೇವರನ್ನು ತಾಯಿಯೆನ್ನುವ ಮಾತು ವಿಕಾರವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರೈಸ್ತನ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಮನ ಸೋತು ಇವನು ರಾಮಮೋಹನ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥರ ಬ್ರಾಹ್ಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕ್ರೈಸ್ತವರ್ಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಸ್ವಭಾವ ಭಕ್ತನದು; ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಮೊದಲು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತಾಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೂ ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತ ಕೀರ್ತನದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆ ಯುವ ಭರದ ಆವೇಶವನ್ನೂ ಹಸುಳೆಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಅಚ್ಛವಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವದ ಆಳವಾದ ಅನುಭವ ವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಅವನನ್ನು ಹಿರಿಯವನೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಪರಮ ಹಂಸನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಅವನಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾದ

ನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಕೇಶವಚಂದ್ರನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ತಮ್ಮ ನಾಯಕನಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕಡಮೆ ಎನ್ನುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಇದು ಸುಳ್ಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತಾನು ಕೇಶವಚಂದ್ರನಿಗೆ ಗುರುವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರಲಾರನು. ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ಯಾರಿಂದ ತನಗೆ ತಿಳಿವು ಬಂದಿತೋ ಅವರಲ್ಲ ತನ್ನ ಗುರುಗಳು ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದನು; ಇಂಥ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಗುರುವೆನ್ನುವುದು ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕಡಮೆಯೆಂದು ತೋರಿರಲಾರದು. ಗುರುಶಿಷ್ಯರಾಗದಿದ್ದರೂ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ದೈವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬರು ನಿಂತು ಹಲವು ವರ್ಷ ಒಂದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರು. ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ಮಾತನಾಡುವನು; ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕೇಳುವನು, ಒಪ್ಪುವನು, ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತು ಏನಾದರೂ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಭಾವಪರವಶನಾಗುವನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತಾಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವನು, ಕೀರ್ತನಮಾಡುವನು; ಕೇಶವಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವನು. ಅನೇಕ ಸಲ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಗಂಗೆಯ ಪ್ರವಾಹದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತಲಿಂದತ್ತ, ಅತ್ತಲಿಂದಿತ್ತ ಅದನ್ನು ನಡೆಯಬಿಟ್ಟು ಭಗವದ್ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತೇ ತಿಳಿಯದೆ ಮಗ್ನರಾಗಿರುವರು. ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಾಖೆಯ ಭಾವನೆಗಳೇನೆಂದು ಅನೇಕ ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಮಾಲ್ಮೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ವಿಶೇಷ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅವನ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಮೇಲೆ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ವಾಡಿಕೆಯ ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ ತಲೆದೋರಿತು. ಅದರ ಮೂಲ ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ಬಹು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿದ್ದ ವಿಚಾರ ಬರಬರುತ್ತ ವಿಶಾಲವಾದುದರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸನ ಸಹವಾಸ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೇ ಕೆಲವರು ಈ ಸೂಚನೆ ಬರುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ರೋಗಕ್ಕೆ

ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತಿದ್ದು ಬರುವನು. ಅವನ ಅನುಭವ ತೀವ್ರ, ಆದರಿಂದ ಆ ದೇಹ ಜರ್ಝರಿತವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ, ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೋಣಿಯೊಂದು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಹೋದಮೇಲೆ ನೀರು ಮೇಲೆದ್ದು ದಡಮುಟ್ಟಿ ಒಂದಷ್ಟು ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೊಚ್ಚುವಂತೆ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಭಾವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಹೋಗುವವೇಳೆಗೆ ಮೈಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದನು. ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ನೋವಿನಿಂದ ನರಳಿದಾಗ, ತೋಟಗಾರನು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲೆಂದು ಬುಡವನ್ನು ಕೊತ್ತಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಕೊತ್ತುವುದು ಹೆಚ್ಚು, ಒಳ್ಳೆಯ ಹೂ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದನು. ಕೊನೆಯ ಸಲ ಅವನನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಬಂದು ಇವನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದನು. ಅವನು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದನು; ಆ ಅವಸ್ಥೆಯ ಅರೆಯರಿವಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದನು. ಕೊನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಕಳೆಯಬೇಡ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇವರ ನೆನವಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಡು, ಎಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದನು. ಕೇಶವ ಚಂದ್ರಸೇನನು ತೀರಿಹೋದನೆಂದು ವರ್ತಮಾನ ಬಂದಾಗ ಪರಮಹಂಸನು ಖಿನ್ನನಾದನು; ನನ್ನ ಉಸಿರಿನ ಅರ್ಧ ಹೊರಟುಹೋಯಿತು ಎಂದನು.

ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪರಮಹಂಸನ ಬಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರು ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದರು. ತಾವರೆ ಅರಳುತ್ತದೆ, ತುಂಬಿಗಳು ಬಂದು ಅದನ್ನು ಮುತ್ತುತ್ತವೆ, ಗುರು ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ಜನ ತಾವಾಗಿ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆಮೇಲೆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಶಿಷ್ಯರು ಬಂದಾರೇ ಎಂದು ಅವನು ಆಶಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತ, ಮನಮೋಹನ ಮಿತ್ರ, ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ತರುಣರು ಇವನ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಇದ್ದವರು ಇವನಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಇವರು ಆಗಾಗ ಗುರುವನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವರು. ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತನಿಗೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ದೇವರಿರುವನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅವನಿರುವುದು ನಿಜವೇ ಎಂದು ರಾಮಚಂದ್ರನು ಗುರುವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವನು ಉತ್ತರವಾಗಿ 'ಅದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹಗಲಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ತಾರೆಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವು ಇಲ್ಲವೆನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆಯಿದೆ! ಅದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಯೇನು? ಕಡೆಯದೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ, ಯತ್ನಮಾಡದೆ ದೇವರೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಕೊಂಚ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸುರೇಂದ್ರನಾಥ ಮಿತ್ರನೆಂಬವನು ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಮೊದಲು ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಮಾಡಿದ್ದನು; ಅದು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಸಫಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಬಂದ ದಿನ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತಾರನ್ನೋ ಕುರಿತು 'ಮನುಷ್ಯನು ದೇವರಲ್ಲಿ ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಕೋತಿಯ ಮರಿಯಂತೆ ನಡೆಯುವುದೇಕೆ? ಬೆಕ್ಕಿನ ಮರಿಯನ್ನು ತಾಯಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಓಡಾಡುತ್ತದೆ; ಮರಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆಯಿಲ್ಲ. ಕೋತಿಯ ಮರಿ ತಾನೂ ತಾಯ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ, ಕೈಬಿಟ್ಟರೆ ಬೀಳುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ದೇವರ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕುವುದೇ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸುರೇಂದ್ರನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೋತಿಯ ಮರಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದಂತೆ ಎಂದು ಕಂಡಿತು. ಕೇದಾರನಾಥ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯನೆಂಬಾತನು ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗದೆ ಪರಮಹಂಸನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದನು. ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತನ ಮನೆಯ ಸೇವಕನಾದ ಲಾಟು ಎಂಬ ತರುಣನು ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹಣ್ಣುಹಂಪಲನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ ಸೇವಕನಾಗಿ ನಿಂತನು, ಶಿಷ್ಯನಾದನು. ಮನಮೋಹನ ಮಿತ್ರನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡ ರಾಖಾಲಚಂದ್ರ ಘೋಷ್ ಎಂಬ ತರುಣನು ಆಮೇಲೆ ಬಂದನು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನ ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಗುರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಶಿಷ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು; ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೂ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕದಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಒಬ್ಬನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪಿಷ್ಠನು; ಗಂಗೆಯ

ಮೇಲೆ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತ ಯಾರೋ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸಿದ ಮಾತು ಕೇಳಿ 'ತಪ್ಪಾಯಿತು' ಎಂದರೆ ಸರಿ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೋಣಿಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ಎಂದನಂತೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ಇಂಥ ವರ್ತನೆ ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು, ಕೋಪವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಏನೆಂದರೇನು? ನೀನು ಕೋಪವನ್ನು ತಡೆಯುವುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೊ' ಎಂದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಬಹು ಸಾತ್ವಿಕನಾಗಿ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಮೂರು ಕಾಸಿನ ಸಾಮಾನಿಗೆ ಆರು ಕಾಸು ಕೊಟ್ಟು ತರುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ 'ಮನುಷ್ಯನು ಸಾತ್ವಿಕನಾಗಿರುವುದೇನೊ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಆದರೆ ಮುಟ್ಠಾಳನಾಗಿರಬಾರದು' ಎಂದು ಕಲಿಸಿದನು. ಜೀವವನ್ನು ನೋಯಿಸಬಾರದು ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ತೀರ ಅತಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಒಂದು ದಿನ ಗುರುವಿನ ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಗುರು ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಗಣಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ದೃಶ್ಯ ಕಂಡಿತು. ಇದು ಏನು ಎಂದು ಶಿಷ್ಯನು ಕೇಳಿದಾಗ ಗುರು 'ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಇವು ಕಡಿದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇಹದ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕು' ಎಂದನು. ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಳಹಾಕಿ ಮೀನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಗುರು 'ಇದು ಜೀವಹಿಂಸೆಯ ಕೆಲಸ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿನೋದವೇನು? ಇದನ್ನು ಬಿಡು' ಎಂದನು. ಒಬ್ಬನು ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಸೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಗುರು ಅವನಿಗೆ 'ಕಾಡಿಗೆ ಹೋದವನಿಗೆ ಮೊದಲು ಗಂಧದ ಮರ, ಆಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿ, ಆಮೇಲೆ ವಜ್ರದ ಗಣಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಸುಖಗಳು. ಯಾವುದೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಖ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಮನುಷ್ಯನು ಅವುಗಳನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತ ನಿಲ್ಲಬಾರದು. ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಗಂಧದ ಮರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದರೆ ಚಿನ್ನ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ, ಅದನ್ನೂ ಬಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಹೋದರೆ ವಜ್ರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಡಲು ಆಸೆ ತೋರಿದಾಗ 'ಹೀಗೆ ಆತುರಪಡಬಾರದು, ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ಆಸೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವವನು ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾದುವವನಂತೆ. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು

ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಯಲಲ್ಲಿ ಸಿಂತ ವೀರನಂತಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾದಾಟ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ' ಎಂದನು. ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನು ಸರ್ಕಾರದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ 'ಈ ಸೆರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದಕ್ಕಿಂತ ತೀರಿಹೋಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು' ಎಂದು ಗುರು ಹೇಳಿದನು. 'ತಾಯಿಗೆ ಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು' ಎಂದು ಯಾರೋ ವಿವರಿಸಲು 'ಹಾಗಾದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು' ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಈ ಗುರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರು ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಹೀಗೆ ಇವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ದಕ್ಷನೂ ಗುರುವಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೂ ಆದವನು ನರೇಂದ್ರನಾಥ ದತ್ತನು. ಇವನೇ ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಧರ್ಮಶೌಂಡೀರ ವಿವೇಕಾನಂದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಕಾಯಸ್ಥ ಕುಲದವನು. ಅವನ ತಂದೆ ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅಟೋರ್ನಿ ಎಂಬ ರೀತಿಯ ವಕೀಲನಾಗಿದ್ದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ತರುಣನು. ಅವನು ಹಾಡಬಲ್ಲನು; ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದು ದೃಢ ಕಾಯನಾಗಿದ್ದನು; ಕತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದನು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಇವನ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಕಡೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುತ್ತ ಐಶ್ವರ್ಯ ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಭೋಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು. ಆಂಗ್ಲ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಇವನಿಗೆ ದೇವರಿದಾನೆಯೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟಿತು. ಜೊತೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಇವನು ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವರಲ್ಲಿ ವ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥ ಶೀಲ ರೊಬ್ಬರು. ಶೀಲರು ಈಗಲೂ ಜೀವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ; ಈಗ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ವ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥರು ನರೇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಒಂದು ತರಗತಿ ಮೇಲೆ ಇದ್ದರಂತೆ. ಅವರೂ ಬಹು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಪೌರ್ವಾತ್ಯ

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧ ವಿಚಾರ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವ ಸಮ್ಮತ ವಿಚಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವರು ಒಂದು ವಿಚಾರ ಕ್ರಮವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದೇವರ ಇರವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಗ್ರಸ್ತನಾದ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಇವರು ಈ ವಿಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದರಂತೆ. ದೇವರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವ ತೃಪ್ತಿ ಈ ವಿಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ; ತರುಣನ ಮನಸ್ಸು ಎಂದಿನಂತೆ ತೊಳಲುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಯೋಚನಾಪರರಾದ ಜೊತೆಯ ಅನೇಕ ತರುಣ ರಂತೆ ಇವನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನೋಡಿದನು; ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ ನಡೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನರೇಂದ್ರನು ಇದ್ದು ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ ವೇಳೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದವನು ಅವನ ಹಾಡಿಗೆ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬರಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಕರೆದನು. ಕೆಲವು ದಿವಸದ ಮೇಲೆ ನರೇಂದ್ರನ ನೆಂಟ ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತನು 'ನೀನು ಮತ, ಮತ, ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದೀಯೆ, ಮತ ಬೇಕಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗು, ಅದು ನಿನಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. ಹಾಗಾದರೆ ನೋಡೋಣವೆಂದು ಒಂದು ದಿನ ನರೇಂದ್ರನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಪರಮಹಂಸನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದನು.

ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ನರೇಂದ್ರನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಏನು ನಡೆಯಿತೆಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನೂ ನರೇಂದ್ರನೂ ಆಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿದರು. ಇಬ್ಬರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾದ ಸಂಧಿ ಯಾಯಿತು; ಆದಕಾರಣ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅದು ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸಂದರ್ಭ ವೆಂದು ತೋರಿತು. ನರೇಂದ್ರನು ಬರುವಾಗ್ಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಜನ ಸುತ್ತ ಕುಳಿತು ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನರೇಂದ್ರನು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಂತಿಸದ, ಹೊರಗೆ ನಡೆಯುವುದು ಏನು ಎಂದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸದ, ನಿರಂತರವೂ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗಿ ಇರುವುದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯ,

ಇಂಥ ತರುಣನು ಕಲಿಕತೆಯಿಂದ ಬರುವನೇ ಎಂದು ಪರಮಹಂಸನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೋಜಿಗಗೊಂಡನು. ನೆಲದಮೇಲೆ ಒಂದು ಚಾಪೆ ಹಾಕಿತ್ತು. ಗುರು ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊ ಎಂದನು. ಹಿಂದೆ ಅವನು ಸುರೇಂದ್ರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದನ್ನು ಗುರು ಕೇಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಈಗ ಒಂದೆರಡು ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳು ಎಂದನು. ನರೇಂದ್ರನ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಜೀವ ಹೊರಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ದೈವ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಬೇಡುವ ಕೃತಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ತಂದ ಆರ್ತತೆಯ ಭರದಿಂದ ಗುರು ಭಾವಪರವಶನಾದನು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಹಾಗಿದ್ದು ಅವನು ಎದ್ದುನಿಂತು ನರೇಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಠಡಿಯ ಮುಂಗಡೆಯ ಕೈಸಾಲೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಇವನು ಗೋಪ್ಯವಾದ ಉಪದೇಶ ಏನನ್ನೋ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ನರೇಂದ್ರನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಗುರು ಅದೇನನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಹುಕಾಲದ ಪರಿಚಯದ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೇಮದಿಂದ 'ಎಷ್ಟು ದಿನ ತಡಮಾಡಿದೆ, ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ, ಕೊನೆಗಾದರೂ ಬಂದೆಯಲ್ಲ' ಎಂದು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತನು; ಅವನೆದುರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತು 'ನೀನು ಲೋಕದ ದುರಿತವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಲು ಬಂದಿರುವ ದೇವರ್ಷಿ ನರನೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಆರಾಧನೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನು ನುಡಿದನು. ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಈ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು; ಈ ಸಾಧುವಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಉಳಿದಂತೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ನಡೆನುಡಿ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವುದೂ ಅವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಆಮೇಲೆ ನಡೆದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಿರುವನೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ, 'ಆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ನರೇಂದ್ರನು 'ನೀವು ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೀರಾ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಕಾಣುವಂತೆ ಅವನು ನನಗೆ ಕಂಡಿದಾನೆ. ಇಷ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ: ನೀನು, ಈ ಕೊಟಡಿ, ಈ ಸಾಮಾನು, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರಪಂಚ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅವನು ಕಾಣುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟ' ಎಂದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಅಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

ದೇವರಿರುವನೇ ಎಂದರೆ ಇದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರನ್ನು ನರೇಂದ್ರನು ಆ ವೊದಲು ನೋಡಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿದ್ದೀರಾ ಎಂದರೆ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವವರು ಅದುವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ದೊರಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಪರಮಹಂಸನಲ್ಲಿ ಗೌರವಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವನು ಮತ್ತೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಂದು ಗುರು ಕೊಟಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು; ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಕರೆದು ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡನು; ಒಂದೆರಡು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ತಾನೇ ಏನೋ ಮಾತನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿಕೊಂಡು ನರೇಂದ್ರನಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಇದೇನು ಮಾಡುವನೋ ಎಂದು ನರೇಂದ್ರನು ಚಿಂತಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಪರಮಹಂಸನು ತನ್ನ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಅವನ ಮೈಗೆ ಸೋಕಿಸಿದನು. ಆಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಣ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುವೂ ಶೂನ್ಯವಾಗುವಂತೆಯೂ ತಾನೂ ಆ ಶೂನ್ಯದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗುವಂತೆಯೂ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ತರುಣನು ಚಕಿತನಾಗಿ 'ಅಯ್ಯೋ, ಇದೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದೀರಿ. ನನಗೆ ಅಪ್ಪ, ಅಮ್ಮ ಇದಾರೆ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನ ಎದೆಯಮೇಲೆ ತಟ್ಟುತ್ತ ಏನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಭಯಪಡಬೇಡ, ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತನಗೆ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಇವನು ಎದೆಯನ್ನು ತಟ್ಟಿದಾಗ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಮನೋವಿಕಾರ ಅಡಗಿಹೋಯಿತು. ಈ ಅನುಭವದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಯಾವುದೋ ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದು ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಒಂದುಕಡೆ ಕಂಡಾಗ ಗುರು ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವನ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದನು.

ಒಂದು ದಿನ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದನಂತೆ. ಭೂಮಿ ಆಕಾಶಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ತಾರೆಗಳ ಪಥವನ್ನು ಮೀರಿ ಭಾವನೆಯ ಲೋಕದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸೀಮೆಯನ್ನು ಆತ್ಮ

ಮುಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ದೇವತೆಗಳ ಆಕಾರಗಳು ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಆತ್ಮ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಅಂಚನ್ನು ಸೇರಿ ಸಗುಣದ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿರ್ಗುಣದ ಅಂತರವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಲ್ಲ ನಾಮವಿಲ್ಲ ರೂಪವಿಲ್ಲ. ದೇವರುಗಳಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಬರಲು ಧೈರ್ಯಮಾಡರು; ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪದವಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಅವರು ಹೊರಗಡೆಗೇ ಇರುವರು. ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾದ ಈ ಆತ್ಮಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಳು ಜನ ಪೂಜ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ಪರಮಹಂಸನ ಆತ್ಮ ಕಂಡಿತು. ಅವರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ಆತ್ಮವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸುತ್ತಣ ಅಖಂಡ ಪ್ರಭಾರಾಶಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳಕು ಬೇರೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆ ಬೆಳಕಿನ ಖಂಡ ಒಂದು ಹಸುಳೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು; ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಋಷಿಗಳು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ಬಳಿಯನ್ನು ಸಾರಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಅವನ ಕೊರಳಿನ ಸುತ್ತ ಕೈಹಾಕಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಜಗ್ಗಿ ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿತು. ಋಷಿ ಕಣ್ತೆರೆದನು, ಮಗುವನ್ನು ಭಕ್ತಿವಾತ್ಸಲ್ಯಪೂರಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದನು. ಎಳೆಯನು ಅವನಿಗೆ 'ನಾನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ನೀನೂ ಬರಬೇಕು' ಎಂದನು. ಆಗಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಋಷಿ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಋಷಿಯೇ ನರೇಂದ್ರನು, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ತಾನು ಅಷ್ಟು ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು, ಲೋಕರಕ್ಷಣದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸುವುದು, ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದನು. ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ, ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ, ವಿಶ್ವವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರೇಮ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದಲೂ ನರೇಂದ್ರನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿರಬೇಕೆಂದು ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು.

ಪರಮಹಂಸನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನರೇಂದ್ರನಾಥನಿಗೆ ಸಾಧನೆಗಳು ಬೇಗನೆ ಮುಗಿದುವು. ಸಾಧನೆಗಳ ಆರಂಭದ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಕೈಸೇರಿದುವು. ಈ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಂಡು

ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಸಾಧಕರು ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಮರೆಯು ವರು. ನರೇಂದ್ರನಿಗೂ ತನ್ನ ಇತರ ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ಈ ಅಪಾಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಹಂಸನು ಎಚ್ಚರ ಹೇಳಿದನು. ನರೇಂದ್ರನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಗುರು ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಮೊದಮೊದಲು ಅವನ ಅದ್ವೈತದ ವಾದ ವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತನಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒರದೆ ತಾನು ಯಾವುದನ್ನೂ ನಂಬಲಾರೆನೆಂದು ಅವನು ಗುರುವಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಗುರು ಅದು ಸರಿಯಾದ ಮಾತು ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು; ತನ್ನನ್ನಾದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಯೇಬಿಟ್ಟನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಸಾಧನದ ಆರಂಭದ ಕಾಲ ದಲ್ಲೇ ಕಾಮಿನೀ ಕಾಂಚನಗಳ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದನೆಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಸು ಎಂದರೆ ಇವನ ಬೇಸರ ಬರಬರುತ್ತ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಮುಟ್ಟಿತ್ತೆಂದರೆ ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಯಾರಾದರೂ ಮೈಗೆ ಒಂದು ನಾಣ್ಯವನ್ನು ಸೋಕಿಸಿದರೆ ಧನುರ್ವಾಯು ಬಂದವನಂತೆ ಅವನು ಸೆಡೆತು ಕೊಳ್ಳುವನು. ಇದು ನಿಜವೇ ಎಂದು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ನರೇಂದ್ರನು ಒಂದು ಸಲ ಅವನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ನಾಣ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟನಂತೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಂದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕೈಕಾಲು ಬೆರೆತುಕೊಂಡು ಬೆಚ್ಚಿ ಎದ್ದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮರುಕವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಇವನು ಪರಮಹಂಸನೊಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ದೇವರೇ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಒಂದು ಜೊತೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಈ ಕುರ್ಚಿ ದೇವರು, ಈ ಪಾತ್ರೆ ದೇವರು, ಈ ಕೋಲು ದೇವರು ಎನ್ನುತ್ತ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನನ್ನೂ ದೇವರು ದೇವರು ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಒಂದೆರಡುಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಇವನನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದನು. ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ತಲೆತಿರುಗಿದಂತಾಯಿತು; ಅವನು ಬೆದರಿ ಸುತ್ತ ನೋಡಲು ಕುರ್ಚಿ ಪಾತ್ರೆ ಕೋಲು ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ತತ್ವದಿಂದ ಆಗಿರುವುವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು; ಗೋಡೆ ನೆಲ ಕಲ್ಲು ಕಬ್ಬಿಣ ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ

ಅವನಿಗೆ ಅನ್ನ ಶಿವ ತಾನು ಶಿವ ಎಂಬ ಭಾವ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದೆಲ್ಲಾ ಶಿವ. ಕನಸಿನಲ್ಲಿದೇನೋ ಏನೋ ಎಂದು ಇವನು ಕಂಬಕ್ಕೆ ತಲೆಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದೇನೆಂದು ನಿರ್ಧರಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಆದರೂ ಶಿವ ಭಾವ ಹಾಗೆಯೇ ಇತ್ತು; ಮೂರು ದಿನವಾದಮೇಲೆ ಅದು ಅಳಿಯಿತು. ಪರಮಹಂಸನ ಅದ್ವೈತ ವಾದ ಬರಿಯ ಮಾತಲ್ಲವೆಂದು ಆಗ ಅವನು ತಿಳಿದನು. ಒಂದು ಸಲ ಪರಮಹಂಸನು ಅವನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ನನಗೆ ಸಾಧನದಿಂದ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸಿವೆ. ನಿನಗೆ ಅವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ತೆಗೆದುಕೊ" ಎಂದು ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ನರೇಂದ್ರನು "ನೀವು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಗಳು ನನಗೆ ಬೇಡ. ಮೊದಲು ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ; ಆಮೇಲೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ನೋಡೋಣ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಹಂಸನು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಮುಂದು ವರಿಸುತ್ತ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವನ ಗುರುವಾದನು.

ಹೀಗಿರುತ್ತ ನರೇಂದ್ರನ ತಂದೆ ತೀರಿಹೋಗಲು ಅವನ ಸಂಸಾರ ದುರ್ದಶೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನರೇಂದ್ರನು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟನು. ಸರಿಯಾದ ಕೆಲಸ ಯಾವುದೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ನೆಂಟರಿಷ್ಟರಿಂದ ಇವನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಸಹಾಯವೂ ಇವನಿಗೆ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ದೇವರೇ ದೇವರೇ ಎನ್ನುತ್ತಿರಲು ತಾಯಿ ಬೇಸರ ಪಟ್ಟು "ನಿನ್ನ ದೇವರು ನಿನಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಉದ್ಧಾರ ನೋಡು" ಎಂದು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತೋರಿ ಹಳಿದಳು. ಕಷ್ಟದ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನಿಗೂ ದೇವರೆಂಬ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶಯ ತಲೆದೋರಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ತ್ಯಾಗಿಯಾಗಬೇಕೆಂದೇ ಯೋಚಿಸಿದನು. ಕ್ಲೇಶ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಹೇಗೋ ಕಳೆದು ಮಾರ ನೆಯ ದಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದು ತೋರಿತು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅವನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಲೆ ಕಳೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ಅವನು ಕೆಟ್ಟದಾರಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದಾನೆಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಕೆಲವರು ದೂರು ಹೇಳಿದ್ದರು.

ಗುರು ಅದೊಂದನ್ನೂ ಸಂಬಲಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿದ್ದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಮರಳಿ ಬಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಮನೆಯವರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸೆಂದು ಗುರುವಿನಿಂದ ಕಾಳಿಕಾಮಾತೆಗೆ ಹೇಳಿಸೋಣವೆಂದು ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ತೋರಿತು; ಅವನು ಗುರುವನ್ನು ತಾಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ತನಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ; ನಾನೇಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ ಬೇಕು, ನೀನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ಎಂದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಆಲಯಕ್ಕೆ ಹೋದನು; ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದನು; ಆದರೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಐಹಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಬೇಡಲು ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಲ ಅಲ್ಲ ಮೂರು ಸಲ ತರುಣನು ಆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು, ನಿನ್ನವರು ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನಿರು, ಎಂದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ಸುಮ್ಮನಾದನು.

ಪರಮಹಂಸನ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಇದ್ದರು. ಸುರೇಂದ್ರ, ಬಲರಾಮ ಮುಂತಾದ ಶಿಷ್ಯರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತ, ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ತನ್ನ ಎಂದಿನ ಉಪನ್ಯಾಸ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬಂದವರೊಡನೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡುತ್ತ ಇವನು ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದನು. ಚಂದ್ರಾದೇವಿಯೂ ಶಾರದಾ ದೇವಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಹೆಂಗಸರು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸೌಕರ್ಯವೂ ಇತ್ತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಈ ಶಿಷ್ಯೆಯರನ್ನು ಮಗುವಿನಂತೆ ತಮ್ಮನಂತೆ ಅಣ್ಣನಂತೆ ಮಾತನಾಡಿಸುವನು; ತನಗೆ ಏನು ತಿಂಡಿ ತಂದಿದ್ದೀಯೆ ಎಂದು ಕೇಳುವನು; ಅವರು ತಂದ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ತಿಂದು ಆನಂದವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವನು. ಇವರಿಗೂ ಗುರು ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಧನದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಮಣಿಲಾಲ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಎಂಬಾತನ ಮಗಳಿಗೆ ಇವನು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶ ಇವನ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ. ಆಕೆ ಭಕ್ತೆ, ಆದರೆ ದೇವರ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರೆ ಮನಸ್ಸು ಎತ್ತೆತ್ತಲೋ ಅಲೆಯುವುದು. ಆಕೆ ಇದನ್ನು ಗುರುವಿಗೆ

ಹೇಳಿ ಏನು ಮಾಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಲ್ಲುವುದೋ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎಂದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನಿನಗೆ ಯಾರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಮಗನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. ಅವನನ್ನೇ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡು ಎಂದು ಗುರು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ಅವಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಅಲೆಯು ವುದು ನಿಂತಿತು. ಮಗುವಿನ ಮಾತು ಆಟ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ಹಸುಳೆಯಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಆಟ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾತು ಎಂದು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿರು ವಳು. ಧ್ಯಾನ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಇದು ನಿಜವಾದ ಮಗು ಒಂದರ ಮಾತು. ಅಘೋರಮಣಿ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯಳಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಾಲಗೋಪಾಲನು ಅವಳ ಇಷ್ಟದೈವ. ಚಿಕ್ಕಂದೇ ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಇವಳು ಹಿರಿಯಳೊಬ್ಬ ವಿಧವೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎಲ್ಲರಂತೆ ಇವಳೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಳು; ಅವನಿಗೆ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು. ಕೆಲವು ದಿನದಮೇಲೆ ಇವಳು ಜಪವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ವೇಳೆ ಹತ್ತಿರ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕುಳಿತಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಇವನೆಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ಎಂದು ಅವಳು ನೋಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಬಾಲಗೋಪಾಲನು ಕಂಡನು; ಅಂಬೆಗಾಲಿಡುತ್ತ ನನಗೆ ತಿಂಡಿ ಕೊಡು ಎಂದು ಇವಳ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹರಿದನು. ಅಘೋರಮಣಿ ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಳು; ಅವನನ್ನು ಸಾಕಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿದಳು; ಅಂದು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತ ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಆಲಯದ ಬಳಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಗು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಂತೆ ಆಗಿರಬೇಕು; ಗೋಪಾಲ ಗೋಪಾಲ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಇವಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕೊಟಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದಳು; ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಅವಳು ಹುಚ್ಚಿಯಂತೆ ಕಂಡಳು. ಅವಳು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನು ಸಮಾಧಿಗೆ ಇಳಿದನು. ಅವಳು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಮಗುವಿನಂತೆ ಅವಳ ಮಡಲಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು. ಅಘೋರಮಣಿ ತಾನು ತಂದಿದ್ದ ತಿಂಡಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಿದಳು. ಮಗುವನ್ನು ಪಕ್ಕ ದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಎದ್ದು ಆನಂದದಿಂದ ಕುಣಿದಳು. ಹೀಗೆ ಅವಳಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು

ಹತ್ತಿರ ಇರುವಾಗ ತನ್ನ ಆಕೃತಿಯಿಂದ, ಹತ್ತಿರ ಇಲ್ಲದಾಗ ಬೇರೆ ಒಂದು ವಿಗ್ರಹದ ರೂಪದಿಂದ ಮಗುವಾದನು. ಅವಳಿಗೆ ಇಷ್ಟದೈವ ನಿಜವಾದ ತತ್ತ್ವವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಅವಳಿಗೆ ಗೋಪಾಲನ ತಾಯಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾದಮೇಲೆ ಆ ಮಗು ಅವಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮರೆಯಾಗಿಹೋಯಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನೇ ಬಾಲಗೋಪಾಲನು ಎಂಬ ಭಾವ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಯಿತು. ಒಂದುಸಲ ನರೇಂದ್ರನು ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಾಗ ಪರಮ ಹಂಸನು ಅವನಿಗೆ ಅಘೋರಮಣಿಯಿಂದ ಅವಳ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದನು. ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಇವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಕರ. ಆದರೆ ಅವಳು ಕೊನೆಗೆ ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಇದೆಲ್ಲಾ ನಿಜವಿರಬಹುದೇ, ದೇವರು ಮಗುವಾಗಿ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಒಂದದ್ದು ನಿಜವೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅವನು ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾರದೆಹೋದನು. ನಿಜ ತಾಯಿ ನಿಜ ನಿಜ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಮಗು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ನಿಜವಲ್ಲದೆ ಇರ ಬಹುದು; ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಆಡಿಸಿದ ಅವಳಿಗೆ ಅದು ನಿಜ; ನಿಜವಲ್ಲವೆಂದು ಇವನು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸತ್ಯವೆನ್ನುವುದನ್ನು ನುಡಿಯು ವುದಕ್ಕಿಂತ ಆ ಬಾಳಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಕರದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ತೋರಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಾಲನ ತಾಯಿಗೆ ಹೀಗೆ ಕನಿಕರವನ್ನು ತೋರಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದರೂ ಅವಳು ಒಂದು ಸಲ ಯಾರೋ ಕೊಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಬರೆಯನ್ನು ಗಂಟುಮಾಡಿ ಹತ್ತಿರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲು ಅದು ತಪ್ಪೆಂದು ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿ ದನು. ಒಳ್ಳೆಯುದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವಂತೆ ಅವನು ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ ಇರುವನು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಬದುಕು ವಂಗದೇಶದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟ ಗಿರೀಶಚಂದ್ರ ಘೋಷನದು. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದನು; ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ನಾದನು. ಕೆಲವು ಕಾಲದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ದೇವರು ಎಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸ

ವವರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುತ್ತ ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪರಮಹಂಸನಿರುವನೆಂತಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಅವನನ್ನು ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾನೆಂತಲೂ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಓದಿದನು. ಕೆಲವು ದಿನದಮೇಲೆ ಪರಮಹಂಸನು ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನ ಮನೆಗೆ ಬರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಿರೀಶನು ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಪರಮಹಂಸನು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಇರುವಾಗ ಸಂಜೆಯಾಯಿತು. ದೀಪ ಹಚ್ಚಿದರು. ಸಮಾಧಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ಗಮನವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಸಂಜೆಯೇ ಎಂದು ಅವನು ಕೇಳಿದನು. ದೀಪ ಹಚ್ಚಿದ್ದರೂ ಸಂಜೆಯೇ ಎಂದು ಕೇಳುವ ಇವನು ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯನು ಎಂದು ಗಿರೀಶನಿಗೆ ಬೇಸರವಾಯಿತು; ಅವನು ಅತೃಪ್ತನಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಇದಾದ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಗಿರೀಶನಿಗೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಒದಗಲಿಲ್ಲ; ಬಲರಾಮ ಬೋಸರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಒದಗಿದಾಗ ಗಿರೀಶನು ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಿರೀಶನ ನಾಟಕ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯಲೀಲಾ ಎಂಬ ನಾಟಕವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಆ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ನಾಟಕ ಮಂದಿರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಶಿಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ಗಿರೀಶನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಪರಮಹಂಸದೇವನು ಬಂದಿದಾನೆ, ಅವನನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಒಳಗೆ ಬಿಡುತ್ತೀರಾ ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಟಿಕೆಟ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣವೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಗಿರೀಶನು ಟಿಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದಾದ ಕೆಲವು ದಿನದಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಗಿರೀಶನ ಮನೆಯ ಮುಂದುಗಡೆ ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಿರೀಶನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲು ಪರಮಹಂಸನು ತಾನೇ ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು. ಗಿರೀಶನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯ: ಗುರುಹಿರಿಯರೆನ್ನುವವರು ಇತರರ ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾಯುತ್ತಾರೆ, ಈ ಗುರು ಇಂಥ ಜಂಭವನ್ನೇ ಕಾಣನಲ್ಲಾ, ಎಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ಇದಾದಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಾಟಕ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ

ಬಂದನು. ಮೊದಲು ಗಿರೀಶನು ತಾನೇ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಉತ್ತರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಎದುರುಗೊಂಡು ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಿದನು; ಆಗ ಏನೋ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿ ಅವನ ಕಾಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಹೂವನ್ನು ಕೊಡಹೋದನು. ಗುರು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ; ಹೂವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬಹುದು, ಸೊಗಸುಗಾರರಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದು, ನಾನು ದೇವರೂ ಅಲ್ಲ, ಸೊಗಸುಗಾರನೂ ಅಲ್ಲ, ನನಗೇಕೆ ಎಂದನು. ನಿಜ ತಾನೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಗಿರೀಶನಂತೆ ಸೊಗಸುಗಾರನಲ್ಲ; ಅವನು ದೇವರು ಪರಮಹಂಸ ಎಂದು ಗಿರೀಶನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಅರ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಪೂಜೆಯು ದೇವರಿಗೂ ಒಲ್ಲದು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಪರಮಹಂಸನು ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಗಿರೀಶನು ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು. ಪರಮಹಂಸನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶಿಷ್ಯರು ಯಾರೂ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಕೂಡಲಿಲ್ಲ. ಈತನು ಹಿರಿಯನು, ಇವನಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಕೂಡಬಾರದು ಎಂದು ನನಗೆ ಆಗ ತೋರಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನು ಆಮೇಲೆ ಪರಿತಾಪಪಟ್ಟನಂತೆ. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನ ದುರಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ಯಪಾನ ಒಂದು. ಇದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಅವನು ಬಲ್ಲನು. ಒಂದು ಸಲ ಕುಡಿತದ ಮಾತು ಬಂದಾಗ ಪರಮಹಂಸನು ಅವನಿಗೆ ಇದಕ್ಕೇನು ಬಹಳ ಯೋಚಿಸುತ್ತೀಯೆ, ದೇವರೇ ಕುಡುಕನಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಕ್ಕನು. ಗಿರೀಶನು ಸೋಜಿಗದಿಂದ ಅದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಯಾತರದೋ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೆ ದೇವರು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಅಷ್ಟಾವಕ್ರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆ? ಎಂದು ಗುರು ನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದನು. ಗಿರೀಶನ ಕುಡುಕತನವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರೋ ಗರ್ಹಣೆಯ ಮಾತನ್ನಾಡಿದಾಗ ಅವನ ಮಾತು ನಿಮಗೇಕೆ, ಸುಮ್ಮನಿರಿ ಎಂದು ಗುರು ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಿದನು. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನಂತಹ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಅವನು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ದಾರಿ ತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ, ಅವನು ಮೂರು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವ ಧೀರರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಲ್ಲನು. ಒಂದು ಸಲ ಗಿರೀಶನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ

ಮದ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಬಂದ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟನಂತೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ತರಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಮದ್ಯ ಬೇಕೆಂದು ಗಿರೀಶನಿಗೆ ತೋರಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಮದ್ಯಪಾಯಿ ಆತುರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೆದುರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕುಡಿದು ಒಡನೆ ತನ್ನ ನಡತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಬಹಳ ಸಂಕೋಚ ಪಟ್ಟನು; ಇದಾದಮೇಲೆ ಒರಬರುತ್ತ ಕುಡಿಯುವುದನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಿದನು. ದಿನ ಕಳೆಯಲು ಗಿರೀಶನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಉದ್ಧಾರಕ ಗುರುವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಒಂದು ಸಲ ಗುರು ನೀನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲವಾದರೂ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನಂತೆ. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಮಾತುಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ ನಿನಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾನು ನೆನೆಯುತ್ತೇನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸು ಎಂದು ಗುರು ಹೇಳಿದನು. ಗಿರೀಶನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು; ಈ ವಕೀಲಿಯಿಂದ ಗುರುವಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನಿಗೆ ತಪ್ಪಿತು; ಅಹಂಭಾವದಿಂದ ಕೋಡಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವನ ಜೀವನ ಸರಳಜೀವಿಯಾದ ಈ ಗುರುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ತಾನೂ ಸರಳವಾಯಿತು. ಗಿರೀಶನು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವ ದುಷ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬದುಕಿಕೊಂಡನು.

ಗಿರೀಶಚಂದ್ರ ಘೋಷನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದದ್ದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವನ ವಾತ್ಸಲ್ಯಕ್ಕೆ. ಸಾಧಕನು ದೇವರನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದೋ ತಾಯಿಯೆಂದೋ ಗುರುವೆಂದೋ ಮಗುವೆಂದೋ ಉಪಾಸಿಸಬಹುದೆಂದು ಪರಮಹಂಸನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನಷ್ಟೆ. ಒಂದು ದಿನ ಗಿರೀಶನು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ನಿನಗೆ ನಾನು ತಂದೆಯಂತೆ ಇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು. ಆಗ ಅವನು ತುಂಬ ಕುಡಿದಿದ್ದನಂತೆ. ದೇವರನ್ನು ಮಗುವೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬಹುದೆಂಬ ಮಾತು ಮದ್ಯದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ತಲೆಕೆಳಕಾಗಿ ಇವನಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಮಗು ಎನ್ನುವುದು ಹೋಗಿ ತಾನು ತಂದೆ ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಸಲಹಿದವನು ದಶರಥನು; ತಾಯಿಯೆಂದು ಸಲಹಿದವಳು ಕೌಸಲ್ಯೆ. ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಾಣುವ ಪುಣ್ಯ ವಸುದೇವ ದೇವಕಿಯರಿಗೆ ನಂದಗೋಪ ಯಶೋದೆ

ಅವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಲಹುವ ಪುಣ್ಯ ಖುದೀರಾಮ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಚಂದ್ರಮಣಿ ಅವರದಾಯಿತು. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನು ಪ್ರಪಂಚಿಯಾಗಿರದೆ ಖುದೀರಾಮನಂತೆ ದೈವನಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನು ತಂದೆಯಾಗಿರುವೆನೆಂದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಒಪ್ಪಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಆದರೆ ಈ ಮದ್ಯಪಾಯಿಯನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಕಾಣುವುದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಮದ್ಯದ ಅಮಲಿನ ಈ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಅವನು ನಿರಾಕರಿಸಿದನು. ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನಿಗೆ ಬಹು ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಅವನು ಗುರುವನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೈದು ಬದರಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬೇಕೆಂದು ತೋರಿದಷ್ಟು ಗುರುವನ್ನು ಬೈದು ಗಿರೀಶಚಂದ್ರನು ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತನು ಬಂದನು. ಗುರು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಗಿರೀಶನು ನೋಡು ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಯ್ಯಬಹುದೆ? ಎಂದನಂತೆ. ರಾಮಚಂದ್ರನು ಗುರುವಿನಿಂದ ಕಾಳೀಯ ಮರ್ದನದ ಕಥೆಯ ಒಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದನು. ಬಾಲಕೃಷ್ಣನು ಹೆಡೆಯಮೇಲೆ ಕುಣಿದಾಗ ಕಾಳೀಯ ಸರ್ಪನು ವಿಷರಕ್ತವನ್ನು ಗಡ್ಡೆ ಗಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಕಾರಿದನಂತೆ; ಆ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲಮೇಲೆ ಬಿದ್ದವು. ಆಗ ಕೆಡುಕನಾಗಿ ಬಂದರೂ ಕಾಳೀಯನು ಭಕ್ತಾಗ್ರಣಿ. ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ದೇವರ ಕಾಲಿಗೆ ವಿಷರಕ್ತವನ್ನು ಏಕೆ ಎರಚಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಕಾಳೀಯನು 'ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏನಿತ್ತೋ ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೊಟ್ಟೆ. ದೇವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಿರುವವರು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ, ಕೆಟ್ಟದಿರುವವರು ಕೆಟ್ಟದನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು' ಎಂದನಂತೆ. ಗಿರೀಶನು ತನ್ನನ್ನು ಬಯ್ಯಬಹುದೇ ಎಂದು ಗುರು ಕೇಳಿದಾಗ ರಾಮಚಂದ್ರನು ಅವನಿಗೆ ಈ ಕತೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕ ಕೊಟ್ಟನು; 'ನಾವು ಕೆಟ್ಟ ಜನರು, ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಟ್ಟೇವು' ಎಂದನು. ಗುರುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಒಡನೆಯೇ ಕರಗಿತು. 'ಅಯ್ಯೋ ಅವನು ಎಷ್ಟು ನೊಂದುಕೊಂಡನೋ' ಎಂದು, 'ಒಂದು ಗಾಡಿಯನ್ನು ತಾ, ಅವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ' ಎಂದನು. ಗುರುವೂ ಶಿಷ್ಯನೂ ಗಿರೀಶನ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಗಿರೀಶನು ಕೋಣೆಯ ಒಳಗಡೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು

ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಅಗಣಿ ಹಾಕಿದ್ದನು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಮದ್ಯದ ವೇಗ ಇಳಿದು ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದ ಅಪಚಾರ ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡುತ್ತ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳು ತ್ತಿದ್ದನು. ಪರಮಹಂಸನೂ ರಾಮಚಂದ್ರನೂ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅದು ಗಿರೀಶನಿಗೆ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ; ಕೇಳಿದಾಗಲೂ ಒಡನೆ ಅವನು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಲು ಕೊನೆಗೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದನು; ಗುರುವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎತ್ತಿದನು; ಗಾಢಾಲಿಂಗನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಿಹಿಡಿದನು. ಗಿರೀಶನ ಗೋಳು ಉಕ್ಕಿ ಕೋಡಿಹರಿಯಿತು. ಗುರು ಕೂಡ ತುಂಬ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದನು; ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ, ಚಿಂತೆ ಮಾಡಬೇಡ, ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದನು. ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಗಿರೀಶನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದಾಸಾನುದಾಸನಾದನು. ಅಲೆಯುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಲೆಯದಂತೆ ಮಾಡ ಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ಒಂದು ದಾರದಿಂದ ದೇವರ ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟು ಎಂದ ಪರಮಹಂಸನು ಧೀರನಾದ ಈ ಶಿಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವನೋ ಎಂದು ಪ್ರೇಮದ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದನು. ಅಲೆಯದಿರಲಿ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಯಶೋದೆ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಒರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದಳಂತೆ. ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರು ಶಿಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಯವಾದ ಕಣ್ಣಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡರೆಂದು ಮಧುರಕವಿ ಆಳ್ವಾರು ವರ್ಣಿಸಿದನು. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿಗೆ ಗುರು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯೇ ಸರಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಗಿರೀಶರ ಸಂಬಂಧವಾದರೂ ಈ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಗುರು ಹೀಗೆ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಜನರಿಗೆ ಅವರವರ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ನಡೆದ ಮಾತು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಮಹೇಂದ್ರನಾಥ ಎಂಬ ಶಿಷ್ಯ

ರೊಬ್ಬರು ಬರೆದ ಸೂಕ್ತಿಮಾಲೆ ಗುರುವಿನ ಮಾತಿನ ರೀತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಿತು. ಶಿಷ್ಯವರ್ಗವು ಆಮೇಲೆ ಗುರುವಿನ ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಈ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಸಾವಿರದಷ್ಟು ಇವೆ. ದೈವವನ್ನು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಮಾತಿಲ್ಲ; ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದ ಸೊಗಸಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಗುಣ ಈ ತತ್ತ್ವ ಕಲಿವಿನದಲ್ಲ ಅನುಭವದ್ದು ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಒಂದು ಅಚ್ಚು. ಅನುಭವದ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರಣ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಉಪದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಹು ಸುಲಭಮಾಡಿದನು. ಗಹನವಾದ ಭಾವವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ, ವಿವರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಸರಳವಾಗಿದೆ, ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದೆ. ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರವಾಗಿಲ್ಲ, ಪಟದ ಗಾಜಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಾಳಿನ ಹತ್ತಾರು ವಿಷಯದಿಂದ ತಂದಿರುವ ಉಪಮೆ ಉದಾಹರಣೆ ಗುರುವಿನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಾಳನ್ನೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ತನ್ನದೆಂದು ಕಾಣುವ ವಿಶಾಲ ಹೃದಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಾತು ಸರಳವಾದರೂ ಚತುರವಾಗಿದೆ. ವಿಷಯ ಗಹನವಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಸೊಗಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಗುರುವಿನದೆಂದು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಉಪದೇಶ ಸೂಕ್ತಿ ಇನ್ನು ಯಾವುದೂ ಬಲದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಿರಲಾರದು. ಇದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಅದರ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ಪರಮಹಂಸನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಆವನ ಶಿಷ್ಯರನೇಕರಿಗೆ ಬಹಳ ಅವಶ್ಯಕವಾದದ್ದು ದೇವರಿದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಮಾತು. ನರೇಂದ್ರನಂಥ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಗಿರೀಶನಂಥ ಅವಿಶ್ವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಜಿಕೆ ಉಳ್ಳವರಿಗೂ ಪರಮಹಂಸನ ಧೈರ್ಯವಾದ ಆಶ್ವಾಸನದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು. ದೇವರು ಇದಾನೆ ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಆಧಾರ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲ, ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಲ್ಲ, ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ದೇವರಿದಾನೆ ಎಂದು ಅವನು

ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ತಾನು ದೇವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದುದರಿಂದ. ಹಗಲು ನಕ್ಷತ್ರ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ? ಮಧ್ಯೆ ತೆರೆಹಾಕಿದರೆ ನಾವು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಇಲ್ಲವೆನ್ನ ಬಹುದೆ? ದೇವರು ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರದ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದಾನೆ; ಸಂದರ್ಭ ಸರಿಹೋದಾಗ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಸಂದರ್ಭ ಸರಿಹೋಗುವವರೆಗೆ ಕಾಣದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ಅವನಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದರೆ ಈ ತೆರೆ ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ದೇವರು ಅದರ ಹಿಂದೆ ಇರುತ್ತ ತೆರೆಯ ಹಿಂದಿರುವ ರಾಣಿ ತಾನು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದೆ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಸುಳಿವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡು ತ್ತಿದಾನೆ. ಅಹಂಕಾರ ಹೋದರೆ ನಾವೂ ಅವನನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವನ್ನು, ದೇವರಿರುವುದೂ ನೀನು ನೋಡಿರುವುದೂ ನಿಜ ವಾದರೆ ಅವನು ಹೇಗಿದಾನೆ ಹೇಳು ಎಂದು ಕೇಳಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಗುರು 'ಅವನು ಚಿನ್ಮಯನು, ಚಿದ್ರೂಪನು, ಚಿದ್ಧಾಮನು' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಮಾತಿನಿಂದಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಮಾತಿ ನಿಂದಾಗಲಿ ಅವನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ನೋಡ ದವನಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದವನು ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ತುಂಬ ನೀರು, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ನೀರು, ಸುಮ್ಮನೆ ನೀರು ಎಂದಲ್ಲವೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಆದರೆ ಈ ಮಾತು ಸಮುದ್ರದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾರದು. ಎಷ್ಟು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ದೇವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಂತಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವರು ಮಾತಿಗೆ ಸಿಲುಕುವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ.

ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣಗಳದು. ಅವನು ಸಗುಣನೇ, ನಿರ್ಗುಣನೇ? ಅನಂತನಾದ ನಿರ್ಗುಣನಾದ ದೇವರು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ತೋರಬಹುದೇ? ಆಗ್ಗೆ ಅವನ ಅನಂತ್ಯ ಕೆಡಲಿಲ್ಲವೇ? ಗುಣವೆಂದ ಒಡನೆ ದೋಷವೂ ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇದೆಲ್ಲಾ ವೃಥಾ ವಾದ ವೆಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶ. ದೇವರು ಸಗುಣನೂ ಹೌದು, ನಿರ್ಗುಣನೂ ಹೌದು. ಅವನು ಅನಂತವೂ ಹೌದು, ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಹೌದು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿರತಕ್ಕ ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಗುಣವನ್ನು

ಆಳವಡುತ್ತಾನೆ; ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ಅವನು ಆಕಾರವನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನೀರು ದ್ರವದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಾಣದು; ಯಾವ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಅದರ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ನೀರು ಘನಿಸಿ ಗಡ್ಡೆಯಾದಾಗ ತನ್ನದೊಂದು ಆಕಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಗ್ನಿ ಉರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ; ಕೆಂಡವಾದಾಗ ಉಂಟು. ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದ ಒಂದು ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕಿವಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ; ಆ ಮಟ್ಟದಿಂದ ತಗ್ಗಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಕಿವಿ ಅದನ್ನು ಕೇಳಲಾರದು. ಸಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವು ಆ ಕೆಂಡದಂತೆ, ಈ ಕರ್ಣಗೋಚರವಾದ ಶಬ್ದದಂತೆ. ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವು ಆ ಉರಿಯಂತೆ, ಈ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳದ ಶಬ್ದದಂತೆ. ದೇವರೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಅವನು ಸಾಕಾರನೂ ಹೌದು, ನಿರಾಕಾರನೂ ಹೌದು. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ವಿಾರಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಉಂಟು. ಇವಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಇನ್ನು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟೋ ಅದನ್ನು ಅವನೇ ಬಲ್ಲನು.

ಪರಮಹಂಸನು ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದನು; ಆದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವರೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿರುವಲ್ಲಿ ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಬೇರೆ ಒಂದು ವಸ್ತು ಹೇಗಾಯಿತು ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದೇ. ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೊಲೆ ಬಿದ್ದರೆ ನೀರು ಇತ್ತ ಬೇರೆ ಅತ್ತ ಬೇರೆ ಎರಡು ಭಾಗವಾದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಆದರೆ ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಎರಡು ಬೇರೆಯ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಹಂಭಾವವು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಬೇರೆ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವೂ ಪರಮಾತ್ಮವೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತು. ನೀರುಗುಳ್ಳೆಯ ನೀರು ಬೇರೆಯಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅದು ಗುಳ್ಳೆಯಾಗಿರುವಾಗ ಅದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಅಹಂಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾಯೆ ಕಾರಣ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಹಾಗೆ; ಅಥವಾ ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಸೀಸ ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಮರೆಯಾಗುವಂತೆ. ಜೀವಾತ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಎಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವುದು. ನಾನು ಎನ್ನುತ್ತಾ

ಇರುವುದೇ ಅಜ್ಞಾನ; ನಾನಲ್ಲ ನೀನು ಎನ್ನುವುದೇ ಜ್ಞಾನ. ಮನುಷ್ಯನು ನಿಜವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ನಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಈ ಬಿಡುವುದಾದರೂ ನಿಜವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ನಾನು ಮಾಡಿದೆನೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವುದೂ, ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ನಾವು ಸ್ವತಂತ್ರರೇ ದೇವರು ಮಾಡಿಸಿದನು ಎನ್ನುವುದೂ ನಿಜವಾದ ನಿರಹಂಕೃತಿಯಲ್ಲ. ನಾನು ಯಾರು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ಅಸ್ವತಂತ್ರನು, ದೇವರು ನಿಯಂತೃ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಎಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದರೂ ಈ ಅಹಂಭಾವ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳ್ಳಿಯ ಚಟ್ನಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಪಾತ್ರೆ ಎಷ್ಟು ತೊಳೆದರೂ ಅದರ ನಾತದಿಂದ ನಾರುತ್ತದೆ. ನಾನು ಎನ್ನುವುದೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಎಂಥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಸಾಧಕನಿಗೂ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾನಲ್ಲ ದೇವರು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವನಿಗೆ ಈ ಸ್ವಲ್ಪದ ಅಹಂಭಾವದಿಂದ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಸ್ಪರ್ಶಮಣಿಯ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಚಿನ್ನವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಲಗು ಮತ್ತೆ ಕತ್ತಿಯಂತೆ ಇರಲಾರದು. ಒಂದು ಹಗ್ಗವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಆಕಾರ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅದು ಏನನ್ನೂ ಕಟ್ಟಲಾರದು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಅಹಂಕೃತಿ ಈ ರೀತಿಯದು. ಅದು ಬರಿಯ ಒಂದು ಆಕಾರ. ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದಮೇಲೂ ಮೇಕೆಯ ಮೈ ಸ್ವಲ್ಪ ಒದ್ದಾಡುವಂತೆ, ತೆಂಗಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟೆ ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಅದು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಾಯ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮುಕ್ತಾತ್ಮರಲ್ಲಿಯೂ ದೇಹವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಭಿಮಾನ ಲೇಶ ಚಂದ್ರರೇಖೆಯಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಶದ ಅಹಂಭಾವವನ್ನೂ ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವರು; ಅದ್ವೈತವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವರು.

ಅದ್ವೈತವೇ ನಿಜವಾದರೂ ಅದರ ಸಾಧನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ವಿವೇಕದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪರಮಹಂಸನು ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ಶಿಷ್ಯನು ಅದರ ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡವನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದು ಆನೆಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದರಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಾವುತನು ದಾರಿ ಬಿಡು ದಾರಿ ಬಿಡು ಎಂದು ಇವನಿಗೆ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದನು. 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದ ಶಿಷ್ಯನು, ಇದು ಯಾತರದು ಇವನು ನನ್ನನ್ನು ಬೆದರಿಸುವುದು, ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮ, ಆನೆ ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮನು ತನಗೆ ತಾನೇ ಏಕೆ ಹೆದರಬೇಕು, ಎಂದುಕೊಂಡು ದಾರಿ ಬಿಡದೆ ಮುಂದುವರಿದನು. ಆನೆ ಸೊಂಡಲಿಂದ ಇವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಎಸೆಯಿತು; ಇವನಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಗುರುವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇವನು ಆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅರಿಕೆಮಾಡಿದನು. ಗುರು ಇವನಿಗೆ 'ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸರಿ; ಆನೆಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ; ಆದರೆ ಆನೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಾವುತನೂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಅವನ ಮಾತನ್ನು ನೀನು ಏಕೆ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ' ಎಂದನು.

ಆತ್ಮಸಾಧನೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಗುರು ಬೇಕು. ತಿಳಿಯದ ಊರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಎಲ್ಲಿ, ಅಂಗಡಿ ಎಲ್ಲಿ, ಕೋಟೆ ಎಲ್ಲಿ, ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಸಾಧನೆ ಎನ್ನುವುದೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಅದು ಒಂದು ಕಲೆ; ಅದರ ಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳವರಿಂದ ಅದರ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಆದರೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನೆಲ್ಲ ಗುರುವಾಗಲಾರನು. ನಾಲ್ಕು ಮಾತನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಏಳುವುದು ತಪ್ಪು. ನಾಲ್ಕು ಜನಕ್ಕೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ನೂರು ಜನವನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವುದು ತಪ್ಪು. ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ನಾಗಿರುವವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಹೊರಡಬಾರದು. ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದು ಅವನ ಕೆಲಸ. ಸಾಧನೆ ಮುಗಿದು ಗುರುವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬಂದಾಗ ಜನ ತಾವೇ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವರು. ಶಿಷ್ಯನ ಮಾತಾದರೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಅವನಿಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಅವನು ಸದ್ಗುರುವನ್ನು ತನ್ನ ಯತ್ನ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಕಾಣುವನು. ಇವನಿಗೆ ಗುರು ಬೇಕಾದಾಗ ದೇವರು ಅವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬಂದ

ಗುರು ದೇವರ ಆದೇಶವನ್ನು ಉಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆದೇಶವಿಲ್ಲದ ಗುರು ಗುರುವಲ್ಲ. ಆದೇಶವುಳ್ಳ ಗುರು ಗುರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅವನು ದೇವರೇ. ಆದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಉಪದೇಶಿಸುವವನು ತಾನು ಉಪದೇಶಮಾಡುತ್ತಿದೇನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಉಪದೇಶ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಆದೇಶವಿರುವವನು ದೇವರು ಏನನ್ನು ಹೇಳೆಂದು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮಾತೆಲ್ಲ ದೇವರದೆಂದೂ, ತಾನು ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ದಾಸನೆಂದೂ ಸದಾ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಗುರು ಎನ್ನುವ ಮಾತು ದೇವರೊಬ್ಬನಿಗೇ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ಹೀಗೆಂದು ಪರಮಹಂಸನು ಒಂದು ಸಲ "ನನ್ನನ್ನು ಜನರು ದೇವ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಗುರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ತಂದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಹಾಗೆ ಕರೆದಾಗ ನನಗೆ ತುಂಬ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರು, ಗುರು, ತಂದೆ ಒಬ್ಬನೇ; ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕರೆಯಬೇಕು" ಎಂದನು.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದರಿಯುವುದು ಮಂಗಳಕರ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ವೈರಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು ಬಯಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಂತೆ. ಹಗೆ ಅಂಥ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಹೊಡೆಯಬಹುದು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದು ಕೋಟೆಯ ಒಳಗಿನಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡುವಂತೆ. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಎಳೆದಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ: ದೇವರಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಅದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಅದರಿಂದಲೇ ಬದುಕಬಹುದು: ಕೈಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಲಸಿನಕಾಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುವವನಿಗೆ ಅದರ ಹಾಲು ಕೈಗೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವನಪಥದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಜೊತೆಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ಪಗಡೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕಾಯಂತೆ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ದೇವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬಾಳ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವನು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನು

ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗುವಿನಂತೆ; ಅವನಿಗೆ ಅವ್ಮೇಲೆ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತ ಅದರ ತೊಡಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವವನು ದಿಟವಾಗಿ ಶೂರನು, ದಿಟವಾಗಿ ವೀರನು. ದೊಡ್ಡ ಹೊರೆಯನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉತ್ಸವವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕಾದರೆ ಶಕ್ತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಶಕ್ತಿ ಬರ ಬೇಕಾದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಆಗಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಒಂದು ಕಡೆ ಕುಳಿತು ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು; ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡು, ಉದ್ಧಾರಮಾಡು ಎಂದು ಬೇಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಂಸಾರಿಯು ಒಂದು ಕಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಕುಟ್ಟುವಳಿಗೆ ಒರಳಿಗೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಕೊಡುತ್ತ, ಒಂದು ಕಡೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದವನಿಗೆ ಅಕ್ಕಿಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, ಮಧ್ಯೆ ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಮೊಲೆಯನ್ನು ಕುಡಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವ ಅಕ್ಕಿಯ ಅಂಗಡಿಯ ಹೆಂಗಸಿನಂತೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿ ಕೊಳ್ಳುವನು, ದೇವರಲ್ಲಿಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಂಥ ಸಂಸಾರಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ತನ್ನದೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ದೇವರದು ಎನ್ನುವನು. ಪುಣ್ಯವಂತರ ಮನೆಯ ದಾದಿ ಮಗುವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿದರೂ ಅದು ಮನೆಯ ಯಜಮಾನರದೆಂದು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ಇವನು ಸಂಸಾರದ ಭಾರವನ್ನು ದೇವರಲ್ಲಿರಿಸಿರುವನು. ಇಂಥವನಿಗೆ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಬರು ವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚ ದೇವರದು, ತನ್ನದಲ್ಲ; ತಾನು ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸತಕ್ಕವನು, ಅವನ ದಾಸ; ಇರುವುದನ್ನೂ ಬಿಡುವುದನ್ನೂ ಅವನೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು ಒಂದೆರಡು ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೇಲೆ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರಂತೆ ನಿಸ್ಸಂಗಿಗಳಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಹಾಗೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬಲೆಯಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ; ಅವನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ದೇವರನ್ನು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಬುದ್ಧಿ ನಷ್ಟವಾಗು

ತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗ, ಸತ್ಕಥೆ, ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅಸತ್ಕಥೆ, ಅಸನ್ಮಾರ್ಗವೇ ಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸಕ್ಕರೆಯ ಮೇಲೆ ಮರು ಕ್ಷಣ ಹೇಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಡುವ ನೊಣದಂತೆ ಇವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟುದರ ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮೀನು ಮಾರುವ ಕೆಲವು ಹೆಂಗಸರು ಮಳೆ ಬಂದ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ಹೂವಿನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಬೇಕಾಯಿತಂತೆ. ಹೂವಿನ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಿದ್ದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಅವರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಮೀನು ತುಂಬುವ ಚೀಲವನ್ನು ತಲೆದಿಂಬಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಮೀನಿನ ಕೌನು ನಾತದಿಂದ ಹೂವಿನ ವಾಸನೆ ಮರೆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಅವಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಳಿದಳು. ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೀನಿನ ಚೀಲವನ್ನು ತಲೆ ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾಯಾಗಿ ನಿದ್ದೆಹೋದ ರಂತೆ. ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರಿ ಹೀಗೆ ದುರ್ವಿಷಯದ ದಾಸನಾಗುವನು.

ತನ್ನ ಭಾಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ತನ್ನಿಂದಾದಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ದೇವರು ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥವನು ದೇವರನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ನೆನೆದರೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ಇದು ಬಹು ಸುಲಭವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಒಂದು ಸಲ ಕೃಷ್ಣನು ನಾರದನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಬೇಸಾಯಗಾರನು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಬಹು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ನಾರದನಿಗೆ ತಾನು ಬಹಳ ಭಕ್ತನೆಂದು ಒಂದು ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಈ ಬೇಸಾಯಗಾರನು ಇನ್ನೇನು ತಾನೇ ಮಾಡಿ ತನಗಿಂತ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಕ್ತನಾದನು, ನೋಡೋಣ, ಎಂದು ಅವನು ಅವನನ್ನು ನೋಡಹೋದನು. ಬೇಸಾಯಗಾರನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆದು ಹೊರಡುವನು; ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಾರಾಯಣಾ ಎನ್ನುವನು. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇವನು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಭಕ್ತನಾದನೆ ಎಂದು ನಾರದನಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಅವನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಕೃಷ್ಣನು ಅವನ ಕೈಗೆ ತುಂಬ ಎಣ್ಣೆ ತುಂಬಿದ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲನ್ನು

ಕೊಟ್ಟು ನೀನು ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಈ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಆ ಬೀದಿಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಬರಬೇಕು, ಎಣ್ಣೆ ಒಂದು ತೊಟ್ಟೂ ಚೆಲ್ಲಬಾರದು, ಜೋಕೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ನಾರದನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಕೃಷ್ಣನು, ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನನ್ನ ವಿಷಯ ನೀನು ಎಷ್ಟು ಸಲ ನೆನಸಿಕೊಂಡೆ, ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ನಾರದನು 'ನಾನು ಸದ್ಯ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಲಿ. ಈ ಹಾಳು ಎಣ್ಣೆ ಬಟ್ಟಲು ತುಂಬ ತುಂಬಿತ್ತು. ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯೂ ಚೆಲ್ಲಕೂಡದೆಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದೆ. ನಿನ್ನ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ತಂದು ನಿನಗೆ ಸೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ಅದರಮೇಲೆ ಇದ್ದು ಹೋಯಿತು' ಎಂದನು. ಕೃಷ್ಣನು 'ನೋಡು ಇಂಥ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆ ಬೇಸಾಯಗಾರನು ನನ್ನನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡುಸಲವಾದರೂ ನೆನೆಯುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ನಾರದನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಹು ಚಿಂತೆಯೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ. ಒಂದು ಹದ್ದು ಕೊಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೀನನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಮೀನನ್ನು ನೋಡಿ ಇತರ ಕೆಲವು ಹದ್ದುಗಳು ಕೆಲವು ಕಾಗೆಗಳು ಅದನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವು. ಇವುಗಳ ಕೂಗಾಟ ಕಾಟವನ್ನು ಆ ಹದ್ದು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಹೋಯಿತು. ಇವುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ತುಂಬ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿತು, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು, ಒಮ್ಮೆ ಇತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಅತ್ತ ವೇಗವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಓಡಿತು. ಏನುಮಾಡಿದರೂ ಆ ಹದ್ದುಗಳೂ ಕಾಗೆಗಳೂ ಈ ಹದ್ದನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಸೋತು ಬೇಸರಗೊಂಡು ಅದು ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಮೀನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿತು. ಆ ಬೀಳುವ ಮೀನನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಹದ್ದು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿತು. ಮೀನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೊದಲ ಹದ್ದು ಒಂದು ಮರದಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಿತು. ಉಳಿದ ಹದ್ದುಗಳೂ ಕಾಗೆಗಳೂ ಮೀನನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹದ್ದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆಗೆಯು ವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಮಾಡಿದವು. ಸಂಸಾರದ ಮಾತೂ ಇಷ್ಟೇ.

ಉಪದೇಶದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ಕಥೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸುವುದು ಪರಮ ಹಂಸನಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯವಾದ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ತತ್ವವನ್ನು ಅವನು ಇನ್ನೊಂದು ಕತೆಯಿಂದ ವಿವರಿಸಿ ದನು. ಒಂದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾವಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಅದು ಆ ದಾರಿ ಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸಾಧುವನ್ನು ಕಡಿಯಹೋಗಲು ಅವನು ಅದನ್ನು ಮಂತ್ರದಿಂದ ತಡೆದು, ನೀನು ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡ ದಿರು, ಭಗವನ್ನಾಮವನ್ನು ಜಪಿಸಿ ಉದ್ಧಾರವಾಗು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಭಗವನ್ನಾಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ಹಾವು ನಾಮವನ್ನು ಜಪಿ ಸುತ್ತ ಯಾರು ಹತ್ತಿರ ಬಂದರೂ ಏನೂ ಮಾಡದೆ ಸಾಧುವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ದನ ಕಾಯುವ ಹುಡುಗರು ಅದನ್ನು ಕಲ್ಲಿಂದ ಹೊಡೆಯುವರು, ಬಾಲ ಹಿಡಿದು ದರದರನೆ ಎಳೆಯುವರು, ಇದು ಏನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವರು. ಈ ಕೋಟಲೆಯಿಂದ ಹಾವು ಬಡವಾಗಿ ಸಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಧು ಮತ್ತೆ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನು. ಹಾವು ಬಂದು ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿತು. ಸಾಧುವಿಗೆ ಮೊದಲು ಅದರ ಗುರುತೇ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ 'ಇದು ಏನು ಇಷ್ಟು ಬಡವಾಗಿದ್ದೀಯೆ' ಎಂದು ಅವನು ಹಾವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಹಾವು ತನಗೆ ಬಂದ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿತು. ಸಾಧು ಅದಕ್ಕೆ 'ನೀನು ಜನರನ್ನು ಕಚ್ಚಬೇಡ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನೇ ಹೊರತು 'ಹೆಡೆ ಎತ್ತಬೇಡ, ಬುಸ್ ಎನ್ನಬೇಡ, ದುಷ್ಟರನ್ನು ಭಯದಲ್ಲಿರಿಸಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನೆ?' ಎಂದನು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನು ತಾನು ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು, ಆದರೆ ತನಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡಬರುವವರನ್ನು ಭಯ ದಲ್ಲಿರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ; ಹಾಗೆ ಇರಿಸಬೇಕು.

ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಬಂಧನವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಹೆಣ್ಣು ಹೊನ್ನಿನ ಆಸೆ. ಇದನ್ನು ಪರಮಹಂಸನು ಕಾಮಿನೀ ಕಾಂಚನ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರುವುದೇ ಉದ್ಧಾರದ ದಾರಿಯೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಬೇಕು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಧನ ಬೇಕು. ಅದರಿಂದ

ಅವನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಜಯಪುರದ ದೇವಾಲಯದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸೇವಕರು ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರು ಯಾರಿಗೂ ತಲೆತಗ್ಗಿಸದೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಹೋಗುವುದು ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು, ನಾವೇಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬೇಕು, ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೆ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿ, ಎನ್ನುವರು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ರಾಜನು ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ಆಮೇಲೆ ಇವರು ಒಬ್ಬರಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಬ್ಬರು ಆಗಾಗ ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಬರುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ಒಬ್ಬನು ದೊರೆಯನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಒಬ್ಬನು ದೊರೆಗೆ ದೇವರ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಯ ಮೇಲಣ ಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ಕೈಸಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳುವುದು, ಮಗುವಿಗೆ ನಾಳೆ ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಬೇಕು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಬೇಕು ಎಂದು ಬೇಡುವುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೇನೋ ಒಂದು ಬೇಕು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುವುದು. ಸಂಸಾರದ ಮಾತೇ ಇಷ್ಟು. ಕಲಿಕತೆಯ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಪರದೇಶೀಯರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಅವಮಾನವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಕಾಮಿನಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮೋಹ ವಾಸಿಯಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖದ ಸಾವಿರಮಡಿಯಷ್ಟು ಸೌಖ್ಯದ ಆಕರನಾದ ದೇವರನ್ನು ಆಶಿಸುವುದರಿಂದ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ ಬುದ್ಧಿ ಹೆಚ್ಚಿದಹಾಗೆ ಈ ಮೋಹ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವನು ಹೆಂಗಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಲೋಕಮಾತೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳೆಂದು ಕಾಣಬೇಕು. ಹಣದ ಮಾತೂ ಅಷ್ಟೇ. ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಕಾಸು ಎನ್ನುವುದು ಮಣ್ಣಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಆದರೆ ತ್ಯಾಗಿಯಾದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ರೀತಿ ತಿಳಿದು ನಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರಿಬ್ಬರು ಒಂದೇ ಸಲ ತ್ಯಾಗಿಗಳಾಗಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟರಂತೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಜ್ರದ ತುಂಡು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೆಂಡತಿ ಎಲ್ಲಿ ಆಶಿಸುವಳೋ ಎಂದು ಗಂಡನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಅದರಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಣ್ಣನ್ನು

ಮುಚ್ಚಿದನು. ಹೆಂಡತಿ ಅದು ಏನು ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನು ಮರೆಮಾಚಿದನು. ಅವಳು ಅದನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಕೆದಕಿ ವಜ್ರವೆನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಿ, ನೀನು ತ್ಯಾಗಮಾಡುವೆಯೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ? ಇದು ವಜ್ರ, ಬೆಲೆಯ ವಸ್ತು, ಇದು ಮಣ್ಣು ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇನ್ನೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಮೂದಲಿಸಿದಳು. ನಿಜವಾದ ತ್ಯಾಗದ ಮನೋಧರ್ಮ ಬಹು ಮೇಲಣ ಮಟ್ಟದ್ದು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಇಷ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು: ಧನ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬಲ್ಲದು; ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಯಾವುದನ್ನೂ ಅದು ಕೊಡಲಾರದು; ಯಾರು ಹಣವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರೋ ಅವರೇ ನಿಜವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರು; ತುಂಬ ಹಣವಂತನಾದೆವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೆಮ್ಮೆಪಡಬಾರದು.

ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗುರು ಅಮೋಘವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಿಯಾದಾಗ್ಗೆ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಜ್ಞೇಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ಸಿದ್ಧಿಯ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದು ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರ. ಕಾಲಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಒಂದು ಮುಳ್ಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಈ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜ್ಞಾನವೂ (ಪರಮಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಅನುಪಾದೇಯವೇ. ಆದರೆ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಸಾಧನ. ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧವಾದ ಈ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಭಕ್ತಿ ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನದ ಪರಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವವು ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು "ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕರ್ತನು ನೀನೊಬ್ಬನೇ; ನಾನು ನಿನ್ನ ಕೈಯ ಒಂದು ಆಯುಧ ಮಾತ್ರ; ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದು; ನನ್ನದೆನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೃಣವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವ ಮನೋಧರ್ಮವೇ ಭಕ್ತಿ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವವನೇ ಭಕ್ತನು. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನು

ವುದು ಪುರುಷನಂತೆ; ಅದು ದೇವರ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಹೊಗಲಾರದು. ಭಕ್ತಿ ಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ; ಅದು ಹೋಗಕೂಡದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯ ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮ. ಭಕ್ತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮ. ಆದರೆ ಎರಡರ ಧ್ಯೇಯವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು ಒಂದು ಕಡಮೆಯಲ್ಲ. ಸಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಿದವನಿಗೆ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ನಿರಾಕಾರದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವನು. ಭಕ್ತಿಗೆ ದೇವರು ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ಆಂತರಿಕವಾದ ಆಸೆಯಿಂದ ಬೇಡಿದ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವರು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಕೈಸೇರುವನು. ಎಷ್ಟು ದೂರದಿಂದಲಾದರೂ ಗಾಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೀನಿನಂತೆ ಅವನು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಿಸಿ ಬರುವನು. ಭಕ್ತ ನಾದವನು ದೇವರಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೊಡು ಅದನ್ನು ಕೊಡು ಎಂದು ಬೇಡು ವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಭಕ್ತಿ ದೇವರಿಗೆ ಏಕೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಕೊಡ ಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ದೇವರಿಗೆ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನಿಂದ ದೇವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆನ್ನುವುದು ಅದರ ದೃಷ್ಟಿ. ರಾಧೆ ಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಳು. ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವರು ದೊಡ್ಡವ ನೆಂದು ತೋರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತನ್ನವನೆಂದು ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಬೃಂದಾವನದ ಗೋಪಕನ್ನೆಯರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥ ನೆಂದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ; ಗೋಪೀನಾಥನಾಗಿ ಕಂಡನು. ಭಕ್ತನಾದವನು ಭಕ್ತಪದವಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಏನೇ ಆದರೂ ಜ್ಞಾನ ಕಷ್ಟದ ದಾರಿ. ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ತೀರ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಅದು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹದಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಈ ನಾನು ಎನ್ನುವುದು ತೀರ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಅರಿವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದೇವೆನ್ನುವವರು ಮಾತಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೇ ಇರಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಬಹು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಜ್ಞಾನ ವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಶುದ್ಧ ಅಬದ್ಧ. ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವುದು ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಮೂಟೆಯಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥ ಬಹುವೇಳೆ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರ

ಗಳನ್ನು ಓದಿ, ನಾನು ಬಲ್ಲೆ, ತಾನು ಬಲ್ಲೆ ಎಂಬ ಮಹನೀಯರು ನಿಜ ವಾಗಿಯೂ ಏನನ್ನೂ ಬಲ್ಲವರಲ್ಲ. ನೀರು ತುಂಬುತ್ತಿರುವ ಕೊಡ ತುಂಬ ಶಬ್ದಮಾಡುವಂತೆ ಇವರು ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಗಾಡು ತ್ತಾರೆ. ತುಂಬಿದ ಕೊಡ ಶಬ್ದಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಣ್ಣೆ ತುಪ್ಪವಾಗುವವರೆಗೆ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತದೆ; ತುಪ್ಪವಾದ ಒಡನೆ ನಿಶ್ಶಬ್ದ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕ್ಕೆ ಹಿಂದು ಮುಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವರಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಚರ್ಚೆಯು ಗೊಂದಲ ದೂರದಿಂದ ಕೇಳಿಬರುವ ಸಂತೆಯ ಗದ್ದಲದಂತೆ ಸದ್ದಿನ ಹೊದರಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂತೆಯ ಒಳಹೊಕ್ಕವನಿಗೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಮಾತು ಕಿವಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೀಳುವಂತೆ ದೇವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದವನಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತ ತತ್ತ್ವ ತಾನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರನ್ನು ಕಂಡವನು ಆ ವಿಷಯ ಹೇಳುತ್ತ ಕೂಗಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ದುಂಬಿ ಹೂವಿನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುವವರೆಗೂ ಕೂಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ; ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೊಡನೆ ಮಧು ಪಾನದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ, ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗುತ್ತದೆ. ಔತಣದ ಪಂಕ್ತಿ ಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮೊದಲಾಗುವವರೆಗೆ ಮಾತಿನ ಗಲಭೆ ಹೆಚ್ಚು; ಊಟ ಮೊದಲಾದರೆ ಅದು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಲಾಡು ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಮಾತಿನ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾದವೆನ್ನುವುದು ಶುಷ್ಕ, ವ್ಯರ್ಥ. ಅದು ಏನಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಜ್ಞಾನವಂತೂ ಅಲ್ಲ.

ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಸಾಧನವಾಗಬೇಕು. ಇದನ್ನು ವಿವರಿ ಸುವುದಕ್ಕೆ ಗುರು ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಭಾಗವತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಠಮಾಡಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ 'ನಾನು ಭಾಗವತವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾಠಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಅದನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ' ಎಂದನು. ಭಾಗವತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿದವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡು ವುದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಾನು ಉದ್ಧಾರವಾಗುವ ದಾರಿಯನ್ನು ನೋಡುವನೆಂದು ರಾಜನ ನಂಬಿಕೆ. ಅವನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದ ಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಇದೆ, ಅದನ್ನೂ ಕಲಿತು

ಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ತಿಳಿಯದ ಭಾಗ ಇದೆ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ರಾಜನು ಹೇಳಿದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಾಠಮಾಡಿ ಮರಳಿ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಪುನಃ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಹೇಳಿದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಬೇಸರವೂ ಆಯಿತು. ಬೇರೆ ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋರದೆ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಅವನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು; ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮತ್ತೂ ಒಮ್ಮೆ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತನು. ಹಿಂದೆ ಅವನಿಗೆ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಿತ್ತು: ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಇದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ; ಅವನು ಆತ್ಮ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು. ಬಹುದಿವಸದವರೆಗೆ ಅವನು ಮರಳಿ ಬರದೆ ಇರಲು ರಾಜನು ಅವನಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಷ್ಟು ದಿನದ ಧ್ಯಾನ ದಿಂದಲೂ ತತ್ವದ ಮನನದಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತುಂಬ ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾಗಿ ದ್ದನು. ದೊರೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವನು ಬಂದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿ ಈಗ ನೀವು ನನ್ನಂಥ ಒಬ್ಬ ಪಾಮರ ನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಉಪದೇಶಪಡೆಯಲು ನಾನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದನು. ಎಲ್ಲ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಇದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಪಾಠಮಾಡಿದವನು ಅಲ್ಪ ಕಾಮನೆಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಆತ್ಮಸಾಧನವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣದೆ ಇದ್ದರೆ ಜನ್ಮ ವ್ಯರ್ಥ. ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನು ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗುಡಿ ಸೇದಬೇಕೆಂದು ಆಸೆಯಾಗಿ ಲಾಂದ್ರ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯವರನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಂಡ ಕೊಡಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲಾಂದ್ರ ಹಿಡಿದಿದ್ದೀಯೆ, ಕೆಂಡಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗದೆ ಎಂದು ಅವರು ನಕ್ಕರಂತೆ. ಮನುಷ್ಯನು ದೇವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ಇದರಂತೆಯೇ. ಅವನು ಹತ್ತಿರವೇ ಇದಾನೆ;

ಅವನನ್ನು ಒಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಗುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆಯಬೇಕು. ಜೀವನವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುವೆನೆನ್ನುವುದು ವಿವೇಚನೆಯು ಮಾತಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಣ್ಣಾದರೂ ಕಾಗೆ ಕುಕ್ಕಿದಮೇಲೆ ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲದು. ಮರವನ್ನು ಎಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿಸಬಹುದು. ಗಿಳಿ ಮರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ರಾಮ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕಲಿಸಬಹುದು. ದಿನ ಕಳೆದರೆ ಗಿಡವೂ, ಕಂಠವೂ ಬಲಿತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಬಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇದು ನುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಬೇಗನೆ ಆರಂಭಿಸಬೇಕು. ಸಮುದ್ರದ ಆಳದಿಂದ ಮುತ್ತನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮುಳುಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಯತ್ನಮಾಡಬೇಕು. ತಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಗುರುವನ್ನು ನನಗೆ ದೇವರನ್ನು ತೋರಿಸು ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವನು ಅವನ ಏಳು ಬಾಗಿಲನ್ನು ದಾಟಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹೊಕ್ಕ ಒಡನೆಯೇ ದೊರೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲ. ದೇವರು ದೇವರು ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ದೀಪ ದೀಪ ಎಂದರೆ ಬೆಳಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಬರಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗುಡಿ ಗುಡಿಗುಡಿ ಎಂದರೆ ಗುಡಿಗುಡಿಯ ಅಮಲು ಏರುವುದಿಲ್ಲ; ಭಂಗಿಯ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತೀಡಿ ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸೇದಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ದೇವರು ಕೈಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಂಚಾಂಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮಳೆಗಳ ಮಾತನ್ನೂ ಹಾಕಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಡಿದು ಹಿಂಡಿದರೂ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ನೀರೂ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ಓದಿ ಉನ್ನತಿಯನ್ನೈದಿದವರು ಅಲ್ಪ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಬೀಚರದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೆ ಸತ್ತ ಇಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆಯೇ ಎಂದು ನೋಡುವ ಹದ್ದಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಏನುಮಾಡಬೇಕು? ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಐಶ್ವರ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇನು? ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೀಯೋ, ಅದೇ ಕಾರ್ಯ. ಅದರಮೇಲೆ

ಅವನ ಕೃಪೆ ಒದಗಬೇಕು. ನಿಜವಾಗಿ ದೇವರು ಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದವನಿಗೆ ಅವನು ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೇವಕನ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ರಾಜನು ತಾನು ಬರುವ ಮೊದಲು ತನಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡುವಂತೆ ದೇವರು ನಿನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮೊದಲು ಅದರಲ್ಲಿ ವಿವೇಕವನ್ನೂ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಕನಿಕರವನ್ನೂ ಇತರ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಗುಣಗಳು ಚಿಹ್ನೆ. ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಮನುಷ್ಯನು ಏಕಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಯತ್ನಮಾಡಬೇಕು. ಮನಸ್ಸು ಅತ್ತ ಇತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ದೇವರನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸೂಜಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದಾರ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಒಂದು ಮೊನೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ದಾರದ ಕೊನೆ ನಾಲ್ಕಾಗಿ ಎಳೆಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಸೂಜಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೂರುವುದಿಲ್ಲ. "ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಅಲೆಯುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇವರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏನುಮಾಡಬೇಕು" ಎಂದೊಬ್ಬರು ಕೇಳಲು, ಪರಮಹಂಸನು "ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇವರ ಪಾದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಒಡನೆ "ಆ ದಾರ ಮಾತ್ರ ಮೃದುವಾದ ರೇಶಿಮೆಯದಾಗಿರಲಿ, ಇಲ್ಲವಿದ್ದರೆ ಅವನ ಕೋಮಲವಾದ ಪಾದಕ್ಕೆ ನೋವಾದೀತು" ಎಂದನಂತೆ.

ವಿವೇಕವೈರಾಗ್ಯಗಳು ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆಸೆಗಳೂ ಚಪಲಗಳೂ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವು ಆವಶ್ಯಕ. ಆಸೆ ಚಪಲಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ದೇವರು ದೇವರು ಎಂದರೆ ಹಾಳು ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಕಸ ಬಳಿಯದೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚದೆ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಿದಂತೆ. ದೇವರು ಎನ್ನುತ್ತ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸುವುದು ದೊಡ್ಡ ಮಾತಲ್ಲ. ದೇಹದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕು; ಕಶ್ಮಲಭಾವಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಗುಡಿಸಿ ಎಸೆಯಬೇಕು; ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳ ನಂದಾದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದಮೇಲೆ ಗಂಟೆ ಬಾರಿಸಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಆಸೆ ಚಪಲವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವುದುಂಟು. ತಾಯಿಗಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಗಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದೇವೆನ್ನುವವರು ಆ ತಾಯಿ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಏನನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಆವಶ್ಯಕ, ಏನನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅನಾವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಬೇಕು. ಯಾರೊಬ್ಬರ ಸಲುವಾಗಿ ಆಗಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ತನ್ನ ದೇಹದ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನು ಈ ದೇಹದ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇನು, ಇದರಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಸುಖದ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೇಹವು ದೇವರು ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಮಂದಿರ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಗಮನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ವಸ್ತು. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡದಿದ್ದರೆ ಅದು ಬರಿಯ ಒಂದಷ್ಟು ಮೂಳೆ ಮಾಂಸ ರಕ್ತ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ತಡಿಕೆ, ಉಸಿರು ಹೋದೊಡನೆ ಎಸೆಯುವ ಕಸ. ನಿಜವಾದ ಸುಖ ಯಾವುದೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ದೇಹದ ಸುಖ, ಸಂಸಾರದ ಸುಖ ಬೇಸರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ರಾಜನು ಒಲಿದ ಹೆಣ್ಣು ಭಿಕ್ಷುಕನ ಪ್ರಣಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವಳೇ?

ಮಡಿಮೈಲಿಗೆ, ಜಪ ಕೀರ್ತನ, ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಪರಮಹಂಸನು ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ತೋರಿದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡು. ನೀನು ಅದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಇರುವೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸದ್ದು ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟೆ? ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟು. ಬಾಯಿ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಎಲ್ಲ ನಿನ್ನದು ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನದು ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿರುವವನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಹಾಗೆಯೇ ದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಜನರಿಗೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೋ ಎಂದು ಸಂಕೋಚಪಡುವವನು ಉದ್ಧಾರವಾಗಲಾರನು. ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ನಂಬಿಕೆಯೂ ನಿಜವಾಗಬೇಕು. ಅರ್ಚಕನೊಬ್ಬನು ಪರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ದೇವರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಗನನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಹೋದನು. ಹುಡುಗನು ದೇವರು ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಊಟಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು

ಎದುರಿಗಿಟ್ಟಾಗ ದೇವರು ಊಟಮಾಡದೆ ಇರಲು 'ದೇವರೇ, ಊಟಮಾಡು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗಲೂ ಏನೂ ಆಗದಿರಲು 'ನಾನು ಏನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ, ಏಕೆ ನೀನು ಊಟಮಾಡಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ದುಃಖಿಸುತ್ತ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತನು. ಮೂರ್ತಿ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಇವನು ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಇತರರು ನೈವೇದ್ಯ ಏನಾಯಿತೋ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು; ದೇವರು ಊಟಮಾಡಿದನೆಂದರೆ ನಂಬಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ ಇವನು ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟರು. ಮಾತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಜನರು ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹ ಇದ್ದರಲ್ಲವೆ ಇದು ಅದು ಆಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹ ಇಲ್ಲದ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ, ನಾವು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಷ್ಟೆ. ನಾನು ಪಾಪಿ, ನನ್ನನ್ನು ದೇವರು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನು ಎಂದು ಯಾರೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಳೆಯಿಲ್ಲದ ಜಾತಿಯಿದೆ, ತುಂಬ ಮೂಳೆಯಿರುವ ಜಾತಿಯಿದೆ. ಮೀನು ತಿನ್ನುವವನು ಎರಡನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮೂಳೆಯಿರುವ ಮೀನನ್ನು ತಿನ್ನುವಾಗ ತನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ತಿಂದು ಮೂಳೆಯನ್ನು ಉಗಿಯುತ್ತಾನೆ. ನಿನ್ನ ಪಾಪ ಬಹಳ ಇದ್ದರೆ ದೇವರು ಅದನ್ನು ಉಗಿಯಬಲ್ಲನು. ಪಾಪಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನು 'ದೇವ, ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಾಯಿತು; ಮಾಡಬಾರದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಯಿತು. ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಉದ್ಧಾರಮಾಡು' ಎಂದು ಒಂದು ಸಲ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಅವನು ಮನ್ನಿಸಿ ಕಾಯುವನು. ಎಲ್ಲ ಪಾಪಕ್ಕೆ ನಿವಾರಣೆ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು; ನೂರು ಸಲ ಮೂರು ಸಲ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಸಮ ದೇವರ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಒಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನು ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಹತ್ತಿರ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಗ್ರಂಥವಿತ್ತು. ಅವನು ಸದಾ ಕಾಲವೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುಳಿತು ಓದುತ್ತಿರುವನು. ಸರ್ವದಾ ಇವನು ಓದುತ್ತಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ ಎಂದು ಅದನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡುವಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮ ರಾಮ

ರಾಮ ಎಂದು ರಾಮನಾಮ ತುಂಬಿತ್ತು. ಮೊದಲೂ ರಾಮ, ಮಧ್ಯವೂ ರಾಮ, ಕೊನೆಯೂ ರಾಮ. ರಾಮನಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಒಂದು ಮಾತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಡಿಯೇನು, ಮೈಲಿಗೆ ಏನು, ಜನಿವಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೇನು, ಅನ್ನ ಆಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮವೇಕೆ ಇರಬೇಕು, ಜಾತಿ ಗೋತ್ರಗಳ ಭೇದವೇತಕ್ಕೆ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ದೇವರಿರುವಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರೆ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದದ್ದು ಏನು, ಎನ್ನುವುದು ಬೇಡ. ಮಡಿಯಾಗಿ ಇರಬೇಕು, ಜನಿವಾರವನ್ನು ತೊರೆಯಲಾಗದು, ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ನಿಯಮ ಬೇಕು, ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಡಕೂಡದು, ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುವುದು ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಾರದು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸು ಮುಖ್ಯ. ಮೈಲಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ನೇಮ, ಕುಲ, ಯಾತ್ರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಪರಿಪಾಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ನೇಮನಿಷ್ಠೆಗಳು ಹಣ್ಣಾದ ಎಲೆಯಂತೆ ತಾವಾಗಿ ಉದುರಿಹೋಗುವುವು. ಆರಂಭದ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಯಾಗಿರುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಜನಿವಾರವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಸಿಕ್ಕಿದಕಡೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ತಿನ್ನದೆ ಇರುವುದೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವೆಂಬ ಕಡೆ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಬಂದು ನೂರು ವರ್ಷ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆದು ಅಲ್ಲಿ ದೈವಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಪರಿಪಾಕವಾದಾಗ್ಗೆ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ತೊಂದರೆಯಿಲ್ಲ; ಜನಿವಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆಗೆದರೆ ದೋಷವಿಲ್ಲ; ಇರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ದೇವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಪರಿಪಾಕವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಾಧನದ ಈ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಣ್ಣು ಮಾಯುವ ವೇಳೆ ಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಾಯುವುದು ಮುಗಿದಾಗ ಹೊಟ್ಟು ತಾನಾಗಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ; ಮಾಯುವ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತರೆ ಹುಣ್ಣು ಮಾಯುವುದು ನಾವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ನೇಮನಿಷ್ಠೆ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಹೊಟ್ಟಿನಹಾಗೆ. ಸಂಧ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ

ಸಿದ್ಧಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಇದೆ. ಬತ್ತದಲ್ಲಿ ಪೈರಾಗುವ ಮೊಳೆ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಹೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಬತ್ತದ ಪೈರಾಗಬೇಕಾದರೆ ನೆಲ್ಲನ್ನು ಹೊಟ್ಟಿನ ಸಮೇತ ನೆಡಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟರೆ ಅದು ಮೊಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧನದ ಬೀಜ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ; ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಕರ್ಮವಿರಬೇಕು.

ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯೇ ತಪ್ಪೇ ಎನ್ನುವುದು ಪರಮ ಹಂಸನ ಜೀವನದ ದಶಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಂಗದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನ ಅವಿವೇಕದ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತಾನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆ ನಿರಾಕರಣವನ್ನು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತತ್ವವಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದನು. ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರನ ಉದ್ಯಮದಿಂದ ಈ ಸಮಾಜ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಈ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನೂ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದನು. ಈ ಮಹನೀಯರ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ತರುಣರಿಗೆಲ್ಲ ಇದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವರು ಅನಂತನು ನಿರಾಕಾರನು. ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ನೆನೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಸಹಾಯವಾಗ ಬಹುದು. ಆನೆಯ ಗೊಂಬೆಯಿಂದ ಆನೆಯ ಆಕಾರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದೇವರನ್ನು ನೆನೆಯುವುದು ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೂರ್ತಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿ ನೀನು ಮಣ್ಣನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮರೆಯುವೆ ಏಕೆ? ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ನಿನಗೆ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆ ಮೂರ್ತಿ ರೂಪಿಸುವ ದೇವರ ಸ್ಮೃತಿ ಬರ ಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಇರುವ ದೇವರು ಈ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅದು ದೇವರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಂಕೇತವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದವನಿಗೆ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ದೈವಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣು ಎಂದೇ ಪೂಜಿಸುವವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾತು ಬೇರೊಂದಿದೆ. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕೆ ಬಿಡಬೇಕೆ ಎಂದು ಚರ್ಚೆಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ. ನಿನಗೆ ನಿರಾಕಾರ ದೈವ ಇಷ್ಟವಾದರೆ ನೀನು ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾಕಾರ ದೈವ ಬೇಕಾದರೆ ಅವನು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಿ. ಎರಡು ಪೂಜೆಯನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳುವವನು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರು. ನಿನಗೆ ನನಗೆ ಹೊರಗಣ ಚರ್ಯೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಾವು ಜನರ ಹೃದ್ಗತವನ್ನು ಕಾಣೆವು; ಬಹಳ ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟೋ ಇಷ್ಟೋ ಊಹಿಸುವೆವು. ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದ್ಗತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆ ತಪ್ಪು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರೂ ಅವನು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವನು. ನಿರಾಕಾರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ನಿನ್ನನ್ನೂ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೂ ಅವನೇ ಪಾಲಿಸುವನು. ಅನ್ಯಮತ ಖಂಡನ ವಿವೇಕಿಯಾದವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಅನ್ಯಮತ ಖಂಡನದಂತೆ ಅನ್ಯದೈವ ನಿರಾಕರಣಕ್ಕೂ ವಿವೇಕವುಳ್ಳವನು ಕೈಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಣಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಜಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರು ಬೇರೆಯಾದರೂ ವಸ್ತು ಒಂದೇ. ಹೆಸರು ಬೇರೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ದೇವರು ಬೇರೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇತರರ ಪೂಜೆಯ ದೈವವನ್ನು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಕಾಣುವುದು ಮೂರ್ಖತನ. ಈ ಅಸೂಯೆ ಹಲವು ವೇಳೆ ಮಿತಿಮೀರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಘಂಟಾಕರ್ಣನೆಂಬ ಹರಭಕ್ತನು ಹರಿಯ ಹೆಸರು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳದಿರಲೆಂದು ಕಿವಿಗೆ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನಂತೆ. ಒಂದು ಸಲ ಅವನಿಗೆ ಹರನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನಾನೂ ಹರಿಯೂ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ನೋಡು ಎಂದು ಅರ್ಧ ಹರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಧ ಹರನಾಗಿ ಕಂಡನಂತೆ. ಹರಭಕ್ತನು ಹರನ ಮಾತನ್ನೇ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಈಗಲೂ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಡುವಂತೆ ವಂಗದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಹರಿ ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ಹರ ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ವಾದಮಾಡುವವರು ಹರಿಯನ್ನೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ, ಹರನನ್ನೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಹರಿಹರರ ತಾರತಮ್ಯ ಬದ್ಧಾಗ್ರ್ನದ ರಾಜನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಸಲ ಚರ್ಚೆಯಾದಾಗ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪಂಡಿತನೊಬ್ಬನು ಬಾಯಿ ತೆರೆಯದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನಂತೆ. ಏಕೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ರಾಜನು ಕೇಳಲು, ಆ ಪಂಡಿತನು ಹರನ ಪಕ್ಷದವರನ್ನು 'ಸ್ವಾಮಿ, ತಾವು ಹರನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೀರಾ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಅವರು ಇಲ್ಲ ಎಂದರು. ಆಮೇಲೆ ಪಂಡಿತನು ಹರಿಯ ಪಕ್ಷದವರನ್ನು, 'ನೀವು ಹರಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೀರಾ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಅವರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದರು. ಪಂಡಿತನು ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಹರಿಹರರನ್ನು ಈ ವಾಗ್ಮಿಗಳು ನೋಡಿಲ್ಲ; ನಾನಾದರೂ ಅವರನ್ನು ಕಂಡವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಯಾರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. ನನ್ನ ದೇವರು ದೊಡ್ಡವನು, ತನ್ನ ದೇವರು ದೊಡ್ಡವನು ಎಂದು ವಾದಮಾಡುವವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ದೇವರೆನ್ನುವುದನ್ನು ಕಂಡವರಲ್ಲ. ದೇವರ ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಅನ್ಯದೈವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಂಡಿ ಊರುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ತಲೆಯನ್ನು ಬಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅನ್ಯಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಬೇಡವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅದು ಮತವೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಅದೂ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ ಎನ್ನುವುದು; ಅನ್ಯದೈವವನ್ನು ಕುರಿತು ಮತ್ಸರಿಸಬೇಡ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅದೂ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಎನ್ನುವುದು. ಆನೆ ಹೇಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ನಾಲ್ವರು ಕುರುಡರಲ್ಲಿ ಕಾಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನು ಅದು ಕಂಬದಂತಿದೆ ಎಂದನು; ಬಾಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನು ಪೊರಕೆಯಂತಿದೆ ಎಂದನು; ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನು ಮೊರದಂತಿದೆ ಎಂದನು; ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವನು ಒನಕೆಯಂತಿದೆ ಎಂದನು. ಊಸುರವಳ್ಳಿಯನ್ನು ಹುಲ್ಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಕಂಡವನು ಹಸುರಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವನು; ಚಿಗುರಿನ ಹತ್ತಿರ ಕಂಡವನು ಕೆಂಪಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವನು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ಅವನ ಮತದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತ ಅವನ ದೈವವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ಎಲ್ಲ ಮತವೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಪರಮಹಂಸರ ಉಪದೇಶ ಎಂದು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಕೂಡದು. ಒಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ದಾರಿ ಇರಬಹುದು.

ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದುರ್ಮಾರ್ಗವಿರಬಹುದು. ಕಲ್ಲುಮುಳ್ಳಿನ ದಾರಿ, ಹಾವು ಹಲ್ಲಿಯ ದಾರಿ, ಕಳ್ಳಕಾಕರ ದಾರಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಶಾಕ್ತಮತದಲ್ಲಿ ವಾಮಪಂಥ ಎಂಬ ಮಾರ್ಗ ಒಂದಿದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೋಧಿಸದೆ ಸಾಧನದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದೆನ್ನುವುದು ಆ ಪಂಥದ ಅಸ್ತಿವಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯಮಾಡಿ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದು, ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪಂಚಮಕಾರಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವರಂತೆ. ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಅನುಸರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪರಮಹಂಸನು ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಹತ್ತಿರಿದ್ದವನೊಬ್ಬನು ಎಲ್ಲ ದಾರಿಯೂ ದಾರಿಯಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬೇಡವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳುವುದು ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಪರಮಹಂಸನು ಅದಕ್ಕೆ 'ಬೀದಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಂದ ಹೋಗಬಹುದು, ಕಿರಿಯ ಬಾಗಿಲಿಂದ ಹೋಗಬಹುದು, ಹಿತ್ತಿಲ ಕಡೆಯ ಕಂಡಿಯಿಂದ ತೂರಿ ಒಳಗೆ ಬರಬಹುದು. ಮೊದಲ ಎರಡು ದಾರಿ ಎದುರಿಗೆ ಇರಲಾಗಿ ಹಿತ್ತಲ ಕಂಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಿ ಏಕೆ ಹೋಗಬೇಕು?' ಎಂದನು. ಈ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥದ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ಉಕ್ತಿಯ ಚಾತುರ್ಯವೂ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಪರಮಹಂಸನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆಯೆನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮಾತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವೆವೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಅವು ಬಹಳ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಎಂಬ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಶಕ್ತಿಗಳು ಕೈಸೇರುವವೆಂದು ಯೋಗದ ಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸುಕೊಡಬಾರದು ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸೂಚಿಸಿದನು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಗುರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಇವನ ಪರಿಚಯದ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ

ನಂತೆ. ಇದರ ಏಸಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಲಗುವ ಕಡೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯ ದಂತೆ ಕೆಲವು ಸಲ ಹೋಗಿಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ಇವನು ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದುರುಪ ಯೋಗಪಡಿಸಿದನಂತೆ. ಹೀಗೆ ಪತಿತನಾಗಿ ಅವನು ಯೋಗಭ್ರಷ್ಟನಾದನು. ಇವನ ಪರಿಚಯದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಯೋಗಿ ಕೈಯೆತ್ತಿದರೆ, ತೋಳ ಮೊದಲಿಂದ ಒಂದು ದೀಪವಿಟ್ಟಂತೆ ಬೆಳಕು ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದಿತಂತೆ. ಒಂದು ಸಲ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೂ ಅವನೂ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದಾಗ ಅವನು ತೋಳನ್ನೆತ್ತಿ ದಾರಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದನಂತೆ. ಅವನು ಆಮೇಲೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದನು. ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಯೋಗಿ ಭ್ರಷ್ಟನೂ ಪತಿತನೂ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ತಪಸ್ಸಿನ ವ್ಯಯಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದ್ಭುತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನರ ಗೌರವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ತೂಕಕ್ಕೆ ತೂಕ ಚಿನ್ನ ಕೊಟ್ಟು ಬದನೇಕಾಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡಂತೆ. ಅದ್ಭುತವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ ನೆಂದು ಯೋಗಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ; ಮಾಡಿದನೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ವೆಚ್ಚ ಇಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಪರಮಹಂಸನು ಈ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಗುರುವಿನಿಂದ ಯೋಗದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಶಿಷ್ಯ ನೊಬ್ಬನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಸಾಧನಮಾಡಿ ಆ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತಾನು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಶಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆದಿದೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಗುರು ಅದು ಏನು ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವನ್ನು ಒಂದು ಹೊಳೆಯ ಹತ್ತಿರ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ತಾನು ನೀರಿನ ಮೇಲೆ ದಡದಿಂದ ದಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಗುರು ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಒಬ್ಬ ಅಂಬಿಗನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಮ್ಮನ್ನು ಆ ಕಡೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಬಾ ಎಂದನು; ಹೋಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಅಂಬಿಗನಿಗೆ ಆರುಕಾಸು ಕೊಟ್ಟನು; ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ನಿನ್ನ ಸಿದ್ಧಿಯ ಬೆಲೆ ಇಷ್ಟು ಎಂದನು. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು 'ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕೊಟ್ಟೀರಿ ಜೋಕೆ, ಜೋಕೆ' ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ

ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಸರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಜೊತೆಗಾರನೊಬ್ಬನಿಗೆ ನೋಕಿನಿಂದ ಸಮಾಧಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದನಂತೆ. ಅದನ್ನು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯವೆಂದು ಉಳಿದವರು ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ಕರೆದು ಬಹು ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ತಿರುಗಿ ಇಂಥ ಆಟವನ್ನು ಆಡಬಾರದು ಎಂದು ಕಟ್ಟಾಣತಿಮಾಡಿದನು.

ಹಾಗಾದರೆ ಯೋಗದ ಪರಮಾವಧಿ ಏನು? ಪವಾಡ ಮಾಡ ಕೂಡದು, ಮಹಿಮೆ ತೋರಿಸಕೂಡದು, ಜನರನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸ ಕೂಡದು. ಇನ್ನು ಯೋಗದಿಂದ ಫಲವೇನು? ಪರಮಹಂಸನ ಅಳಿಯ ಹೃದಯರಾಮನಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚನೆ ಹರಿಯಿತು. ಒಂದು ಸಲ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಸಾಧು ಬಂದನು. ಅವನ ನಡತೆ ನುಡಿತ ವಿಚಿತ್ರ ವಾಗಿತ್ತು. ಆಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು; ಅವನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಗೆಸೆದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅನ್ನವನ್ನು ಒಂದು ನಾಯಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿತ್ತು; ಆ ಸಾಧು ಹೋಗಿ ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಅದರ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿಕೊಂಡು ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೀಯಾ ಎಂದು ತಾನೂ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಆ ಅನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ತಿಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ಹೃದಯನಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಆ ಸಾಧು ಶ್ರೇಷ್ಠಸಾಧಕನು ಎಂದನು. ಹೃದಯನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ, ಇಂಥ ಮಹನೀಯನು ದೊರೆತಿರುವಾಗ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು, ಏನಾದರೂ ಉಪದೇಶ ಮಾಡೆಂದು ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೋ, ಎಂದನು. ಹೃದಯರಾಮನು ಆ ಸಾಧುವಿನ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋದನು. ಹಿಂದೆ ಬರಬೇಡವೆಂದು ಅವನು, ಉಪದೇಶ ಮಾಡೆಂದು ಇವನು. ಕೊನೆಗೆ ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋರದೆ ಸಾಧು ಇವನಿಗೆ "ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಗಂಗೆಯ ನೀರು, ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಈ ಚರಂಡಿಯ ಕೊಚ್ಚೆ ಇವೆರಡೂ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ಕಾಣಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡು ಹೋಗು" ಎಂದನಂತೆ. ಹೃದಯನು ಬಂದು ಇದನ್ನು ಮಾವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಆ ಸಾಧು ಪರಮಹಂಸನು ಎಂದನು.

ಇದು ಯೋಗಿಯ ಮಾತು. ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಈ ದಾರಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರಿಯ ಧ್ಯೇಯವೇನು? ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರುವವನು ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ. ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು, ಹೃದಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಳಿ ಹಿತವಾಗಿ ಕಲೆತಿರಬೇಕು. ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅಲ್ಲಿ ರೀತಿ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಪಟವಾದ ಪ್ರೇಮವಿರುತ್ತದೆ, ನಿಶ್ಚಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನರೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ಏನನ್ನೂ ಕಡಮೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲಿ ಅವನು ವಿದ್ಯಾವಂತನೆಂದು ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಇವನು ವಿಧೇಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸೋದರರಿಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಇವನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ನೆರೆಯವರಿಗೆ ಇವನು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರಿಗೆ ತನ್ನಿಂದಾದ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಡತಿಗೆ ಇವನು ಪ್ರೇಮದ ಕಾಂತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಪೂರ್ಣನು.

ಇದು ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳ ಸಾರಾಂಶ. ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತ ವಾಕ್ಯಗಳ ಗುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪರಮಹಂಸನು ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹತ್ತು ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಯರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾದುದು ಮೊದಲು ಐದು ವರ್ಷದ ಕಾಲ ತನ್ನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುರು ದೇವರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತೋ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತೋ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಗಳ ಸಾಮಂಜಸ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತೋ ಕಾಮಿನೀ ಕಾಂಚನಗಳ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಕುರಿತೋ ಸಾಕಾರ ನಿರಾಕಾರಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕುರಿತೋ ಸೇವ

ನಿಷ್ಠೆ ಕುಲಕರ್ಮಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತೋ ಬಂದವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಆಗಾಗ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವನು. ಪರಮಹಂಸನ ಮಾತು ಅನುಭವದಿಂದ ಬಂದದ್ದು, ಈತನು ಬಹಳ ಓದಿರಲಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಹಂಸನು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವನಲ್ಲವಾದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಾಣದವನಲ್ಲ. ಇವನ ಮನೆಯವರು ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು, ಇವರ ಅಣ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಲಾಗದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಪಂಡಿತನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪಂಡಿತರು ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇವನು ಅವರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಈತನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ಪುರಾಣಿಕನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಓದುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಯಾರೋ 'ನೀವು ಮೊದಲು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೆ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. ಗುರು 'ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಬಹುದಿನವಾಯಿತು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮುಂದಣ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದು ಏನೆಂದು ವಿವರಿಸಿದನು. ಗುರುವಿಗೆ ಆತ್ಮ ಹರಿತವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಹರಿತವಾಗಿತ್ತು, ಮನಸ್ಸೂ ಹರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಚೇತನಕ್ಕಿಂತ ಈ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಪಾಟವವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಅನುಭವ ಅವನ ಕಲಿವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಗಿಟ್ಟಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಹು ಅನುಭವಿ ಆಗದಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಬಹುಶ್ರುತನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗ ಹಲಧಾರಿ ಎಂಬವನು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಪರಮಹಂಸನ ಸಾಧನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುತ್ತ ಇವನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಇವನ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸೋತು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದೆದುರಿಗೆ ತಾನೇ ಕುಳಿತಾಗ 'ಇದೇನು ಈ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಇವನಿಗೆ ಯಾವುದೂ ತಿಳಿಯದಲ್ಲ' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಸಲ ಅವನಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಬಹು ದಿನದಮೇಲೆ ಇವನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಗುರುವಿನ

ಉಪದೇಶದ ಒಂದೊಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲೂ ಅವನ ತೀವ್ರವಾದ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಪಂಡಿತರು, ಪಾಮರರು, ಸಾಧಕರು, ಪರಮಹಂಸರು, ಉಪದೇಶಿಗಳು, ವ್ಯವಹಾರಿಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹು ರೀತಿಯ ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಪಂಚಜ್ಞಾನ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಾಲ್ಯವೂ ಅನುಭವದಿಂದ ಬಂದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಈ ಉಪದೇಶದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಚಾತುರ್ಯವೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪರಮಹಂಸನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶದ ಮಾರ್ಗ ಒಂದು ಕಲೆಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಗಣಿತಕ್ಕಿಂತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಹೆಚ್ಚಂತೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನ ಚೇತನ ನಿಯಮಕ್ಕಿಂತ ರಸದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನು ಕವಿ. ಆದರಿಂದಲೇ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಮೇಲೆಯೂ ಅವನು ತಾಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಕವಿಯಾದದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಉಪದೇಶದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸೊಗಸನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದು, ಅದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೊಗುವಂತೆ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದು, ಇವನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನದ ಅನುದಿನದ ಬಾಳುವೆಯಿಂದ ತಂದ ಅನೇಕ ಉಪಮಾನಗಳು ಈ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಳೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಒಂದೇ ಭಾವವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕತೆಯಿಂದ ಗುರು ಆ ಭಾವದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮುಖವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವನು. ಜೀವನ ಒಂದು ಕನಸಿನಂತೆ, ಅದರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳಿಗೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು, ಎನ್ನುವ ಎರಡು ಕತೆಯಿಂದ ಈ ಕೌಶಲ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಸೌಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವವರಿಗೆ ಈ ಸುಖಕ್ಕೆ ಸೋಲಬಾರದೆಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಕಥೆ. ಒಬ್ಬ ಸೌದೆ ಒಡೆಯುವವನು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಯಾರೋ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. 'ನಾನು ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದೆ; ಚೆಲುವೆಯಾದ ಹೆಂಡತಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ

ಮಕ್ಕಳು ಇದ್ದರು. ನನ್ನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ನನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದಿರಿ' ಎಂದು ಅವನು ಅಂಗಲಾಚಿದನು. 'ಎಲ ನಿನ್ನ ಕನಸಿನ ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ' ಎಂದರೆ, ಆ ಕನಸಿನ ರಾಜಪದವಿ ಈ ಸೌದೆ ಹೊಡೆಯುವ ಬಾಳಿನಂತೆಯೇ ನಿಜವಾಗಿತ್ತು, ಎಂದನು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವರು ಬಂದರೆ ಈ ಕಥೆ. ಒಬ್ಬ ಸಂಸಾರಿಯ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನು ತೀರಿಹೋದನು. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲ ಗೋಳಾಡಿದರು. ಅವನು ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಕಣ್ಣೀರಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಇದೇನಯ್ಯಾ ಎಂದರೆ 'ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಎಂಟು ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದಂತೆ ಒಬ್ಬರಾದಮೇಲೆ ಒಬ್ಬರು ಅವರೆಲ್ಲ ತೀರಿಹೋದಂತೆ ಕಂಡೆನು. ತೀರಿಹೋದ ಎಂಟು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅಳಲೆ ಈ ಒಬ್ಬ ಮಗನಿಗಾಗಿ ಅಳಲೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಉಪಮೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿಟ್ಟರೂ ಅದು ಮೆದುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಗುರು ಒಂದು ಸಲ ಪ್ರಪಂಚಿಯು ಎಷ್ಟು ಉಪದೇಶ ಕೇಳಿದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು, ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಧೀರನು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಎದೆಗೆಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು, ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವನು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶದ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಬುದ್ಧ, ಕ್ರಿಸ್ತ, ಸಾಕ್ರಟೀಸರ ಪದ್ಧತಿಗಳಂತೆ ತಾನೂ ಒಂದು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ವಿಲಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಐದು ವರುಷ ಗುರು ನಡೆಸಿದ ಈ ಪ್ರವಚನದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಒಂದು ಚೆನ್ನ. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ದೇವಾಲಯ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಶಿವಮಂದಿರ. ಒಂದು ಕೊನೆಗೆ ಪರಮಹಂಸನ ವಾಸದ ಕೋಣೆ. ಅದರಿಂದ ತೆರೆಯುವ ಒಂದು ಬಾಗಿಲಿಂದ ಒಂದು ಜಗಲಿಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಗಂಗೆಯ ವಿಶಾಲ ವಾಹಿನಿ ಎದುರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪರಮಹಂಸನು ಬೆಳಗಾಗ ಬೇಗನೆ ಎದ್ದು ಆಹ್ನಿಕಾದಿಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೂರುವನು. ದಿನ ಆರಂಭಿಸಿತೆಂದು ಪಂಚವಟಿಯ ವನದಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು

ಹಾಡುವವು. ತೋಟದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಒಣ್ಣ ಒಣ್ಣದ ಹೂ ಅರಳು ವುವು. ಇತ್ತ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭವತಾರಿಣಿಯ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಸೇವೆಯ ಕಹಳೆ ಶಂಖದ ತೂರ್ಯನಾದ ಏಳುವುದು. ಅರ್ಚಕರು ಶಿವ, ಕಾಳಿ, ರಾಧಾಮಾಧವರ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳ ಸ್ವರ ಗಾಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದು. ಗಂಗೆಯ ಪವಿತ್ರ ಸಲಿಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ಹೋಗುವ ಜನ, ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬರುವ ಜನ, ಮಂದಿರದ ಪ್ರಾಕಾರದ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಬಹು ಪಂಥದ ಸಾಧುಸಂತರ ಸಮೂಹ, ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳುವ ಧೂಪದ ಸೌರಭದಂತೆ ಇಷ್ಟು ಹೃದಯಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಏರುವ ಭಕ್ತಿಯ ಭಾವ. ದಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದರಿಯಲು, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಮೂವರು ಐವರಾಗಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ, ಗುರುವಿನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಮಂದಿ. ಗುರು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದರೆ ಬಂದವರು ಶಬ್ದಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುವರು; ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡಿ ತಂದ ಹಣ್ಣನ್ನೋ ಹಂಪಲನ್ನೋ ಒಪ್ಪಿಸುವರು. ಗುರು ಅವರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡುವನು; ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಎರಡು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವನು. ಅವರು ಏನಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವನು. ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅವಶ್ಯಕವಾದಾಗ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವನು. ತೋತಾಪುರಿ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನೆಂದೋ ಎಂಥ ತಪ್ಪುಮಾಡಿದನೆಂದೋ, ಭೈರವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಎಷ್ಟು ಒಲ್ಲವಳು ಎಷ್ಟು ದಕ್ಷಳು ಎಂದೋ, ಸಾಧನದ ದಿನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಅಳಿಲು ಹಲ್ಲಿ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದವಂತೆ ಆದರೆ ಅದು ತನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದೋ, ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವನು. ಶಿಷ್ಯರು ಬರುವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇವನಿಗಿಂತ ಹಿರಿಯರು. ಪರಮಹಂಸನು ಮಗುವಿನಂತೆ ಅವರನ್ನು ನನಗೆ ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ತಂದಿದ್ದೀರಿ ಎನ್ನುವನು. ಯಾರಾದರೂ ಇವನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆಂದು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಂದಿದ್ದರೆ, ನೀವು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡ ಬೇಡಿ, ನನಗೆ ಕೊಬರಿ ಬೆಲ್ಲದ ಹೂರಣವೆಂದರೆ ಬಹಳ ಆಸೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೊಬರಿ ಬಜ್ಜಿ ತಂದರೆ ಸಾಕು ಎನ್ನುವನು. ಅವರು ತಂದದ್ದನ್ನು

ತಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸುತ್ತ ಕುಳಿತವರಿಗೆಲ್ಲ ಹಂಚಿಕೊಡುವನು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾಯಿತೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಮಂದಿರಗಳ ಮಂಗಳವಾದ್ಯಗಳ ಧ್ವಾನವೂ ಪೂಜೆಯ ಮಂತ್ರಗಳ ಸ್ವರವೂ ಕೇಳಿಬರುವುವು. ಹೊತ್ತಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದವರು ಎದ್ದು ಹೊರಡುವರು. ಪರಮಹಂಸನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಲಿಕತೆಯಿಂದ ಬರುವ ಜನ; ಮತ್ತೆ ಉಪದೇಶ; ಮರಳಿ ಪ್ರಸಂಗ. ಪರಮಹಂಸನು ತಂದೆಯೊಂದಿಗೋ ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೋ ಅಣ್ಣನೊಂದಿಗೋ ಬಂದಿರುವ ಬಾಲಕನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಟವಾಡುವನು. ಅವನಿಗೆ ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬೆಳ್ಳಿಸಿ ಒಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವನು. ಮಗು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನನ್ನೋ ರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನೋ ಭಾವಿಸಿ ಪರಮಹಂಸನು ಭಾವಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗುವನು; ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವನು. ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತಾದಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವನು. ಮತ್ತೆ ಉಪದೇಶ, ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸಂಗ. ಸಂಜೆಯಾದರೆ ಆಲಯದ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯೂ ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪ. ಬಂದವರು ಎದ್ದು ಹೊರಡುವರು. ಗುರು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಮತ್ತೆ ಉದಯ, ಮತ್ತೆ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗಾನ, ಮತ್ತೆ ಪುಷ್ಪವಿಕಾಸ, ಮತ್ತೆ ಶಿಷ್ಯಾಗಮನ, ಮತ್ತೆ ಮಂದಿರದ ಪೂಜಾಕ್ರಮ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೂವು, ಹಾಗೆಯೇ ಹಣ್ಣು, ದೀಪಾರತಿ, ಮಂಗಳವಾದ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಸಂಗ, ಹಾಗೆಯೇ ಉಪದೇಶ.

ಶಿಷ್ಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಚೈತನ್ಯಲೀಲಾ ಮುಂತಾದ ಮತವಿಷಯಕವಾದ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಿಕತೆಗೆ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಪರಮಹಂಸನ ದಿನಚರಿ ಐದು ವರುಷದ ದಿನ ಈ ರೀತಿ ನಡೆಯಿತು. ಉಪದೇಶ ಆರಂಭವಾಗುವ ವೇಳೆಗೇ ಇವನ ದೇಹ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಸಾಧನದಿಂದ ಜರ್ಝರಿತವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಐದು ವರುಷದ ಕಾಲ ಒಂದು ದಿನ ತಪ್ಪದೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಉಪದೇಶಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅದು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತನಾಡಿ ಮಾತ

ನಾಡಿ ಗಂಟಲ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರಕೋಪ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದರ ಬೇನೆಯಿಂದ ಪರಮಹಂಸನು ಕುಗ್ಗಿಹೋದನು; ವೈದ್ಯರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ನೋಡಲು ಅದು ತುಂಬ ಮಾತನಾಡುವವರಿಗೆ ಬರುವ ಒಂದು ಕಂಠವ್ರಣವೆಂದು ನಿರ್ಧರವಾಯಿತು. ಉಪದೇಶದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವೈದ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಪರಮಹಂಸನು 'ಜನ ಬರುವುದು ಹೆಚ್ಚು, ನಾನು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು, ದೇಹದ ಮಾತು ತಾಯಿ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಆಗಲಿ, ಮಾಡುವ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡು ತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಯೇ ಬಂದವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡು ವನು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಈ ಉಪದೇಶದ ಕೆಲಸ ಸಾಕೆಂದೂ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಅವನು ಕಾಳಿಕಾಮಾತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಈ ಜನ ಏನು ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತಿದಾರೆ? ಯಾರು ಇವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳುವವರು? ನೀನೇ ಹೇಳು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ. ನಾನು ಸಿಡಿದುಹೋದ ಮದಳೆಯಂತಾಗಿದೇನೆ' ಎಂದ ನಂತೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ನರೇಂದ್ರ ರಾಖಾಲ ಕಾಳೀಪಾದ ನಿರಂಜನ ಶರಚ್ಚಂದ್ರ ಬಾಬೂರಾಮ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುವಿನ ಸಮೀಪದ ಅನುವರ್ತಿ ಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ನರೇಂದ್ರನು ಗುರುವಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯನಾಗಿ ಶಿಷ್ಯ ವರ್ಗದ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ಕಂಠದಲ್ಲಿ ವ್ರಣ ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಗುರುವಿನ ಜೀವವನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಭಯ ತಟ್ಟಿತು. ವೈದ್ಯರು ಒಂದು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅನುಪಾನ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ದೂರವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಶ್ಯಾಮಪುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆ ಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸಣ್ಣ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಶಾರದಾಮಣಿ ದೇವಿ ಇರುತ್ತ ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಪಥ್ಯದ ಆಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶಿಷ್ಯರು ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಸರತಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಗುರುವಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ವರುಷ ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿತು. ರೋಗ ಗುಣಮುಖ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ಯಾಮಪುಷ್ಕರದ ಆ ಮನೆ ಸಣ್ಣದು. ರೋಗವಂತೂ ಗುಣವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಒಳ್ಳೆಯ ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ, ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಮನೆಯೊಂದನ್ನು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ನೋಡಿ,

ಎಂದು ವೈದ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಶಿಷ್ಯರು ಕಾಶೀಪುರದ ಉದ್ಯಾನ ಎಂಬ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಗುರುವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಗುರುವಿಗೆ ಬರಬರುತ್ತ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿತು. ಗಂಟಲೊಳಗೆ ಆಹಾರ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ಔಷಧಿ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಗುರು ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ದೇಹವನ್ನು ನೀಗುವನೆಂದೇ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಭೀತರಾದರು. ಆದರೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಆ ಭಯ ಅವರನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿತು, ಸೋದರರಂತೆ ಮಾಡಿತು. ತಂದೆ ಕಾಯಿಲೆ ಮಲಗಿದಾನೆ, ತಾಯಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುಳಿತು ಅವನ ದೇಹಕ್ಕೆ ತನ್ನಿಂದಾಗಬಹುದಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದಾಳೆ, ನಾವು ಸೋದರರು, ನಮ್ಮ ಕುಲ ಒಂದು, ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಗುರು ಕೂಡ ಇವರೆಲ್ಲ ತನಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂಬ ತನ್ನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಹು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದನು; ನರೇಂದ್ರನನ್ನು ತನ್ನ ಈ ಧರ್ಮಕುಮಾರರ ನಾಯಕನಾಗಿ ಗಣಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿದನು. ಒಂದು ದಿನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ತೋಟದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ವೇಳೆ ಗುರು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರ್ಧಸಮಾಧಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲ ಚಕಿತರಾಗಿ ಎದ್ದು ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಅವನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದರು. ಗುರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿದನು; ಒಬ್ಬನ ತಲೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬನ ಎದೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬನ ಮುಖವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಅವನವನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಚೆನ್ನಾಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟು ಶ್ರಮದಿಂದ ಅವನ ದೇಹ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸೋತಿತು. ಶಿಷ್ಯರು ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಪರಮಹಂಸನು ಆ ವೇಳೆಗೆ ಬಹು ದಿವಸ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಲು ನೀರನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಲನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಡಿದನು. ಅದು ಒಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಶ್ರಮವಾಯಿತು. ಪರಮಹಂಸನು ಕಾಳೀ ಕಾಳೀ ಕಾಳೀ ಎನ್ನುತ್ತ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಶಿಷ್ಯರು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಅದು ಎಂದಿನಂತಿನ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಗುರು ಜೀವನ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಅವರಿಗೆ

ಕಂಡಿತು. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೇ ಗುರು ಮಹಾಸಮಾಧಿಯನ್ನೈದಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಆತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯಿತು.

ವೈದ್ಯರು ಬಂದು ನೋಡಿದರು; ಜೀವ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಮಂಡಲಿ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕಳೇಬರವನ್ನು ದರ್ಶನಮಾಡಿತು. ಭಕ್ತರೂ ಶಿಷ್ಯರೂ ಸೇರಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನದಾಗಿದ್ದ ಆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿದರು; ದಹನದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂಟಪವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕುರದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಿಶು ತನ್ನ ಗದಾಧರನಾಮಕ ದೇಹದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿತು.

ಆದರೆ ಅಂದು ಅಲ್ಲಿ ಮುಗಿದದ್ದು ಗದಾಧರನ ದೇಹದ ಚರಿತ್ರೆ ಮಾತ್ರ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಡ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ ಆ ಜೀವ ಆ ಐವತ್ತು ವರುಷ ನಡೆಯಿಸಿದ ಬಾಳುವೆಯಿಂದ ಮಾನವಕುಲ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ನಂದಾದೀಪವಾಯಿತು. ಬುದ್ಧ ಕ್ರಿಸ್ತ ಮಹಮ್ಮದ, ರಾಮ ಕೃಷ್ಣ ಮಾರ್ಕಸ್ ಆರೀಲಿಯಸ್, ವಸಿಷ್ಠ ಝೊರತೂಷ್ಟ್ರ ಸಾಕ್ರಟೀಸ್ ಎಪಿಕ್ಟೀಟಸ್, ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ ನಂದನಾರ್, ಶಂಕರ ರಾಮಾನುಜ ಮಧ್ವ ಬಸವ, ನಾನಕ ಚೈತನ್ಯ ಇವರ ದೈವೀಸಂಸಾರದ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠಪುರುಷನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ತಾನು ಇಂಥ ಮಹಾತ್ಮನೆಂದೂ ತನ್ನಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆಗಬೇಕಾದ ಮಂಗಳ ಇದೆಯೆಂದೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದನು; ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿದನೆಂದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಕಾಶೀಪುರದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇವನು ರುಗ್ಣಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಒಂದು ದಿನ ನರೇಂದ್ರನು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು, ಈತನೇನು ರಾಮನಂತೆ ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಅವತಾರವೋ, ಇಲ್ಲವ ನಮ್ಮವರು ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ಅಭಿಮಾನದ ಮಾತೋ, ಎಂದುಕೊಂಡನಂತೆ. ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಹಂಸನು ಅರ್ಧ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತ, ಅಂದು ರಾಮನಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಇದ್ದವನೇ ಇಂದು ಇಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನಾಗಿದಾನೆ ಎಂದನಂತೆ. ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಬಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು;

ಸಂದೇಹ ಹರಿಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ ಪರಮ ಹಂಸನು 'ಈ ಜೀವ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ದಿವಸ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಬಹುಜನದ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ತಾಯಿಗೆ ಅದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ' ಎಂದನಂತೆ. ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ ಗುರು ಎಂದು ಉಪ ದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ದೇವರಿಂದ ಆದಿಷ್ಟನಾದವನು ಗುರು ಎಂದೂ ಉಪಗುರು ಗಳು ಅನೇಕರಿರಬಹುದು ಎಂದೂ ಪರಮಹಂಸನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು; ತಾನು ಅಂಥ ಆದಿಷ್ಟಪುರುಷನೆಂದು ತನ್ನ ನಡತೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮನೆಮಠವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಳಿಸಾರಿದ ತರುಣರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡನು; ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದ ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ, 'ನಾನು ಹೊರಟುಹೋದ ಮೇಲೆ ಈ ಹುಡುಗರನ್ನು ನೋಡಿಕೊ' ಎಂದನು; ತಾನು ಹೋಗುತ್ತ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಮರೆಯಾದನು.

ಪರಮಹಂಸನ ಕೊನೆಕೊನೆಯ ದಿನಗಳ ಕತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತಾನು ಆ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ದುಗುಡ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಹರ್ಷದಿಂದಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟು "ದೇಹವೂ ರೋಗವೂ ಒಂದನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ನೀನು ಮಾತ್ರ ಆನಂದ ವನ್ನು ಬಿಡಬೇಡ, ಓ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ" ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತ ಅವನು ಬೇನೆ ಯನ್ನು ಸಹಿಸಿದನು. ಒಂದು ಸಲ ನೋವು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಾದ ವೇಳೆ ತರ್ಕ ಚೂಡಾಮಣಿ ಶಶಧರನು 'ನಿಮ್ಮಂಥ ಯೋಗಿಗೆ ಈ ಬೇನೆ ಏನು ವಿಷಯ, ವಾಸಿಯಾಗಲೆಂದು ನೀವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ವಾಸಿಯಾಗು ತ್ತದೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ' ಎಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು 'ನಿನ್ನ ಮಾತು ನಿಜ, ಆದರೆ ನಾನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಹು ದಿನವಾಯಿತು, ಹುಣ್ಣನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು' ಎಂದನು. ಬೇನೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು; ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಇಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದು ಹುಣ್ಣನ್ನು

ಪಾಸಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಹೋಗಲಿ, ಪಾಸಿಮಾಡೆಂದು ಮಾತೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಕೊಳ್ಳಿ, ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಪರಮಹಂಸನು 'ಪಾಸಿಮಾಡೆಂದು ಬೇಡಿದರೆ ತಾಯಿ ಪಾಸಿಮಾಡುವಳು. ಆದರೆ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಅವಳ ಸನ್ನಿಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ವೇಳೆ ಈ ಅಲ್ಪ ವಿಷಯ ನನಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. 'ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಿ' ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಹೇಳಿದರು. ಗುರು 'ಇಂಥ ಅಲ್ಪ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಲಾರೆ' ಎಂದನು. ಇವರು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಲು ಒಂದು ದಿನ 'ಆದರೆ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ' ಎಂದನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಕೇಳಿದಿರಾ ಎನ್ನಲು, 'ಕೇಳಿದೆ, ಈ ಒಂದು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಎಷ್ಟು ನೂರು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದೀಯೆ ನೋಡು ಎಂದು ತಾಯಿ ಹೇಳಿ ದಳು' ಎಂದನು. ಪರಮಹಂಸನಿಗೆ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಸಮಾಧಿಗೆ ಹೋಗದೆಯೇ ಅದ್ವೈತವು ಪೂರ್ಣ ಅನುಭವವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ತನಗೆ ಒಂದು ತತ್ವವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ಮನೆ ಮಠ ಜನ ಜೀವ ಎಲ್ಲ ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಆ ಒಂದು ತತ್ವದಿಂದ ರಚಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವೆಂದೂ ಅವನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಯಾರೋ ಇಬ್ಬರು ಜಗಳವಾಡಿ ಒಬ್ಬನನ್ನೊಬ್ಬನು ಹೊಡೆದಾಗ ಇವನ ಮೈಮೇಲೆ ಬಾಸುಂಡೆ ಎದ್ದಿತು. ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದ ಆ ಬೇರೆಯದೆಂಬ ಜೀವದ ಕಷ್ಟ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ತಾನು ತಿಂದಂತೆ ಈ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಹಸು ರಾದ ಎಳಹುಲ್ಲನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಇವನು ಇದು ಕಾಳಿಕಾಮಾತೆಯ ದೇಹದ ವರ್ಣವೆಂದು ನೆನೆಯುವ ವೇಳೆ ಅದರಮೇಲೆ ಯಾರೋ ನಡೆದರೆ ತಾಯ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟನೆಂದು ಇವನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಜೀವ ಒಡಲ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಸುತ್ತಣ ಚರಾಚರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವಜೀವದೊಂದಿಗೆ ತಾನು ಒಂದಾಗಿ ಬೆರೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ಅದು ಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತೊಡರಾಗಿ ಮೈ ಇನ್ನೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತ ಇವನು ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಕೆಲವು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಗುರುವಿನ

ಹಾಸಿಗೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಾದಿದ್ದ ನರೇಂದ್ರನು ಒಂದು ಸಲ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ದೆ ಹೋದನು. ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಏನೋ ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸ ಏನೋ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಅವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಎದ್ದು ಕುಳಿತಿದ್ದನು; ಸುಮ್ಮನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿ ಅತ್ತನು; ನಾನು ಇಂದು ದರಿದ್ರನಾದೆ, ನನ್ನ ತಪಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ತಾಯಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೇಳಿ ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ವಿವೇಕಾನಂದನಿಗೆ ಆಗಲೇ ಆ ಮಾತು ತೀರ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಈ ಗುರುವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಇಂಥ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಪನಂಬಿಕೆಯೇ ವಾಡಿಕೆ. ಗುರು ಕೂಡ, ಏನಾದರೂ ನರಿಯೆ ನಿನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರದ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಪ್ಪದ ವಿಷಯವನ್ನು ನೀನು ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡದೆ ನಂಬಬೇಡ ಎಂದೇ ಹೇಳುವನು. ಆದರೆ ಇದಾದ ಬಹು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ನರೇಂದ್ರನಾಥನು ಉದ್ಯಾನದ ಒಂದು ಕೊಟಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನು. ಇತರ ಶಿಷ್ಯರು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಯಪಟ್ಟರು; ಓಡಿ ಬಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಅವನು 'ಹೌದು, ನಾನು ಬಲ್ಲೆ, ಭಯವಿಲ್ಲ, ಸುಮ್ಮನಿರಿ' ಎಂದನು. ಹೊತ್ತು ಕಳೆದು ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು ನರೇಂದ್ರನು ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. 'ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪದ ಅನುಭವವಾಯಿತಲ್ಲ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡುವೆ' ಎಂದು ಗುರು ಕೇಳಿದನು. ನರೇಂದ್ರನು 'ಅದರ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ರುಚಿಯೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ, ಸದಾ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರೋಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂದನು. ಗುರು 'ಛೇ ಏತರ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದೆ? ನೀನೊಬ್ಬನು ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರೆ ಮುಗಿಯಿತೆ? ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವರಿಗೆ ದಾರಿ ಏನು, ನೀನು ಬಹಳವಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೆಯಾದುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಅದರ ಅನುಭವ ದೊರೆಯಿತು ನೋಡು. ಇನ್ನು ಅದನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಬೀಗ ಹಾಕಿದೇನೆ. ನೀನು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಜನರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತುಕೊಡು' ಎಂದನು. ನರೇಂದ್ರನು ಭಾಷೆಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಪಂಚದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಗುರುವಿನ ಹೃದಯ ಕರಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಜೀವವೇ ಶಿವ ಜೀವವೇ ಶಿವ ಎಂದು ಅವನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ

ಹೇಳುವನು. ದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದಾನೆ. ಆದರೂ ಅವನು ತುಂಬ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ, ಎನ್ನುವನು. ನೀನು ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸು, ಎನ್ನುವನು. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದು ಎಂಬ ಮಾತು ಬಂದಾಗ 'ಅಯ್ಯೋ, ಇದೆಂಥ ದುರಹಂಕಾರದ ಮಾತು? ಮನುಷ್ಯನು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡುವುದೆಂದರೇನು? ಇರುವ ಜೀವವೆಲ್ಲ ದೇವರು. ಅವನಿಗೆ ಸೇವೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯ ಸುಖ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ, ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ತಾನೊಬ್ಬನು ಮುಕ್ತನಾಗುವುದು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ, ಉದ್ಧಾರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾರುವುದು ಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವರಾಶಿಯ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದು ಇದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು ನರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮನತಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವನು ತನ್ನ ಜೊತೆಯ ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ವಿವರಿಸಿದನು.

ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವಿವೇಕಾನಂದನನ್ನು ನರಮಹರ್ಷಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದನೆಂದು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ತನ್ನ ಕಡೆಯ ದಿನಗಳ ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ತನದಿಂದ ಅವನು ಈ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಚಾರಕನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಒಂದು ಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ; ಮತಸ್ಥಾಪಕನಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಒಂದು ಮತವಾಗಕೂಡದೆಂದೇ ಅವನ ಆಶಯ; ಹೀಗೆಂದು ಅವನು ಮಾತೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದನಂತೆ. ಅವನ ಗುರಿ ಮತವಲ್ಲ, ಧರ್ಮ. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದಾರಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಮತಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾಲದ ಮಿತಿ ಉಂಟು. ಧರ್ಮವು ಸನಾತನ. ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಾನು ಆಗಾಗ ಅವತರಿಸುವೆನೆಂದು ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು. ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದೇ ಪರಮಹಂಸನ ಉದ್ದೇಶ. ಅವನು ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಿವೇಕಾನಂದನ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದನು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನರನಾರಾಯಣರು

ಜೊತೆಯಾಗಿ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವರೆಂದು ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ; ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಅರ್ಜುನ ಕೃಷ್ಣರಾದರು. ಇತರ ಮತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಪ್ರಚಾರಕನೊಬ್ಬನು ಇರುವುದು ನಮಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಕ್ರೈಸ್ತನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೆಯಿಂಟ್ ಪಾಲ್ ಪ್ರಚಾರಕನಾದನು. ಈ ಸಖ್ಯದಲ್ಲಿ ನರನು ನಂಬಿಕೆ ಸಾಲದವನಾಗಿ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ; ಗುರುವಿನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ವಿಶ್ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಮೂರು ರೀತಿ ಉಂಟು. ಅರ್ಜುನನು ಅವಿಶ್ವಾಸಿಯಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅವನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಸಾಲದು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಅವಿಶ್ವಾಸಿಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು, ವಿಶ್ವಾಸಿಯಾದನು. ಪಾಲನು ಅವಿಶ್ವಾಸಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಹಗೆಯೇ ಆಗಿದ್ದನು; ಆಮೇಲೆ ಸೇವಕನಾದನು. ಇವನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಾರಾಯಣನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಆರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನೇ ಎಲ್ಲವೂ ಎಂದು ಅರ್ಜುನನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಇದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು 'ಕೃಷ್ಣಾ, ಎಲ್ಲವೂ ನೀನು ಎನ್ನುವುದರ ಭಾವವೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ ತುಂಬ ಹಣ್ಣಿದ್ದ ಒಂದು ನೇರಿಲೆಯ ಮರವನ್ನು ತೋರಿದನು. 'ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಗೆ ಕಾಣುವುದು ಏನು ಹೇಳು' ಎಂದನು. ಅರ್ಜುನನು 'ನೇರಿಳೆಯ ಹಣ್ಣು' ಎಂದನು. ಕೃಷ್ಣನು 'ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ ಹೇಳು' ಎಂದನು. ನಿಟ್ಟಿಸಿದ ನೋಟಕ್ಕೆ ಮರದ ಹಣ್ಣೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಅರ್ಜುನನು ಅರ್ಥವಾಯಿತೆಂದನು. ನಂಬದ ವಿವೇಕಾನಂದನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗುರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೊದಲೇ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೀಣರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಅಚ್ಛೇದ್ಯವಾದ ಪರಮಾಣುವೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದು ಸೌರವ್ಯೂಹದಂತೆ ಮಿಂಚಿನ ಕಣದ ವ್ಯೂಹವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತಿದಾರೆ. ಈ ಕಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೇರೆಯಾದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ ಎನ್ನುತ್ತಿದಾರೆ. ಸೂಜಿಯ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಮುಖವೊಂದು

ದಕ್ಷಿಣದ ಮುಖವೊಂದು ಇರುತ್ತವೆ; ಅದನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ತುಂಡಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಮುಖವೊಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಮುಖವೊಂದು ಇರುತ್ತವೆ; ಅದೂ ಪೂರ್ಣ ಇದೂ ಪೂರ್ಣ. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಂಬದವರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತು ಋಜುವಾಯಿತು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸಹೊರಟವರು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವರು. ದಾರಿ ಬೇರೆ; ಫಲ ಒಂದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದೊರೆತ ಸಿದ್ಧಿ ವಿವೇಕಾನಂದನಿಗೆ ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರಿವರ ಮನೋಧರ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅವರು ನಡೆದ ದಾರಿ ಬೇರೆಯಾಗ ಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು, ನನ್ನದು ಹೊರಗೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ, ನರೇಂದ್ರನದು ಹೊರಗೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿ, ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಾತೆ ಇದಾಳೆಂದು ಹೊರಟು ಗುರು ಅವಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದನು. ದೇವರು ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಥವಾ ಇದಾನೆಯೋ ಎಂಬ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಂದ ಹೊರಟು ಶಿಷ್ಯನು ಅವನು ಇದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದನು. ಗುರುವಿನ ನಿಲುವು ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಅವನ ಚೇತನದಂಥ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣಿರುತ್ತದೆ; ಆತ್ಮವನ್ನು ತುಡುಕುವ ಕೈಯಿರುತ್ತದೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲರ ಕರಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಕರಣಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಚೇತನ ಇತರರು ಕಾಣದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅದು ಇದೆ ಎಂದು ಧೈರ್ಯ ದಿಂದ ಉಸುರುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬಲ್ಲುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಂಥ ಚೇತನ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲಾರದು. ಕುರುಡರ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಇಂಥವನು ಒಂದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ; ಏನುಮಾಡಿದರೆ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದೆಂದು ಅನೇಕವೇಳೆ ಕಾಣದೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರಿವನ್ನು ಪಡೆದ ಅರೆಕುರುಡನು ಕುರುಡಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲನು ಅರಿವಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲನು; ಕುರುಡನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸ ಬಲ್ಲನು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಸಭೆಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡುವಾಗ

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಭಾವನೆಗಳು ಹೇಗಿರುವುವೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಊಹಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಗುರುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಾನು ಪಡೆದಿದ್ದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ಪರಮಹಂಸನ ಅನುಭವ ವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಓಡಿಯಾಡಿ ನೂರಾರು ಸಭೆಗಳ ಮುಂದೆ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಗದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ನೂರು ಜನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದ ಆ ಶಿಷ್ಯನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊರತು ಬಹು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಟ್ಟದ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ನಾವು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಈ ಗುರುವಿಗಿಂತ ಈ ಶಿಷ್ಯನು ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನೂ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು; ತಾನು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿವೇಕಾನಂದನು ತನ್ನ ಮತ್ತು ಗುರುವಿನ ಪರಸ್ಪರ ಶಕ್ತಿ ಸಂಬಂಧಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದಂತೆ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸಾರಿದನು. 'ನಾನು ನೂರಾರು ಸಭೆಗಳ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದೆನ್ನುವು ದೇನಿದೆಯೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ನನಗೆ ಆ ಗುರುವಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದು, ಅವನಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದು; ಕೆಟ್ಟದು ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದು ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಇತರರ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಠಿಣ ವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಗುರು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾದರೂ ಕಾಠಿಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದವನಲ್ಲ' ಎಂದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನೇ ಸಭೆಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದರೆ ತಾನು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳು ವುದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗದಿದ್ದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದನು ಸಾಧಿಸಿದನು.

ಪರಮಹಂಸನ ದೇಹದ ಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿದರೂ ಅವನ ಶಿಷ್ಯರು ಅವನನ್ನು ಮೃತನೆಂದು ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗುರುವಿನ ದೇಹ ಮರೆಯಾದ ವೇಳೆ ಅವರು ದುಃಖಿತರಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬಹು

ಬೇಗ ಧೈರ್ಯವೂ ಬಂದಿತು. ಅವನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನ ಬಾಳುವೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ಇವರಿಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಆ ಜೀವ ಇದೆಯೆನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ಗುರುಪತ್ನಿಯ ಧೀರ ವರ್ತನವೂ ಇವರ ನಂಬಿಕೆಗೆ ನೆರವಾಯಿತು. ಗಂಡನು ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದ ಮೇಲೆ ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿ ವೇಷಭೂಷಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟಳು. ವಿಧವೆಯರ ಜೀವನದ ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ ಬಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯ ಲಿಲ್ಲ, ಅಂಚಿನ ಸೀರೆಯನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದವರು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿ ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಪರಮಹಂಸನು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತನೇ ಎಂದೂ ತಾನು ಸಧವೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದಳು. ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿಗೆ ಪತಿಯೊಡನೆ ದೇಹಸಂಬಂಧ ಆಗಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ ಗಂಡನು ಇರುವಾಗಲೇ ಅನೇಕ ಸಂಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಡಿರು ವಿಧವೆಯರಂತೆ ದಾಂಪತ್ಯದ ಉನ್ನತ ಸೌಖ್ಯ ವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನೂ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ದೇಹದ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಲಿಲ್ಲ; ಆತ್ಮ ದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಗಂಡನ ದೇಹ ಇಲ್ಲದಾಗಲೂ ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿಗೆ ಸಾಧವ್ಯ ಉಳಿಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಓದುಬರಹವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕೇವಲ ಪತಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಸಾಧ್ವಿ ಎಂಥ ಜ್ಞಾನಿಗೂ ದುಃಸಾಧ್ಯವಾದ ಆತ್ಮನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲ ಬಾಳಲ್ಲಿ ತೋರಿದಳು; ಪರಮಹಂಸನ ದೇಹದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಬೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ನಿರ್ಮಲ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿ ದಳು. ಈಕೆ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅನುಚರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಪರಮಹಂಸನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನಿಮಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧಿಸಿರಲಾಗಿ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ನಿಮಗೆ ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೇನು ಎಂದರು. ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿ 'ಗುರುವಿನ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕಾದದ್ದಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಶಿಷ್ಯರು ದುಡಿಯು ತ್ತಿದಾರೆ. ನಾನೂ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವಂತೆ ಭಾವನೆಯ ಲಹರಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದೇನೆ' ಎಂದಳು. ಇದು ಏನು ಎಂದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ವಿವೇಕಾನಂದನು

ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿರುತ್ತ, ಪರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ನನ್ನ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಾಗಿರಲಿ, ಜನರು ನೆರವಾಗಲಿ, ಅವನು ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ವಿಷಯ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿ, ಮಾತು ಚೆನ್ನಾಗಲಿ, ಎಂದು ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಯಾರು? ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನವನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಇಂಥ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ ವಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಕೈಹಿಡಿದು ನಡೆಯಿಸುವುದು ಎಷ್ಟು ನಿಜವೋ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೂ ಅಷ್ಟು ನಿಜವಾದ ಕರ್ಮ. ಏಕೆಂದರೆ, ದೇಹ ಎಷ್ಟು ನಿಜವೋ ಆತ್ಮವೂ ಅಷ್ಟು ನಿಜ ಮನಸ್ಸೂ ಅಷ್ಟು ನಿಜ. ಗೋಡೆ ಎಷ್ಟು ನಿಜವೋ ಗಾಳಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ನಿಜ. ಬಿಸಿಲಿನ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಕೊಟ್ಟು ಆಯಾಸವನ್ನು ಹರಿಸುವಂತೆ, ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಯೂ ಹರಿಸಬಹುದು. ಶಿಷ್ಯವರ್ಗವು ಆಮೇಲೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಠ ಒಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿಯು ಅವರ ಒಳಿ ಒಂದು ನಿಂತಳು. ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಗುರುವಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದು ಈಗ ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಂಧಾಮವನ್ನೈದಿದಳು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬದುಕಿನಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು; ಅದರ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರಿಸ ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಆ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸ್ವರೂಪ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಬೇಕಾದರೆ, ಅವನ ಪತ್ನಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಿ ಎಂಥದೆನ್ನು ವುದನ್ನು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಶಿಷ್ಯರು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೊದಲು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಚೇತನ ಎಂಥ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗಡೆಯಲ್ಲಿ, ಪಂಚವಟಿಗೆ ಹೋಗಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಕೊನೆಗೆ ಹಿತ್ತಲಲ್ಲಿ ಕಸ ಬಳಿಯುತ್ತ ರಸಿಕನೆಂಬೊಬ್ಬ ಅಂತ್ಯಜನಿದ್ದನು. ಅವನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅರ್ಚಕನಾಗಿ ಬಂದದ್ದು ಮೊದಲು, ಸಾಧನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನೀಮಗೆ ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನೋಡುತ್ತಲೇ

ಇದ್ದನು; ಇವನು ಬಹು ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ಜನ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಬಹು ವರ್ಷ ಕೇಳಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಅಷ್ಟು ವರ್ಷ ಇವನ ಪರಿಚಯ ವಿತ್ತು. ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯನೆಂದೂ ದೇವರನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ತನಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ಪೂಜಿಸುವನೆಂದೂ ಅವನು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಯಾವಾಗ ಲಾದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಸಿಕನು ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಮಡಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬರುವಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸು ವನು; ಅಂತ್ಯಜನು ನಿಜ, ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯವನು ನೋಡಿ, ಎನ್ನುವನು. ಕಲಿಕತ್ತೆಯಿಂದ ಜನ ತಂಡ ತಂಡವಾಗಿ ಬಂದು ಗುರುವಿನಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಉದ್ಧಾರವಾದೆವೆಂದು ಸಂತೋಷಚಿತ್ತದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತ ಇರು ವಾಗ ರಸಿಕನಿಗೆ, ನಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅರ್ಚಕನು ಇಂಥ ಮಹಾತ್ಮ ನಾಗಿರುವಾಗ ನಾನೂ ಏಕೆ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬಾರದು, ಇವನನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೊಳ್ಳೋಣ, ಎಂದು ತೋರಿತು. ಅವನು ಕೆಲವು ದಿನ ಸಮಯ ಕಾದು ಒಂದು ದಿನ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಪಂಚವಟಿಯ ವನದಿಂದ ಕೋಣೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇವನನ್ನು ನೋಡಿ ನಿಂತನು; ಏನು ಎಂದು ಕೇಳುವಂತೆ ಇವನನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ರಸಿಕನು ಏನನ್ನೂ ಬೇಡಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. 'ಎಲ್ಲ ಆಗುತ್ತದೆ, ಚಿಂತಿಸಬೇಡ' ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ರಸಿಕನು ಹೋಗಿ ಕಾಲನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ನೆಂದೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೇ ಆದರೂ ರಸಿಕನು ಅಂದಿನಿಂದ ತಾನೂ ಉದ್ಧಾರವಾದೆನೆಂದು ಧೈರ್ಯಗೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ಏನು ನಡೆಯಿತೆಂದು ವಿವರವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಮಹಂಸನು ಮಹಾಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಐದಿದ ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೆ ರಸಿಕನು ಜೀವಂತ ನಾಗಿದ್ದನು; ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಲ ಐದಾರು ದಿವಸ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದು ತೀರಿಕೊಂಡನು. ಕಸ ಬಳಿಯುವವನು ಬರದೇ ಇರಲು ಆಲಯದ ಜನ ಏನಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ಅವನು ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಮಲಗಿರುವನೆನ್ನುವುದೂ ಆಮೇಲೆ ತೀರಿಹೋದನೆನ್ನುವುದೂ ತಿಳಿಯಿತು.

ಅವನ ಕೊನೆಯ ಅನುಭವದ ಕತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟರು. ರಸಿಕನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಬೃಂದಾವನ. ಜೀವ ಹೋಗುತ್ತದೆನ್ನುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಅದರ ಬಳಿ ಮಲಗಿಸಿ ಎಂದನು. ಮನೆಯವರು ಅಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಸಿ ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಂದುಬಿಟ್ಟರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗಿರುತ್ತ ರಸಿಕನು 'ಅಕೋ ಆತನು ಬಂದನು, ಚಾಪೆ ಹಾಕಿ' ಎಂದನು; ಅವನ ಮುಖ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅರಳಿತು; ಬರುವವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾನ ಮಾಡುವಂತೆ ಅವನು ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು; ಜೀವ ಹೋಗಿ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮಲಗಿದನು. ಮನೆಯವರಿಗೆ ಯಾರೂ ಬಂದದ್ದು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಸಿಕನು ಹಿಂದೆ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ ಕಂಡದ್ದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯೆಂದು ಅವರು ಊಹಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಗುರುವಿನ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕೊಂಚವಾದರೂ ಪಡೆದ ಅಂತ್ಯಜ ರಸಿಕನಿಗೆ ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಸಾವನ್ನು ಹೊಗುವುದು ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಗುರುವನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಉಸಿರು ಹೋಗುವುದು ಅವನಿಗೆ ಹಗುರವಾಯಿತು. ಜೀವನ ಮರಣಗಳ ಮಧ್ಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅವನು ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದನು.

ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿಯ ಮತ್ತು ರಸಿಕನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜೀವನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಸಾಮೀಪ್ಯದಿಂದ ಎಂಥ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾಯಿತೆನ್ನುವುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿ ಆಮೇಲೆ ಕೈಕೊಂಡ ಉದ್ಯಮ ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಹಂಸನು ಜೀವಂತನಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಇವರು ಅವರವರ ಓದಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತ ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಗುರುಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನ ಮಹಾಸಮಾಧಿಯ ನಂತರ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ಗುರು ಇವರಿಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಸಂನ್ಯಾಸವೆಂದು ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವರು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಇಷ್ಟವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ತಾವು ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಂತೆ ಇರುತ್ತ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಭಾವ ಮೂಡಿತು. ನರೇಂದ್ರನು ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡಿ ಆ ವರ್ಷದ ಮಾರ್ಗಶಿರ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ವಿರಜಾ ಹೋಮವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ ತಾನು ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರೆಲ್ಲ ಸಂನ್ಯಾಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಕಲಿಕತೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಬಾರಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಮಂಡಲಿ ಒಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮಠ ಎಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಸಂನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನರೇಂದ್ರನು ವಿವೇಕಾನಂದ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು; ರಾಖಾಲನು ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದನಾದನು; ಕಾಳೀಪ್ರಸಾದನು ಅಭೇದಾನಂದನಾದನು; ಉಳಿದ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆನಂದ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿನ ಹತ್ತಿರವೇ ಕುಳಿತು ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡಿದ್ದವನು. ಅವನು ಮಠದಲ್ಲಿ ಗುರುವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಅವನ ಸಹಜವಾದ ಮನೋಧರ್ಮ ಭಕ್ತಿ. ಉಳಿದ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರು ತಮಗೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಸಂನ್ಯಾಸದ ನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಪರಿವ್ರಾಜಕರಾಗಿ ದೇಶಪರ್ಯಟನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಎಲ್ಲರ ಮಾತನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಮುಖಂಡ ನಾದ ವಿವೇಕಾನಂದನ ವಿಷಯವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಭರತವರ್ಷದ ಸಮಗ್ರ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದನಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಆರ್ಯಾವರ್ತದ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಯಾವ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಇಳಿದಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಂಡಿತು. ತನ್ನ ಪರ್ಯಟನದ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕರುಣೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಊರು ಊರಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಆತಿಥ್ಯದಿಂದ ದೇಹಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಇವನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇವನು ರೈಲಿ ನಿಂದ ಇಳಿದಾಗ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಇವನ ಬಳಿಗೆ ಒಂದು 'ತಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಿರೆಂದು ನನಗೆ ಸ್ವಪ್ನವಾಯಿತು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸ

ಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿದೆ, ನಾನು ತಂದಿರುವ ಉಪಹಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಕರೆದನು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಸಹಜವಾಗಿ ವರ್ಚಸ್ವಿ. ನೋಡಿದೊಡನೆ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೂ ಇವನು ಯಾರೋ ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ತೋರುವಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಆಕಾರದ ಮತ್ತು ನಡೆ ನುಡಿಯ ಧೀರವ್ಯಕ್ತಿ. ಆದರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಇವನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ ನೆಂದರೆ ಇದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಕೆಲಸವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಕಂಡಿತು. ವಿವೇಕಾನಂದನನ್ನು ಹೋದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜನರ ಪ್ರಮುಖರೂ ರಾಜರೂ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದ ಕಂಡರು. ಅವನು ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದನು; ಬೆಳಗಾಂವೆ ಯಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದನು; ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು ದಿವಂಗತ ಶ್ರೀ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರವರ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ ಯವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸನ ಶಿಷ್ಯಮಂಡಲಿಯೊಂದು ಅವನ ಜೀವನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸು ತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಇವನಿಂದ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದ ಚಿಕಾಗೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಕದ ಮತಗಳ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂಬ ಒಂದು ಸಭೆ ಸೇರಿಯುವುದೆಂದು ಸುದ್ದಿ ಹುಟ್ಟಿತು; ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳುವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ಆಹ್ವಾನ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಭರತವರ್ಷದ ಪರವಾಗಿ ಯಾರು ಹೋಗಬೇಕು? ಆಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ, ಮೇಡಮ್ ಬ್ಲವಾಟ್ಸ್ಕಿ ಕರ್ನಲ್ ಆಲ್ಕಾಟರವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಥಿಯಸಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜ, ಇವು ಇಂಥ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು. ಇವರಿಗಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲ; ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಬಹುದೆಂಬ ದಾರ್ಢ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸಮಾಜವು ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪರಿಷ್ಕೃತ ರೂಪ; ಥಿಯಸಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯು ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಿಂದ ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಲಸಿದ ಬೆರಕೆಯ ಧರ್ಮ. ಇವರು ಯಾರು ಹೋದರೂ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಹೋದರು ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಆಗ ವಿವೇಕಾನಂದನು ಈ

ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನೆಂದು ಅನೇಕರಿಗೆ ತೋರಿತು; ವಿವೇಕಾನಂದನೂ ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪಿದನು. ಪ್ರಮುಖರು ಸೇರಿ ಅವನಿಗೆ ಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರಿಗೆ ನೆರವಾದರೆನ್ನುವುದು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಮಂದಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ. ಎಲ್ಲರ ಆಸೆ ಆಶ್ವಾಸನದ ಹೊರೆಯಿಂದ ಗೌರವಿತನಾಗಿ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲೆ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು.

ಇದಾಗಿ ಈಗ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷದ ಮೇಲಾಗಿದೆ; ಈ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ಬಹಳ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಭರತವರ್ಷದ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತೆನ್ನುವುದು ಈಗಣ ನಮಗೆ ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟ. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತಗಳುಂಟೆಂದು ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ಜನರು ಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಈ ಮತಗಳು ಅನಾಗರಿಕ ಮತ್ತು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಮತಗಳೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಭರತವರ್ಷದ ಉಪಾಸಕರು ಬರಿಯ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವವರು, ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವರು, ಮುಳ್ಳಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗುವವರು, ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವರು ಎಂದು ಒಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಜಗನ್ನಾಥ ಪುರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಖ್ಯ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರು ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವರು ಎನ್ನುವುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂವತ್ತು ಕೋಟಿಯ ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಇಂಥ ಅವಗಡದ ಮತ ದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ ಮಂಡಲಿಗಳು ಉತ್ಸಾಹದ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಮಿತಿಗಳ ಅಭಿ ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ತಾನೇ ಉದ್ಧಾರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಸಮಾಜ; ಆದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಮಾಲ್ಮೆ ಯನ್ನು ತೋರಿದ ಈ ಸಮಾಜ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆಯೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅತೃಪ್ತಿ. ಕೇಶವಚಂದ್ರನು ಮೂರು ಪಾಲು ಕ್ರೀಸ್ತನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನೆಂದು ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವನೂ ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದಿದ್ದನು; ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಮೊದಲು ತೀರಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಭರತವರ್ಷ ಅಸ್ವತಂತ್ರ

ವಾದ ಒಂದು ದೇಶ; ನೂರಾರು ವರ್ಷದ ಕಾಲ ಹೆರವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಬಾಳನ್ನು ಹೊರೆದಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭರತವರ್ಷದ ಜನರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸೋತವರು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದವರು ಎನ್ನುವುದೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನಾಂಗಗಳ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರಂತೆ ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಇಬ್ಬರು ಭರತವರ್ಷದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಗೌರವವಾದ ಭಾವವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮಿಕ್ಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಜನಾಂಗ ಈಗಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಂತೂ ಕೀಳುತರದ್ದು ಎಂದು ಎಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಕಾಗೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದು ಸರ್ವ ಮತಗಳ ಪರಿಷತ್ತಾದಕಾರಣ ವಿವೇಕಾನಂದನಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಗಣ್ಯವಾದ ಮತಗಳ ಪರಿಷತ್ತು ಎಂದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೂ ಮತದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತೇ ಎಂದೇ ನಾವು ಸಂದೇಹಪಡಬೇಕು.

ಚಿಕಾಗೋ ನಗರದ ಈ ಸರ್ವ ಮತಗಳ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದನು ಸಾಧಿಸಿದ ಜಯ ಎಂಥದೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ಯಾರೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಹೇಳ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರುತಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ವರುಷದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನೂ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರುಷದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ಕಂಡಿದ್ದರು; ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿದ್ದವರು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಮಾಡಿದಂತೆ ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ; ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸಾರವೆಂದು ಅರವಗೆ ಅಪರಿಚಿತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಮೋಘವಾದ ರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ದಾರಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದನು. ವಿಷಯ ರೀತಿ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಸಭೆ ಚಮತ್ಕೃತವಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಮತಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಮಹಿಳೆಯರೇ ಮಹನೀಯರೇ, ಮಹಿಳೆಯರೇ ಮಿತ್ರರೇ, ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಸಭೆಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಈ ತರುಣ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಎದ್ದು 'ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದ ನನ್ನ ಸಹೋದರ ಸಹೋದರೀಯರೇ' ಎಂದು ಭಾಷಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಸುಬೋಧನೆಯ ಈ ಅಪೂರ್ವ

ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೇ ಸಭೆ ಆನಂದದಿಂದ ಕರತಾಡನ ಮಾಡಿ ಉದ್ಘೋಷಿಸಿತು. ಅಂದಿನ ಅರ್ಧ ತಾಸಿನ ಭಾಷಣದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಜನವೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಉದಾತ್ತ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಾರುಕೊಟ್ಟಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ದಿನ ನಡೆದ ಸಭೆಯುಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸರತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿವೇಕಾನಂದನ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಜನರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈತನು ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಜನರು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಜನರು ಎದ್ದು ಅತ್ತ ಇತ್ತ ಹೋಗುವರು; ವಿವೇಕಾನಂದನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆಂದರೆ, ಬೇಗನೆ ಬಂದು ಸಭಾಮಂದಿರವನ್ನು ತುಂಬುವರು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ಜನರನ್ನು ಸಭೆಯುಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದನು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾರಿದನು, ಸಭೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡನು; ವಾಗ್ಮಿತೆಯಿಂದ ಮಂದಿಯನ್ನು ಮರುಳುಮಾಡಿದನು, ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆದನು; ಇವನನ್ನು ಪಡೆದ ಧರ್ಮ ಇವನನ್ನು ಪಡೆದ ದೇಶ ವಿಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲ ಕ್ಷುದ್ರವಲ್ಲ ಅಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲ, ನಾವು ಕಂಡಿರುವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವನ ಜನ ಕಂಡಿದೆ, ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಮನಗಾಣಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಾಂಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉನ್ನತವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಬಹುಕಾಲ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಭರತಮಾತೆ ಮಗನ ವಿಜಯುವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದಳು; ಅವಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಇತಿಹಾಸ ಅಂದು ಮೊದಲಾಯಿತು; ಇವಳು ರಾಣಿ ಎಂದು ಲೋಕ ಅವಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಇಟ್ಟಿತು.

ಇದಾದಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿ ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಹೋಗಿ ನೂರಾರು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಚಿಕಾಗೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿದನು; ಆಮೇಲೆ ಭರತಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪದ ಕೊಲಂಬೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹಡಗಿನಿಂದ ಇಳಿದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಊರು ಊರಿನಲ್ಲೂ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ನೆರೆದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಬಹುದು, ಅವರಿಂದ ಭರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆಗಬೇಕಾದ ಸಹಾಯವೇನು, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮಹಿಮೆ ಎಂಥದು, ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದ ಕೊರತೆಗಳೇನು, ಈ ಜನಾಂಗ ಬದುಕುವ ದಾರಿ ಯಾವುದು, ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉಪದೇಶಮಾಡಿ ಜನತೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದನು. ಮಾತೆಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ವಿಜಯಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ದೇಶ ಕೊಂಡಾಡಿ ಪೂಜಿಸಿತು. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಆಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದನು, ಮತ್ತೆ ಅಮೆರಿಕಾಕ್ಕೆ ಹೋದನು; ಅಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು, ಮಠಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು; ಅಭಿಮಾನಿ ಧನಿಕರಿಂದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಸೇವೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿದನು. ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಪ್ರಪಂಚದ ಬಾಳುವೆಯೆಲ್ಲ ಒಂದು, ಇನ್ನುಮೇಲಣ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಪರಸ್ಪರ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಬದುಕಬಹುದು, ವಿಶ್ವ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದನು; ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹರಡಿದನು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಪಂಥದ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಕಲಿಕತೆಯ ಬಳಿ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಠವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಈ ಸಂದೇಶ ಈಗಲೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು.

ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣವನ್ನು ಕಂಡು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮರ್ಯಾದೆ ತೋರಿತು ಎನ್ನುವುದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ತಲೆದೋರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೆಲವು ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಆ ಗುಣದ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ದೇವರೆದುರಿಗೆ 'ನಾನು ಪಾಪಿ, ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸು'

ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ತತ್ತ್ವ. ಮನುಷ್ಯನು ದೇವರ ಮುಂದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕ; ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಎನ್ನುವುದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮತಸ್ಥಾಪಕರೂ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊ ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಈ ನಿಲುವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊರತು ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ತಪ್ಪನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ದೆಂಬ ಭಾವ ಒಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ವಿವೇಕಾನಂದನು ಈ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮತ್ತು ಇದರ ಅತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇಸರಪಟ್ಟಿದ್ದ ಜನಕ್ಕೆ 'ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮದ ಒಂದು ಅಂಶ, ಜೀವವು ಸ್ವರೂಪತಃ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ವಸ್ತು, ಅದು ಪಾಪದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನಡೆಯ ಬಹುದು, ಅಷ್ಟರಿಂದ ಅದು ಪಾಪಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಪಾಪ ಅಂಟು ವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು; ನೀವು ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲ, ಅಮೃತದ ಪುತ್ರರು, ಆನಂದರೂಪನ ಪ್ರತಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದನು. ನನಗೆ ಹುಚ್ಚೋ ಎಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದವನಿಗೆ ನೀನು ಭಕ್ತನು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಬಾತುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ತಾನು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಖಿನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಗೆ ನೀನು ಹಂಸವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ, ವಿವೇಕಾನಂದನು ಆಶಾಜನಕವಾದ ಈ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕವಿದಿದ್ದ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದನು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಮೂಲ ಎಂದು ಗುರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಮಿ ಆ ಜನರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಒಂದು ತಾಯಿ ಹುಲಿ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಕುರಿಹಿಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕಾಯುವವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಪೆಟ್ಟುತಿಂದು ಜೀವ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಜೀವವನ್ನು ಬಿಡುವ ಮೊದಲು ಆ ಹಿಂಡಿನ ಮಧ್ಯೆ ಅದು ಮರಿ ಹಾಕಿತು. ಕುರಿ ಕಾಯುವವರು ಆ ಮರಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಕುರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕುರಿಯಂತೆ ಸಾಕಿದರು. ಆ ಹುಲಿಯ ಮರಿ ಕೂಡ ಕುರಿಗಳಂತೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಕುರಿಗಳೊಡನೆ ಓಡಾಡುತ್ತ ತಾನು ಒಂದು ಕುರಿಯೆಂದೇ ತಿಳಿದು

ಬೆಳೆಯಿತು. ಒಂದು ಸಲ ಇನ್ನೊಂದು ಹುಲಿ ಕುರಿಹಿಂಡಿನ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಕುರಿಗಳೆಲ್ಲ ಚದರಿಹೋದವು. ಈ ಹುಲಿಯ ಮರಿ ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರಲು ದೊಡ್ಡ ಹುಲಿ ಇದನ್ನು ಕರೆದು, 'ಅಯ್ಯಾ, ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಂದೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿತು. ಮರಿಗೆ ಅದು ತಿಳಿಯದು. 'ನೀನು ಕುರಿಯಲ್ಲವೆನ್ನು ವುದನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲೆಯಾ?' 'ನಾನು ಮತ್ತೇನು.' ಹುಲಿ ಅದನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಹೊಳೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು 'ಇಣಿಕಿ ನೋಡು, ನೀನು ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿ' ಎಂದಿತು. ಮರಿ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿತು. ತಾನು ಹುಲಿಯಂತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಹುಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಆಗ 'ನೀನು ಕುರಿಯಲ್ಲ, ನನ್ನಂತೆ ಒಂದು ಹುಲಿ, ಹುಲಿಯಂತೆ ಬಾಳು' ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ನಾನು ಪಾಪಿ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯನೂ, ನಾನು ದುರ್ಬಲನು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಕುರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆದ ಹುಲಿಯಂತೆ; ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹಾಗೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಅವರು ಪಾಪಿಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ದುರ್ಬಲರೂ ಅಲ್ಲ; ಅಮೃತದ ಪುತ್ರರು, ಆನಂದಮೂರ್ತಿಗಳು.

ವಿವೇಕಾನಂದನ ಈ ಸಂದೇಶ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮನುಜಕುಲದ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಒಂದು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿತು. ಅವನು ಹೇಳಿದ ವಿಷಯ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಕ್ಕಾದರೂ ತೀರ ಹೊಸದಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕವಿಗಳ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿಚಾರವಂತರ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸೂತ್ರ ಆಗಾಗ ತಲೆದೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಆ ಮೊದಲೇ ಅವರ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದ ಗೀತೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪಾಠದಿಂದ ಆ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಬರಿಯ ಪುಸ್ತಕದ ಮಾತಾಗದೆ ಜೀವನದ ಸೂತ್ರವಾಗಿ ಒಂದು ಜೀವಂತ ಸಂದೇಶವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದನಲ್ಲಿ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಕ್ರಿಸ್ತನು ದೇವರನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದನು, ತಾನು ದೇವರ ಮಗನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡನು; ಎಲ್ಲರೂ ದೇವರನ್ನು ತಂದೆಯನ್ನು ಎಣಿಸಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು; ಎಲ್ಲ ಜೀವವನ್ನೂ ತನ್ನಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಸರಿಯಾದ ಬಾಳು ಎಂದು ಸಾರಿದನು. ಈ

ಉಪದೇಶದ ತಳಹದಿಯಾದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅವನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ; ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಬರೆದಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜನದ ಮನಸ್ಸು ಕೆಲವು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತ್ತು; ಅವನು ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವುಗಳ ಪಟದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದನು. ಕ್ರೀಸ್ತನ ಮತವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವೆವೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಆ ಪಟ ಈಗ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಪದೇಶವನ್ನು ಎತ್ತಿದರೆ ಅದು ಸಮಗ್ರವಾದ ಒಂದು ಧರ್ಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವರು ತಂದೆ; ಕ್ರೀಸ್ತನು ಮಗನು; ತಾಯಿ ಯೆಲ್ಲಿ? ಕ್ರೀಸ್ತನು ದೇವರನ್ನು ತಂದೆ ಎಂದು ಕರೆದನು; ತಾನು ದೇವರ ಮಗನೆಂದನು; ಉಳಿದ ಜನಕ್ಕೂ ದೇವರನ್ನು ತಂದೆಯೆನ್ನಿ ಎಂದನು; ನೀವೂ ದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ? ತಾನು ಮಾತ್ರ ದೇವರ ಮಗನು, ಉಳಿದವರು ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆ? ಇದು ಕ್ರೀಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಲೋಪವಲ್ಲ. ಅವನ ಉಪದೇಶದ ಬರೆದಿರುವಷ್ಟರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವಷ್ಟನ್ನು ಅವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿವಿಕ್ತವಾದ ಸಮಗ್ರ ವಾದ ಒಂದು ಧರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳುವವರ ಒಂದು ಲೋಪ. ಸಂಗೀತ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಗದ ದಾರಿಯನ್ನು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಆ ರಾಗ ಆ ಏಳು ಸ್ವರ ಮಾತ್ರದ ಸಮುಚ್ಚಯ ವಲ್ಲ; ಆ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅಂತರ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರು ವುದಿಲ್ಲ. ಕ್ರೀಸ್ತನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಮಾತಿನೊಂದಿಗೆ ಅದರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ನಾವು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ನೀನೊಬ್ಬನೇ ದೇವರ ಮಗನೇ, ಇಲ್ಲವೆ ನಾವೂ ಅವನ ಮಕ್ಕಳೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನವರೇಣ್ಯನು ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದನೇನು? ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರು ನೀನು ದೇವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಆಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಆ ಕಾರುಣ್ಯಮೂರ್ತಿ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದನೇನು? ನೀನೂ ದೇವರ ಮಗು, ಅವನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರುವುದು ಅಣ್ಣನಾದ ನನಗಿರಲಿ, ಹಸುಳೆಯಾದ ನೀನು ಅವನ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊ, ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವರು ತಂದೆಯಾಗಿ ನಾವು ಮಕ್ಕಳಾದರೆ ತಾಯಿ ಯೆಲ್ಲಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದರೆ, ತಂದೆಯೂ ಅವನೆ, ತಾಯಿಯೂ ಅವನೆ ಎಂದು

ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಭಾವನೆ ಮಾನವ ವರ್ಗದ ಒಟ್ಟು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾಗುವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಕ್ಕಾದರೂ ಅದೇ ತಳಹದಿ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತಗ್ರಂಥ ಒಬ್ಬನ ಚರಿತೆ, ನಾಲ್ವರು ಬರೆದದ್ದು; ಅದರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿಡಲಿಲ್ಲ. ವೇದಾಂತ ಮತಗ್ರಂಥ ಸಾವಿರ ಜನದ ಚರಿತೆ, ಸಾವಿರ ಜನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದರಿಂದ ವೇದಾಂತ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದು, ಅದರ ಸಹಜ ವಾದ ಭಾಗವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿವೇಕಾನಂದನ ಸಂದೇಶ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಅಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗಿ ಉಪಾದೇಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು. ವೇದಾಂತದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತನ ಮೂರುತಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ಮೊದಲು ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆಯಿತು.

ವಿವೇಕಾನಂದನ ಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಕಂಡ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣ ಇದು. ಉಳಿದ ಮತಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು, ನಮ್ಮ ದೇವರು ಹೀಗೆ, ನಮ್ಮ ಮತ ಹೀಗೆ, ಎಂದು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಭಾವನೆ ಯನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿರಲು, ವಿವೇಕಾನಂದನು ನಾನು ಹೇಳುವುದು ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು, ನಾನು ಸಾರುವ ಧರ್ಮ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ, ನಮ್ಮ ಮತ ಮಾನವಕುಲವೆಲ್ಲದರ ಮತ ಎಂದು ಉದ್ಘೋಷಿ ಸಿದನು. ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಯುಗವೇ ಆರಂಭ ವಾಯಿತು. ಈ ಮೊದಲೇ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಿಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಗೀರ್ವಾಣಭಾಷಾಪ್ರೇಮಿ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ ಮಹಾಶಯನು ಪರಮ ಹಂಸನನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದನು. ವಿವೇಕಾ ನಂದನ ಸಂದೇಶದಿಂದ ಆ ಹೆಸರು ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಲು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರನು ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನದ ಸಂಗತಿ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನ ಸೂಕ್ತಿಗಳ ಒಂದು ಗುಚ್ಛವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು

ಪರಮಹಂಸನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಸೂಕ್ತಿಮಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಆ ಗ್ರಂಥವು ಈಗಲೂ ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸಲವತ್ತು ವರುಷ ಆದಮೇಲೆ ಈಚೀಚೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದ ಮಹಾಕವಿ ರೋಮೇನ್ ರೋಲಾನ್ ಎಂಬ ಮಹನೀಯನು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಂದ ಪರಮಹಂಸನ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನ ಚರಿತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಪಟ್ಟು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಷ್ಯರ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ವಿವೇಕಾನಂದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಇವರು ಸಾರಿದ ವಿಶ್ವಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವವನ್ನೂ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಈ ಪುಸ್ತಕ ಇಂಗ್ಲೀಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ರೋಮೇನ್ ರೋಲಾನ್ ಕವಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನನುಭವಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅಂಶಪುರುಷನೆಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ; ವಿವೇಕಾನಂದನನ್ನು ಆ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾರಿ ತನ್ನ ಜನರಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತಂದ ವೀರ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಆ ಗುರು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಈ ಶಿಷ್ಯನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಧರ್ಮವೂ ತತ್ವವೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇಂದು ಬೇಕಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಮನುಜಕುಲವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿಸುವ ವಿಶ್ವಸಮ್ಮತವಾದ ಧರ್ಮತತ್ವಗಳೆಂದು ಮುಕ್ತಕಂಠನಾಗಿ ಹೇಳಿದಾನೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಠಗಳು ಈಗ ನೂರಾರು ಆಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನ ಸನಾತನವಾದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನವಯುಗದ ಬಾಳುವೆಗೆ ಬೇಕಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದಾರೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಲವತ್ತು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ ಅಂಥ ಧೀಮಂತನು ಕೊಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಈಗ ರೋಮೇನ್ ರೋಲಾನನಂಥ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಿಯಾದ ಕವಿಪುಂಗವನು ಅನುಮೋದಿಸಿ ನುಡಿದಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನ ಉಪದೇಶಗಳಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿರುವ ಉಪಕಾರ ಬಹಳವಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ಭಾರತವರ್ಷವು ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ತನಗಾಗಿಯೂ ಲೋಕಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಆಸೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭರತವರ್ಷವನ್ನು ಕುರಿತ ಭಾಗ ಬಹು ಹಿರಿಯದು. ನಮ್ಮ ಜನ ಸಹಜವಾಗಿ ಮತಕ್ಕೆ ಬಹು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವವರು. ಹೀಗೆ ಬೆಲೆಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಅತಿಯಿಂದ ದೇಶದ ಮನಸ್ಸು ಛಿದ್ರಛಿದ್ರವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅದ್ವೈತ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದ್ವೈತಗಳ ವಾದ; ಹರಿಹರರ ಭೇದದ ಮತ್ತು ಉನ್ನತಿಗಳ ವಾದ; ಆಸ್ತಿಕ ನಾಸ್ತಿಕ ದರ್ಶನಗಳ ವಾದ; ಹೀಗೆ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮತಿಗಿಂತಲೂ ವಾದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. 'ಏಕಂ ಸದ್ವಿಪ್ರಾಃ ಬಹುಧಾ ವದಂತಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಉಪನಿಷತ್ತು ನಮಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ಜನ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶದ ಫಲವಾಗಿ ಇದು ಕೊನೆಗಾಣಬೇಕು. ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ, ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ, ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ, ಇದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮತಗಳೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಬಂದು ದೇಶದ ಮಕ್ಕಳು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹಗೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದಾರೆ. ಮತ ಬೇರೆಯಾಗುವುದು ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಭಾರತವರ್ಷದ ಮಕ್ಕಳು ಕಲಿಯುವುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಇದೂ ನಮಗೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬಾಳಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೇನೆ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಯಿತು. ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವನು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು, ತಾನು ಉದ್ಧಾರದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜನದ ಸೇವೆಗೆ ಸೊಂಟ ಕಟ್ಟಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮದುವೆಯೆಂದು ಸಮಾಜ ಗುರುತಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷ ಸಂಬಂಧ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮರೆತಿತ್ತು. ಮದುವೆಯಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಾರ್ಧಕ್ಯದವರೆಗೆ ಭೋಗವೂ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ ಸಂತಾನವೂ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಬಾಳಿನಿಂದ ತೋರಿಸಿದಾನೆ. ಈ ಧ್ಯೇಯ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದೆ. ಜಾತಿಭೇದ ಕುಲಭೇದಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿಶ್ವಾಸದೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿ ನಡೆದು

ಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನ ಮರೆತಿದೆ. ನೇಮನಿಷ್ಠೆಗಳು ಕೆಲವು ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಅವಶ್ಯಕ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಇರಬಹುದೆಂದು ಈತನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ನಾವು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಸೂತ್ರ ವಿಶ್ವ ಸೌಹಾರ್ದ. ಈ ಮೂಲಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗೌಣವಾದ ಇತರ ಸೂತ್ರಗಳು ಅಸ್ತಬಂದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ನಿಸ್ತೇಜವಾದ ದುರ್ಬಲವಾದ ಪಿಂಡರೂ ಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಅದು ಮೂಲಸೂತ್ರ ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ; ಗೌಣವಾದ ಸೂತ್ರ ಗಳನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭರತವರ್ಷ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಪಂಚದ ದೇಶಗಳ ಮುಂದೆ ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಉಪದೇಶಗಳಿಂದ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತಗಳನ್ನು ಒಳ ಗೊಂಡು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವಾಗುವ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಗುರಿ ಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ರಷ್ಯದಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅತಿಯಾದ ಮತದಿಂದ ಒದಗಿದ ದುರ್ದಶೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ನಮಗೆ ಮತ ಬೇಡವೆಂದು ಅದನ್ನು ತೊರೆದಿವೆ. ಗಂಡನ ಕೆಟ್ಟತನದಿಂದ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದ ಹೆಂಗಸು ಮಗು ವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಂತೆ ಈ ಜನರು ದೇವರನ್ನು ಒಲ್ಲೆವೆನ್ನು ತ್ತಿದಾರೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ಕಷ್ಟ ಒದಗುವುದೋ ಅದು ಧರ್ಮವಲ್ಲ; ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣದ ಸಾಧನ. ಜೀವ ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳುವ ದೇವರು ದೇವರಲ್ಲ; ಅವನನ್ನು ಬೇಡವೆನ್ನುವುದು ತಪ್ಪೂ ಅಲ್ಲ. ಕೆಟ್ಟ ವಸ್ತುವೆಂದು ದೇವರನ್ನು ತೊರೆದು ಜನತೆಯ ಮಂಗಳಕ್ಕೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಯಾವುದನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ಧರ್ಮ, ಅದೇ ದೇವರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಪಂಚ ಈಗ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳಕಾರಕವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಧರ್ಮ, ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ತತ್ವವೇ ದೈವ, ಎನ್ನು

ವುದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶದ ಸಾರ. ಧರ್ಮ ಬೇಕು ದೇವರು ಬೇಕು ಎನ್ನುವರಾದರೂ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಯಾವುದು ದೇವರು ಎಂದರೆ ಏನು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಮಾಧಾನ ದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವುದೂ ಈ ಉಪದೇಶದ ಸಾರಾಂಶ. ಪರಮಹಂಸನ ಉದಾರವಾದ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಸಮಾಜದ ಜೀವನವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಒಂದು ರಾಮರಾಜ್ಯವಾಗುವುದು. ವಿಚಾರದ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜಗಳವೆನ್ನುವುದು ಸಲ್ಲದು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯರು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿದ್ದಿ ನಡೆಸುವುದಾದರೆ ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಗಳ ಜಗಳ ಬೇಡ, ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿವಂತರ ಆಸ್ತಿಯಿಲ್ಲದವರ ಜಗಳ ಬೇಡ, ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರಿಯ ಜನ ಬಿಳಿಯ ಜನದ ಜಗಳ ಬೇಡ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಕಲಹವೂ ಬೇಡ. ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಆಲೋಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅವಾಂತರಪರಂಪರೆ ಯಾವುದೂ ಬೇಡ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಾಯಕರು ಮುಸಲೀನಿಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಮಹಾತ್ಮರಾಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಗ್ರಹಿಸಿದವನಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೆಂದು ಕಾಣುವ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡು ವುದು ಸುಲಭವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ವಿಶ್ವಸೌಹಾರ್ದ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಮಾನವ ಜೀವನ ದೇವರನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಕಂಡ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನದಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣು ತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಡಬೇಕು; ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸೂತ್ರವಿಲ್ಲ; ಇದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವುದಾದರೆ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕಾಣು ವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿ ಅನುಭವಿಸಿ ಪರರ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವೈತದಲ್ಲಿರಲು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಪರಮಹಂಸನನ್ನು ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ಮಂಡಲಿ ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿತು; ದೇವರ ಒಂದು ಅವತಾರವೆಂದು

ಗಣಿಸಿತು. ಹಿಂದೂ ಮತದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವವೇನೂ ಹೊಸತಲ್ಲ. ದೇವರು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನಾಗಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಮತ ಆ ತತ್ವವನ್ನು ಕ್ರೀಸ್ತನಿಗೆ ಹೊರತು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವರಿರುವನೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಬೇಡವೆಂದ ಬುದ್ಧಗುರುವನ್ನೇ ಅವನ ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿ ದೇವರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿತು. ಉಳಿದ ಮತಗಳು ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನಾಗುವ ನೆಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದೇವರಾಗುವ ದೆಂದರೆ ಬಹು ಮಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಮೇನ್ ರೋಲಾನರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂದು ತಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆದರೆ ಆತನು ಅಪೂರ್ವವೂ ಅಸಾಧಾರಣವೂ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹಾ ಪುರುಷನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಕಾಲ ದೇಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಸೋಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಮ್ಮ ಕ್ರೀಸ್ತನ ಅನುಜನು ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಹಂಸನ ಅನುಯಾಯಿ ಗಳಿಗೂ ಇತರರಿಗೂ ಇದು ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲೇ ಅವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದ್ವೈತಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾನಂದನು ಗುರುವಿನ ಪಟವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲು ವಿವೇಕಾನಂದನು ಕೋಪಮಾಡಿ ಇದು ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತು ಎಸೆದನಂತೆ. ಆಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಅತ್ತು ಪಟವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪೂಜೆಗೆ ತಂದಿರಿಸಿ ದನು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ದೇವರು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯಾವುದನ್ನು, ಅವತಾರ ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾವವೇನು, ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ರಾಮನಾಗಲಿ ಕೃಷ್ಣನಾಗಲಿ ದೇವರ ಅವತಾರ ಎಂದಾಗ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಅಖಂಡ ಚಿದ್ವಸ್ತು ಒಂದು ಮೈ ಆಯಿತೆಂದು ಯಾರದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಅವತಾರ ಗಳಲ್ಲೂ ಜನ್ಮವೆಲ್ಲ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮ ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದ ಪರಶುರಾಮನೂ ಇದಾನೆ. ಪ್ರಪಂಚ

ವನ್ನು ಆಳುವ ದೈವೀಶಕ್ತಿ ಯಾವ ಮಹಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದರೂ ಅದು ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅವತಾರವೆಂದು ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಕ್ರಿಸ್ತನು ಹೇಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವರ ಮಗನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ದೇವರ ಅಂಶವಾದರೂ ಇಂಥ ಮಹಾಪುರುಷನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವರ ಅಂಶ. ಕಾವೇರಿಯ ಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ನೀರಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಒಂದೇ ಆಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಹೊಳೆ ಮಡುವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ನೀರು ಉಳಿದ ಕಡೆಗಿಂತ ಆಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ತಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಶಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಜೀವಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತದೆ. ಹೊಳೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾವೇರಿ ಎನ್ನುವ ಜನ ಇದನ್ನು ಮಡು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಅವತಾರ ಪುರುಷನು ನದಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಈ ಮಡುವಿನಂತೆ. ಅವತಾರವೆಂದರೆ ಏನು ಎಂದು ಮಾತು ಬಂದಾಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದು ಬಹುರೀತಿಯಿಂದ ವಿವರಿಸಿದನು. ಅನಂತನಾದ ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನಾಗುವುದುಂಟೆ ಎಂದರೆ ದೇವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದನು; ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ದೇವರೆನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ, ಗಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿದೆನೆನ್ನುವನು ಅದರ ಮೂಲದಿಂದ ಗಂಗಾ ಸಾಗರದವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ, ಅದರ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಗಂಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿದನೆಂದೇ ಹೇಳುವರು, ಎಂದನು. ಪರಮಹಂಸನನ್ನು ಅವನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅವತಾರ ಎನ್ನುವುದು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ. ರೋಮೇನ್ ರೋಲಾನರಾದರೂ ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾರರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದೇವರಿಗೆ ಅವತಾರ ಎನ್ನುವುದು ರಾಗಕ್ಕೆ ಅವರೋಹಣದಂತೆ. ರಾಗ ಆರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಲ್ಲ, ಅವರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಕಡಮೆಯಲ್ಲ. ದೈವೀಶಕ್ತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಚೇತನವನ್ನು ಒಬ್ಬರು ಅವತಾರವೆನ್ನಬಹುದು, ಒಬ್ಬರು ಕಾರಣಪುರುಷನೆನ್ನಬಹುದು, ಒಬ್ಬರು ಮಹಾಪುರುಷನೆನ್ನಬಹುದು, ಒಬ್ಬರು ಮಹನೀಯನೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತು ಬೇರೆಯಾಯಿತು ಹೊರತು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ.

ಪರಮಹಂಸನು ತೀರಿಹೋದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ, ವಿವೇಕಾನಂದನು ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇತರ ಪಂಥಗಳ ಹಲಕೆಲವು ಜನರು ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಅವನು ಓದುಬರಹವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಇವರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಕೊರತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಓದಿಗೆ ಅವನು ಋಣಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಓದಿನಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಇವನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ಮಾತು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಕೊಚ್ಚೆಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೆನ್ನುವುದು ಪರಪಂಥಿಗಳು ಸೂಚಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೊರತೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಜನರ ನಯವಂತ ನಾಗರಿಕರು ಕೊಚ್ಚೆ ಎಂಬುದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಚ್ಚೆ ಎನ್ನುವ ಮಂದಿ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ನಯವಂತರು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಮಾತು ಅರ್ಧ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂತೆಗೆಯಬಹುದು; ಆದರೆ ಇದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೊಚ್ಚೆ ಎನ್ನುವವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಲದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ; ನಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತು ನಾಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದನ್ನು ಅವನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದನು; ಮೈಯ ವಿಷಯ ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಒಂದರ್ಥದ ಮಾತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದನೆಂದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಅವನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅವನ ನಿಲುವಿನಿಂದ; ನಮ್ಮ ನಿಲುವಿಗೆ ಮಾತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆಗದವರು ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮೂರನೆಯ ಕುಂದು, ಅವನು ಮದುವೆಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಬಾಳಿಸಲಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರಂತೆ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಶಿಷ್ಯರು ಅವನು ದಿವ್ಯಪುರುಷನೆಂದೂ ಹೆಂಡತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅರಿತಿದ್ದನೆಂದೂ ನಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿಯಾಗಿರಲು ಶಕ್ತಿಯೂ ಮನಸ್ಸೂ ಉಳ್ಳವಳಾದದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಮದುವೆಯಾದನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹೇಗಾದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲು ತಾನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆಂದು ಅವನು ಪತ್ನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದುಂಟು. ನೀನು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಆಕೆ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು

ಬಾಳಿಸಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಳ ಸಮ್ಮತಿಯಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಾವು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಸನಾತನಧರ್ಮವು ದಾಂಪತ್ಯವೆಂದೇ ಗಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಂಡತಿ ಎಣಿಸದ ಕುಂದನ್ನು ಹೆರವರೇಕೆ ಎಣಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲರ್ ಅವರು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಇದು ಸರಿಯಾದ ಮಾತೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ದಾಂಪತ್ಯವೆನ್ನುವುದು ದೇಹಗಳ ಸಂಬಂಧ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ; ಆತ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಹೌದು. ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಹೌದೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ದೇಹಗಳ ಸಂಬಂಧ ಆಗದಿದ್ದರೆ ದಾಂಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣ ದಂಪತಿಗಳ ವೈರಾಗ್ಯ ಆದರೆ ಕೊರತೆಯೇನು? ಆದರೆ ಈ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವ ಮಹನೀಯರು, ದಾಂಪತ್ಯದ ತತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಗಂಡನ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಸುಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಹೆಣ್ಣಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಕರದಿಂದ, ಎಂಬಂತೆ ಮಾತನಾಡುವರು. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಷಾಢಭೂತಿತನವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಯಂತನು ತಾಪಸೀ ವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇಂಥ ಅವ್ಯಾಜ ಮನೋಹರವಾದ ದೇಹವನ್ನು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಬಾಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಋಷಿ ಔಚಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಔಚಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಳ್ಳ ಈ ರಾಜನು ಆ ದೇಹವನ್ನು ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಡತೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದನು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕುರಿತ ಕನಿಕರ ನಿಜವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಚಪಲದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂದು ಕಾಮುಕರು ಕಾಣೆವು. ಈ ಮೋಹದ ಮಂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೌಜನ್ಯ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ನಮ್ಮಂತೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ಗುಣವೆಂದು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದೋಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ ಕುಂದು ಪರಮಹಂಸನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮಾಡುವ ಚರ್ಚೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿ ಹುಡುಕುವ ತಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿ ಎಲ್ಲ ಆದಮೇಲೆ ಪ್ರಪಂಚವು ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಪೂಜನೀಯನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವನು ಕಲವು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದವನೆಂದರೂ

ಸರಿಯೆ ನಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ, ಅವನು ದೇವರ ಅವತಾರವಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೆ, ಅವತರಿಸಬಹುದಾದ ದೇವರಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೆ: ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಇದ್ದುದು ನಿಜ, ಪೂಜನೀಯವಾದ ದೇಹಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದುದು ನಿಜ, ಆಪ್ತ್ಯಾಯಮಾನವಾದ ಸತ್ವವನ್ನು ನುಡಿದುದು ನಿಜ. ಅವನ ಬಾಳುವೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇನೂ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಇದುವರೆಗೆ ಆಗಿರುವಷ್ಟು ಮಂಗಳದಿಂದಲೇ ಅವನ ಜೀವನ ಮಹನೀಯ ಜೀವನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎನ್ನಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವನ ಜೀವನದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಆಗಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯದು ಮುಂದೆ ಆಗಬಹುದಾದ ಒಳ್ಳೆಯದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಬಾಳಿದ್ದೆಲ್ಲ ಐವತ್ತು ವರುಷ: ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ್ದೆನ್ನುವುದು ಕೊನೆಯ ಐದು ವರುಷ. ಅವನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅವನ ಶಿಷ್ಯನು ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಹತ್ತು ವರುಷ. ಗುರು ತೀರಿ ಈಗ ಐವತ್ತು ವರುಷವಾಯಿತು; ಅವನ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನು ತೀರಿ ಮೂವತ್ತೈದು ವರುಷ ಆಗಿದೆ. ಗುರು ಬುದ್ಧನಂತೆ ಐವತ್ತು ವರುಷ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಅವನ ಉಪದೇಶ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಕಾಲಮಾನವೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ಹರಡುವುದಕ್ಕೆ ಈಗ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಗಳ ತಂಡವಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಒಂದು ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಗಮನ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ದೊರೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶ ಈ ಅಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಮೂಲೆಯನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಇಂಥ ಗುರುವಿನ ಪ್ರಭಾವ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವನು ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಈಗ ಒಂದು ಶತಮಾನವಾಗಿದೆ; ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಈಗ ಅವನ ಜನ್ಮೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ಒಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ; ಅವನು ಪೂಜಿಸಿದ ಭವತಾರಿಣೀ ಮಾತೆ ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನಿಂತು ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು

ತ್ತಿದಾಳೆ. ಅವಳನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅರ್ಚಕನ ಬಾಳು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಒಂದು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಅವನ ವಾಸದ ಕೋಣೆ, ಅವನ ಸಿದ್ಧಿಯ ವೃಕ್ಷ, ಅವನು ನಡೆದ ದಾರಿ ಅಂದಿನಂತೆ ಇಂದೂ ಇವೆ. ಅದನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅವನು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಎಣಿಸುವುದು ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯ: ಸ್ಥಳ ಅಷ್ಟು ಶಾಂತವಾಗಿದೆ; ಸುಂದರ ವಾಗಿದೆ. ಲೋಕವು ಇಂಥ ಜೀವನವನ್ನು ಮರೆಯಲು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ದಿನ ಕಳೆದ ಹಾಗೆ ಪರಮಹಂಸನ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಹರಡುವುದು. ಅವನ ಉಪದೇಶ ಹೆಚ್ಚು ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು. ಮನುಜಕುಲದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅದರ ಗುರು ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವನು. ಶತಮಾನಗಳು ಕಳೆದು ಇತರರು ಗುರುಗಳೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ್ಯೂ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಮನುಜಕುಲದ ಭಾವೀ ಸಂತತಿ ರಾಮನನ್ನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬುದ್ಧನನ್ನು ಕ್ರೀಸ್ತನನ್ನು ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಝೂರತೂಷ್ಟ್ರನನ್ನು ನೆನೆದು ರಾಮಕೃಷ್ಣನನ್ನೂ ನೆನೆಯುವುದು; ಈ ಹೆಸರು ಉಳಿದ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು.

ಶ್ರೀ ಪರಮಹಂಸನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳ ಕಾಲ

ಕ್ರೀಸ್ತ ಶಕ	
೧೮೧೪	ಖುದೀರಾಮನು ಕಾಮಾರಪುಕ್ಕುರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು.
೧೮೩೬	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಜನನ.
೧೮೪೩	ಖುದೀರಾಮನ ಮರಣ.
೧೮೪೫	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಉಪನಯನ.
೧೮೫೨	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕಲಿಕತೆಗೆ ಬಂದದ್ದು.
೧೮೫೫	ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ.
೧೮೫೯	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನ ಮದುವೆ.
೧೮೬೧	ರಾಣಿ ರಾಸಮಣಿಯ ಮರಣ, ಭೈರವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯ ಆಗಮನ.
೧೮೬೨	ವಿವೇಕಾನಂದನ ಜನನ.
೧೮೬೩	ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು.
೧೮೬೪	ತೋತಾಪುರಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು.
೧೮೬೮	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೋದದ್ದು.
೧೮೭೧	ಮಥುರಾನಾಥನ ಮರಣ.
೧೮೭೨	ಶಾರದಾಮಣಿದೇವಿ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು.
೧೮೭೫	ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣನು ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿದ್ದು.
೧೮೭೬	ಚಂದ್ರಮಣಿದೇವಿಯ ಮರಣ.
೧೮೮೦	ನರೇಂದ್ರನು ಮೊದಲು ಬಂದದ್ದು.
೧೮೮೪	ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನ ಮರಣ.
೧೮೮೫	ಶ್ಯಾಮಪುಕ್ಕುರಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು.
೧೮೮೬	ಕಾಶೀಪುರದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಮಾಧಿ.
೧೮೮೭	ಶಿಷ್ಯರ ಸಂನ್ಯಾಸ ಗ್ರಹಣ.
೧೮೯೩	ಚಿಕಾಗೊ ನಗರದ ಪರಿಷತ್ತು.
೧೮೯೯	ಬೇಲೂರು ಮಠದ ಸ್ಥಾಪನೆ.
೧೯೦೨	ವಿವೇಕಾನಂದನ ಮರಣ.

1754—36.—ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರಾದ
ಜಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರವರು ಮುದ್ರಿಸಿರುವರು.